

KUNTIEN TUKIMUODOT LIIKUNTA- JA URHEILUSEUROILLE JA LIIKUNTA-ALAN
YHDISTYKSILLE KAIKILLE AVOIMEN LIIKUNNAN TOTEUTTAMISEKSI

Vilja Sipilä

Pro gradu -tutkielma

Liikunnan yhteiskuntatieteet

Liikuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2019

TIIVISTELMÄ

Sipilä, V. 2019. Kuntien tukimuodot liikunta- ja urheiluseuroille ja liikunta-alan yhdistyksille kaikille avoimen liikunnan toteuttamiseksi. Liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto, liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma, 68 s., 4 liitettä.

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat viime vuosina nousseet tärkeiksi teemoiksi niin valtionhallinnossa kuin liikunta- ja urheilujärjestöissä. Teemojen toteutumista on ryhdytty tutkimaan sekä edistämään entistä järjestelmällisemmin julkisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla. Kehityksen merkittävänä taustatekijänä voidaan pitää yhdenvertaisuuslain (1325/2014) sekä liikuntalain (390/2015) uudistamista.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen, miten kunnat tukevat kansalaissektorin liikunta- ja urheiluseuroja sekä liikunta-alan yhdistyksiä kaikille avoimen liikunnan ja erityisryhmätoiminnan toteuttamisessa. Tukimuotojen ohella hahmotan seurojen ja yhdistysten toiveita tuen suhteen. Samanaikaisesti tarkoitukseni on tuoda esiin lisää tietoa kuntien, seurojen sekä yhdistysten välisestä yhteistyöstä ja samalla edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoisuutta liikunnan harrastamisessa.

Kyseessä on kvantitatiivinen survey-tutkimus. Tutkimusjoukko koostuu Suomen Vammaisurheilu- ja liikunta VAU ry:n ”Löydä oma seura” -palvelusta löytyvistä liikunta- ja urheiluseuroista ja liikunta-alan yhdistyksistä. Hankin tutkimusaineiston käyttämällä tätä tutkimusta varten laadittua kyselylomaketta. Kyselyyn vastasi yhteensä 119 seuran tai yhdistyksen työntekijää 42 eri paikkakunnalta. Analysoin tuloksia tilastollisin menetelmin.

Tulokset osoittavat, että 45 prosenttia kunnista tukee seuroja ja yhdistyksiä erityisryhmätoiminnan tai kaikille avoimen liikunnan toteuttamisessa. Kuntien sisällä sekä kuntien välillä oli eroja tuen tarjoamisessa ja tukimuodoissa. Ne seurat ja yhdistykset, jotka saivat tukea, olivat pääasiassa tyytyväisiä kunnan tarjoamaan tukeen. Eniten kaivattiin apua harrastus- ja tilamaksuissa, tiedottamisessa ja markkinoinnissa.

Tulokset viittaavat siihen, että kuntien, seurojen ja yhdistysten välinen yhteistyö ei ole kovin systemaattista. Jatkossa olisi hyvä tutkia, miten yhteistyömuotoja voisi kehittää, jotta kaikille avoin liikunta ja erityisryhmätoiminta yleistyisivät kansalaissektorin liikunta- ja urheiluseuroissa ja liikunta-alan yhdistyksissä ja siten otettaisiin askelia kohti yhdenvertaisempaa liikuntakulttuuria.

Asiasanat: soveltava liikunta, kunta, kansalaissektori, inklusio, yhdenvertaisuus

ABSTRACT

Sipilä, V. 2019. Municipalities' support mechanisms for civil sector sport clubs to implement Sport for All. Faculty of Sport Sciences, University of Jyväskylä, Master thesis of Social Sciences of Sport, 68 pages, 4 appendices.

During recent years, equity and equality have become important themes both in governmental sports departments as well as in sport and physical activity organizations. More systematic research has been executed to find out how these themes are currently being realized. Significant factors that have influenced this development include the renewed equity law (1325/2014) and sports law (390/2015).

In this study, I examine how municipalities support civic sector physical activity, sport clubs and associations in implementing sport for all and sport for people with disabilities. I also discuss what the clubs and associations wish from the offered support and offers insight into the collaboration between municipalities, clubs and associations. At the same time, through this study I aim to promote equality and equity in sports and physical activities.

This study was conducted as a quantitative survey with a target group consisting of sport and physical activity clubs and associations registered in the Finnish Sport Association for Persons with Disabilities "Find your own club" – service. Data was collected using a questionnaire designed for this study. The survey had 119 respondents from 42 different cities. I analyzed the results with basic statistical methods.

The results show how 45 percent of the municipalities support sport clubs in arranging sports for all or disability sport. There were differences in support mechanisms both inside the municipalities as well as between them. The sport clubs that received support were mainly satisfied with the offered support. The most typical types of support that sports clubs wished for were covering the overall expenses of the hobby, cutting facility rents and marketing.

The results demonstrate a lack of systematic collaboration between municipalities and sport clubs. Future research needs to include studies on developing collaboration methods to promote sport for all and disability sport in civic sector sport clubs. Furthermore, it is necessary to examine what are the required steps towards developing a more equal sports culture.

Key words: Adapted Physical Activity, Municipalities, Civic sector, Inclusion, Equity

KIITOS

Tämä työ on ollut minulle paljon enemmän kuin vain opinnäyte. Melkein puolentoista vuoden aherruksen jälkeen olen monta kokemusta ja ajatusta rikkaampi. Matkan varrella olen saanut tehdä töitä henkilöiden kanssa, jotka ovat auttaneet minua kasvamaan, oivaltamaan uusia asioita ja tukeneet koko prosessin ajan.

Kiitän VAU ry:tä hyvästä yhteistyöstä ja sitoutumisesta tutkimukseeni. Aija Saarta kiitän ohjaamisesta, mielenkiintoisista keskusteluista ja siitä, ettet päästänyt minua helpolla. Liikuntatieteellisestä tiedekunnasta haluan kiittää erityisesti ohjaajiani Pauli Rintalaa ja Antti Lainetta asiantuntevista kommentteista ja kannustuksesta alusta loppuun saakka. Kiitos Liikuntatieteellisen Seuran porukalle, joka osoitti luottamusta ja tuki työn saattamisessa loppuun.

Suuret kiitokset kuuluvat myös perheelle ja ystäväilleni, jotka jaksoivat kuunnella ja antoivat perspektiiviä asioille.

The last but not the least I would like to thank Tyler. Thank you for being there for me throughout the whole process. You stood by me through the good times and the bad times, when I was feeling overwhelmed and impatient. It wasn't easy for either for us. I can never thank you enough.

Helsingissä 10.5.2019 Vilja Sipilä

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

KIITOS

1 JOHDANTO.....	1
2 KÄSITEVIIDAKOSSA	6
2.1 Erityisryhmät ja erityisliikunta	6
2.2 Soveltava ja kaikille avoin liikunta.....	7
2.3. Vammaisuuden eri näkökulmat.	9
2.3.1 Yksilökeskeisyydestä vammaisuuden sosiaaliseen malliin.....	9
2.3.2 Kansainvälinen ICF sekä yhdenvertaisuus.....	10
2.4 Yhdessä vai erikseen?.....	12
2.4.1 Poissulkeva ekskluusio.....	12
2.4.2 Tavoitteena inkluusio	13
3 SOVELTAVAAN LIIKUNTAAN VAIKUTTAVIA LAKEJA.....	15
3.1. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusjulistus ja vammaisten oikeudet	15
3.2. Suomalainen lainsäädäntö.....	17
3.2.1 Yhdenvertaisuuslaki	18
3.2.3 Liikuntalaki	20
3.2.2 Erityisliikuntaan vaikuttavia muita lakeja ja säädöksiä	21
4 SOVELTAVAN LIIKUNNAN JÄRJESTÄMINEN SUOMESSA.....	23
4.1 Suomalainen liikuntajärjestelmä.....	23
4.1.1 Kuntien ja valtion suhde liikuntapalveluiden järjestämisessä.....	24
4.1.2 Kansalaissektori liikuttaa	25
4.1.3 Kaksi erillistä liikuntakulttuuria.....	26
4.2 Päämääränä kaikille avoin liikuntakulttuuri	27
4.2.1 Julkishallinto soveltavan liikunnan edistäjänä	27
4.2.2 Kuntien, seurojen ja yhdistysten yhteistyö soveltavan liikunnan edistämiseksi.....	28
5 TUTKIMUSONGELMAT	32
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	33
6.1 Tutkimusstrategia.....	33
6.2 Kyselylomakkeen suunnittelu.....	34
6.3 Tutkimusaineiston hankinta ja analysointi	37
6.4 Tutkimuksen luotettavuus.....	38

7 TULOKSET	40
7.1 Kyselyyn vastanneiden taustatiedot.....	40
7.2 Kaikille avoin liikunta ja erityisryhmätoiminta seuroissa ja yhdistyksissä	42
7.2.1 Seurojen ja yhdistysten mahdollisuudet toimintarajoitteisille	43
7.2.2 Ohjaajien ja valmentajien lukumäärä sekä koulutustausta.....	45
7.3 Kuntien tuki kaikille avoimen liikunnan ja erityisryhmätoiminnan järjestämiseksi	46
7.3.1 Tuen tarjoaminen ja tukimuodot	46
7.3.2 Seurojen ja yhdistysten toiveet ja tarpeet.....	50
8 POHDINTA.....	55
8.1 Tulosten tarkastelu	55
8.2 Tulosten luotettavuuden arviointi	60
8.3 Tulosten hyödyntäminen kaikille avoimen liikuntakulttuurin kehittämiseksi.....	63
LÄHTEET	69

LIITTEET

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tarkastelen, miten kunnat tukevat paikallisten liikuntaa ja urheilua järjestävien yhdistysten ja seurojen toimintaa kaikille avoimen liikunnan sekä erityisryhmätöiminnan toteuttamisessa. Aihetta käsitellään kansalaissektorilla toimivien seurojen ja yhdistysten näkökulmasta, jotta tuen vastaanottajien kokemukset ja näkemykset tulisivat esille. Opinnäytetyön tutkimusjoukkona on liikunta- ja urheiluseurat sekä yhdistykset, joiden tiedot löytyivät Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:n ylläpitämästä Löydä oma seura -palvelusta keväällä 2018. Palvelun tarkoitus on kerätä yhdelle sivustolle sellaisten seurojen, yhdistysten ja muiden tahojen tiedot, joilla on mahdollista ottaa toimintaansa mukaan henkilöitä, joilla on jokin toimintarajoite. Tutkimuksen aineiston muodostaa seuroilta ja yhdistyksiltä sähköisen kyselyn avulla saadut vastaukset. Tutkielmassani hahmotan kunnan varsinaisten tukimuotojen lisäksi, millaisia toiveita seuroilla ja yhdistyksillä on tuen suhteen ja miltä yhteistyö kuntien, seurojen ja yhdistysten välillä kyselyvastausten perusteella näyttää.

Oma kiinnostukseni soveltavaa liikuntaa kohtaan syntyi tehdessäni töitä fysioterapeuttina neurologisten lasten ja nuorten parissa. Kohtasin työssä paljon lapsia ja nuoria, joilla ei ollut vapaaajalla yhtään liikunnallista harrastusta. Lasten fyysinen aktiivisuus rajoittui päiväkodin tai koulun liikuntatuokioihin (joiden osallistamisen tai soveltamisen tasoa ei käsitellä tässä työssä) sekä fysioterapiaan. Oli tavanomaista, että fysioterapia nähtiin kuntoutuksen sijaan liikuntaharrastuksena. On melkein sanomattakin selvää, että kerran tai kaksi kertaa viikossa toteutuva 45 minuutin fysioterapia ei täytä lapsen viikoittaista liikunnantarvetta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016; UKK-instituutti 2008) eikä se ole fysioterapiassa tavoitteena, koska kyse on kuntoutuksesta. Aloin pohtia, miksi niin harvoilla asiakkaillani oli liikunnallisia harrastuksia. Oma kohtaisen kokemuksen kautta näytti siltä, että haasteet olivat moninaisia. Syyt riippuivat muun muassa yksilöstä, perheestä, ympäristötekijöistä tai peloista. Kyse oli harvoin siitä, etteikö lapsia ja nuoria olisi kiinnostanut liikkuminen. Yhtenä ongelmana oli, että vaihtoehtoja liikuntaharrastuksiin oli vähän. Toisen ongelman muodosti näiden vähäisten vaihtoehtojen löytäminen. Kenelläkään ei näyttänyt olevan ajanmukaista ja tarkkaa tietoa siitä, mitä voisi harrastaa ja missä. Fysioterapeuttina käytin paljon aikaa soveltuvien harrastusmahdollisuuksien ja -vaihtoehtojen löytämiseen ja pohdin, että liikunnan harrastaminen pitäisi olla helpompaa. Erityisryhmien yhdenvertaisten liikunnan harrastusmahdollisuuksien kehittäminen oli yksi kimmoke, joka ajoi opiskelemaan Jyväskylän yliopistoon liikunnan yhteiskuntatieteitä.

Opintojen aikana mielenkiinto erityisryhmien liikuntaa ja varsinkin suomalaisen liikunta- ja urheilukulttuurin yhdenvertaisuutta sekä tasa-arvoisuutta kohtaan kasvoi entisestään. Kandidatintutkielmassani tutkin soveltavan liikunnan historiaa Jyväskylän kaupungissa ja halusin jatkaa jollain tavalla saman aihepiirin parissa pro gradu -tutkimuksessa. Tutkimuksen varsinaiseen aiheeseen päädyin otettuani yhteyttä Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:hyn ja lähdimme ideoimaan ajankohtaisia ja mielenkiintoisia tutkimusaiheita. Kolmannen sektorin tarjoaman kaikille avoimen liikunnan ja erityisryhmätoiminnan tutkiminen tuntui luonnolliselta omaa taustaani ja mielenkiinnonkohteitani ajatellen. Aihe sopi hyvin myös liikunnan yhteiskuntatieteiden kentälle. Tutkimusta tehdessäni huomasin aiheen olevan ajan hermolla enemmän kuin olin aluksi ajatellut.

Yksi viime vuosien näkyvimmistä teemoista liikunta- ja urheilumaailmassa on ollut yhdenvertaisuus. Se on herättänyt kiivasta keskustelua niin kansallisella tasolla Suomessa kuin myös kansainvälisesti. Teema on näkynyt otsikoissa varsinkin vuonna 2014 voimaan tulleen yhdenvertaisuuslain myötä. Uudistuksessa yhdenvertaisuuden edistämisen velvoite laajeni koskemaan viranomaisten lisäksi koulutuksen järjestäjiä, oppilaitoksia ja työnantajia. Käytännön toimenpiteeksi tuli velvollisuus laatia suunnitelma yhdenvertaisuuden edistämiseksi (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325). Muutos kosketti myös urheilu- ja liikuntasektorin toimijoita. Yhdeksi opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan yleisavustuksen myöntämisen kriteeriksi asetettiin vuodesta 2016 alkaen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien sisällyttäminen hakemukseen. Hiukan myöhemmin uudistettiin myös liikuntalaki. Lain tavoitteet olivat samansuuntaisia yhdenvertaisuuslain kanssa ja näiden toteuttamisen lähtökohdiksi oli kirjattu “tasa-arvo, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys, monikulttuurisuus, terveet elämäntavat sekä ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys”. Toinen merkittävä muutos liikuntalaissa oli valtion ja kunnan vastuiden sekä yhteistyön tarkentaminen. Lain lähtökohdaksi on asetettu eri väestöryhmien liikkumis- ja harrastamismahdollisuuksien, tasa-arvon, yhdenvertaisuuden, yhteisöllisyyden sekä monikulttuurisuuden edistäminen. (Liikuntalaki 2015/390.)

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvonäkökulmat ovat ajankohtaisia aiheita, mutta tutkimusta voi perustella hyvin myös monilla muilla argumenteilla. Erityisryhmien liikkumismahdollisuuksien edistämistä voi perustella kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin sekä terveyden kannalta. Liikunnalla tuetaan eri kansalaisryhmien osallistumista, joka ehkäisee syrjäytymistä ja liikunnan tuoma yhteisöllisyys rakentaa sosiaalista hyvinvointia (Opetusministeriö 2008, 13–21). Terveys- ja hyvinvointinäkökulmat ovat aiheellisia niin kansanterveyden kuin -talouden kannalta. Liikunnan

tiedetään ennaltaehkäisevän sairastumista moniin kroonisiin sekä pitkäaikaissairauksiin (Käypä hoito 2016). Tällaisten terveysongelmien hoitaminen sosiaali- ja terveyssektorilla on yhteiskunnalle taloudellisesti raskasta. Samalla fyysinen aktiivisuus toimii myös toiseen suuntaan; sillä on positiivisia vaikutuksia kroonisten sairauksien hoitamisessa ja se voi vähentää lääkinällisen kuntoutuksen tarvetta (Erityisryhmien Liikunta 2000-toimikunnan mietintö 1996, 11; Kujala 2014). Liikuntamahdollisuuksien tarjoamista erityisryhmiin kuuluville henkilöille voi pitää erityisen tärkeänä, sillä liikunnan tuomien fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten hyötyjen on todettu olevan heille vielä suurempia kuin keskiverto väestöllä (Borremans, Rintala & McCubbin 2010; Rimmer, Rowland, & Yamaki 2007; Taub & Greer 2000; van der Ploeg, van der Beek, van der Woude & van Mechelen 2004). Terveiden ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta liikunnan harrastaminen hyödyttää joka ikistä toimintakykyyn katsomatta.

Soveltavan liikunnan tutkimus, arviointi sekä hanketoiminta on ollut Suomessa vilkasta 2000-luvulta alkaen (Piispanen & Koivumäki 2010). Tutkimuksia sekä erilaisia arviointeja ja selvityksiä ovat tuottaneet esimerkiksi Valtion liikuntaneuvosto (VLN), Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (LIKES), opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM), Liikuntatieteellinen Seura (LTS), oppilaitokset ja järjestöt. VLN on tarkastellut säännöllisesti soveltavan liikunnan tilannetta kunnissa. Lisäksi VLN on tutkinut valtion toimenpiteitä soveltavan liikunnan edistämisessä. Soveltavan liikunnan integraatioprosessia on tutkittu niin lajiliittojen kuin seurojen näkökulmasta (Saari 2015a; 2015b). 2010-luvulla on tehty useampia tutkimuksia toimintarajoitteisten lasten ja nuorten fyysisestä aktiivisuudesta koulupäivän aikana sekä fyysisen aktiivisuuden suositusten toteutumisesta (esim. Laine 2014; Ng 2016; Ng, Rintala & Asunta 2019; Saari 2011). Jonkin verran on tehty tutkimuksia erityisryhmiin kuuluvien lasten ja nuorten toimijuudesta ja harrastamisen kokemuksista (Eriksson, Armila & Rannikko 2018; Luoto & Poikolainen 2013; Torvinen 2013). LIKES selvittää vuosittain seuroille myönnetyn seuratuon käyttötarkoituksia ja yksi selvityksen kohteista on, kuinka monet seurat ovat hakeneet tukea soveltavan liikunnan projekteille. Yhdenvertaisuuden toteutumista liikuntakulttuurissa valtionhallinnon ja järjestöjen tasolla ovat tutkineet Pyykkönen (2016), Kurki (2018) sekä Pyykkönen & Rikala (2018). Yhdenvertaisuus ja sen toteutuminen liikuntaa edistävien tahojen toiminnassa on suoraan linkittynyt myös erityisryhmien asemaan.

Kuten alussa totesin, yksi työn arvoista sekä lähtökohdista on yhdenvertaisuus ja sen edistäminen suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Liikunnan arviointikulttuuri Suomessa on nuorta. Liikunnan arviointitehtävä annettiin Liikuntalaissa (1998/1054) Valtion liikuntaneuvostolle vasta

1990-luvun lopulla. Raportissa ”Valtio soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistäjänä” huomautetaan, että arviointien sekä vuosikatsausten keskipisteenä on ollut tyypillisesti määrärahojen kohdentuminen. Sen sijaan tuloksia tai vaikutuksia on arvioitu vähemmän. Arviointikulttuurille on ollut tavanomaisempaa, että valtionhallinto arvioi avustamiaan tahoja eikä toisinpäin. Lisäksi varsinkin kansalaissektorin toimijoiden arvioiminen on ollut hankalaa. (Pyykönen & Rikala 2018, 10–11.) Tässä opinnäytetyössä halusin ainakin osaltaan vastata tähän ongelmaan, jonka takia ryhdyin tarkastelemaan julkiseen sektoriin kuuluvien kuntien toimintaa kolmannen sektorin näkökulmasta. Halusin, että tuen vastaanottajat, tässä liikunta- ja urheiluseurat ja liikunta-alan -yhdistykset, saavat mahdollisuuden kuvailla ja arvioida julkisen sektorin tukikäytäntöjä. Tutkimukseni rajautuu siis kunta–kansalaissektorisuhteeseen: miten kunnat tukevat paikallisia liikunta- ja urheiluseuroja ja yhdistyksiä erityisryhmätöiminnan ja kaikille avoimen liikunnan toteuttamisessa? Millaista tukea seurat ja yhdistykset kaipaavat kunnilta?

Tutkimukseni jakautuu kolmeen osaan. Teoriaosuus käsittää luvut 2–4. Lähden liikkeelle esittelemällä soveltavan liikunnan käsitteitä ja miten vammaisuuden ymmärtämisen näkökulma on muuttunut yksilön vajavaisuutta korostavasta ajatusmallista kohti kokonaisvaltaisempaa ymmärrystä yksilön ja ympäristön dynaamisesta vuorovaikutuksesta. Kolmannessa pääluvussa esittelen kansallista ja kansainvälistä lainsäädäntöä, joiden avulla Suomessa pyritään turvaamaan erityisryhmien oikeudet. Tästä siirryn käsittelemään soveltavan liikunnan järjestämistä Suomessa. Neljännessä luvussa käyn läpi soveltavan liikunnan historiaa ja mikä eri sektoreiden suhtautuminen on ollut soveltavaan liikuntaan. Yhtenä olennaisena kysymyksenä on kuntien ja kansalaissektorin roolit soveltavan liikunnan järjestäjänä. Teoriaosuuden jälkeen kerron metodologisista ratkaisuksista ja tutkimuksen toteuttamisesta sekä esittelen tutkimusongelmat (luvut 5–6). Tutkimusongelmiin vastaan luvussa seitsemän. Tutkimusraportin päättävässä kahdeksannessa luvussa analysoin, mitä tutkimustulosten perusteella voi mahdollisesti päätellä suhteessa tutkimusongelmiin. Lopussa pohdin tutkimuksen antia soveltavan liikunnan, yhdenvertaisen liikuntakulttuurin sekä inklusion kannalta.

Tässä tutkimuksessa käytän termiä soveltava liikunta puhuessani yleisellä tasolla erityisryhmien liikunnasta. Soveltava liikunta pitää sisällään sekä erityisryhmille suunnatut omat niin sanotusti suljetut ryhmät että kaikille avoimen liikuntatoiminnan. Päädyin käyttämään tätä termiä, sillä se on tällä hetkellä kaikista vakiintunein ja yleisesti käytetyin termi soveltavan liikunnan kentällä. Yhden termin käyttäminen samalla helpottaa työn lukemista. Samasta syystä pu-

hun erityisryhmistä viitatessani henkilöihin, joilla on jokin toimintarajoite (fyysinen, psyykinen tai sosiaalinen), pitkäaikaissairaus ja joiden liikuntaan osallistuminen vaatii soveltamista tai erityisosaamista. Aineiston keräämistä varten tehdyssä kyselylomakkeessa halusin käyttää erikseen käsitteitä erityisryhmien liikunta ja kaikille avoin liikunta. Tarkoituksena oli erotella ja selventää vastaajalle, miten soveltava liikunta on käytännössä järjestetty ja toteutettu seurassa tai yhdistyksessä. Näitä ei siis käytetä synonyymeinä.

2 KÄSITEVIIDAKOSSA

Vammaisuuteen liittyvät käsittemuutokset kertovat yhteiskunnan asenteellisen ilmapiirin muutoksista. Kieli on kulttuuria ja siten sekä aikaan että paikkaan sidottua (Vehmas 2005, 93–97.) Suomessa vammaisuuteen ja vammaisten liikuntaan viittaava käsitteistö on muuttunut monesti 1900-luvun alusta tähän päivään. Vaikka käsitteet ovat muuttuneet ajan myötä, käytetään kohderyhmään viitatessa termejä edelleen kirjavasti. Erityisliikunnan vaihtelevat määrittelytavat ja häilyvä rajanveto asettaa samalla haasteita aiheen tutkimiselle, arvioinnille sekä seurannalle. Miten vaihtelevasti käsitteet ymmärretään ja tulkitaan, on tärkeä huomioitava asia tehdessä tutkimusta erityisryhmien liikunnasta ja urheilusta. Seuraavaksi esittelen tarkemmin olennaisimmat käsitteet, jotka ovat vaikuttaneet vammaisten liikunnan ja urheilun järjestämiseen ja joita suomalaisessa liikuntakulttuurissa on käytetty viitatessa vammaisten liikuntaan ja urheiluun.

2.1 Erityisryhmät ja erityisliikunta

Erityisliikunta määritelmänä ja käsitteenä on Suomessa suhteellisen uusi (Itkonen 2014, 30). Opetusministeriön (OPM) asettama Erityisryhmien liikuntatoimikunta määritteli käsitteen erityisryhmien liikunta ensimmäisen kerran 1980-luvun alussa. Tämän mukaan erityisryhmien liikunta oli yläkäsite liikunnalle, jonka harrastajalla oli ”sairauden, vamman tai toimintarajoitteisuuden vuoksi vaikeuksia harrastaa riittävästi liikuntaa ja käyttää yleisiä liikuntapalveluja tai jolle liikunnalla oli erityinen terveydellinen ja kuntouttava merkitys”. (Erityisryhmien liikuntatoimikunnan mietintö 1981, 10.) Erityisryhmien liikunta käsitti kaiken aina huippu- ja kilpaurheilusta kunto- ja virkistysliikunnan kautta kuntoutukseen asti. Tätä aikaisemmin erityisliikunnan käsite oli jo 1960-luvun lopulla vakiintunut Suomessa liikunta- ja terveydenhuoltoalan ammattilaisten käyttöön. Yleiseen kielenkäyttöön termi löysi paikkansa vasta 1970-luvulla. (Erityisryhmien Liikunta 2000-toimikunnan mietintö 1996, 7–8.)

Edellä esitettyä käsitteen määrittelyä päivitettiin OPM:n vuonna 1996 julkaisemassa jatkomietinnässä. Vuonna 1996 komiteamietinnössä erityisryhmien liikunta määriteltiin seuraavasti: ”Erityisryhmien liikunnalla tarkoitetaan sellaisten henkilöiden liikuntaa, joilla on vamman, sairauden tai muun toimintakyvyn heikentymisen tai sosiaalisen tilanteen vuoksi vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan ja joiden liikunta vaatii soveltamista ja erityisosaamista”. (Erityisryhmien Liikunta 2000-toimikunnan mietintö 1996, 8–13.) Toimikunta laski liikunnan erityisryhmiin kuuluviksi vammaiset ja pitkäaikaissairaat sekä iäkkäistä henkilöistä sen osan, jolla toimintakyvyn heikentyminen oli este osallistua yleisesti tarjolla olevaan

liikuntaan. Liikunnan erityisryhmiin katsottiin kuuluvan myös sosiaalisten syiden vuoksi yleisen liikuntatarjonnan ulkopuolelle jäävät henkilöt.

Viimeisen 20 vuoden aikana erityisliikunta on käsitteenä vakiintunut käyttöön ja korvannut näin erityisryhmien liikunta -käsitteen. Käsitteet ovat merkitykseltään miltei samat, mutta erityisliikunta korostaa enemmän liikuntaa kuin ryhmää (Rintala & Huovinen 2007). Siinä missä erityisryhmällä viitataan lääketieteellisiin perusteisiin ja diagnoosipohjaisiin ryhmiin, erityisliikunta ja soveltava liikunta viittaavat liikuntaan (Mälkiä & Rintala 2002, 7). Kumpaakin käsitettä, erityisliikunta ja erityisryhmien liikunta, on myös kyseenalaistettu. Ne antavat kuvan yleisestä liikuntakulttuurista irrallaan olevasta, toisesta rajatusta, syrjässä valtavirrasta olevasta liikuntakulttuurista, jota erillisyyden vuoksi on tarkasteltava erikseen. (Pyykkönen 2016, 13.)

2.2 Soveltava ja kaikille avoin liikunta

Nykyisin käytetään yhä tyypillisemmin käsitteitä ”soveltava liikunta” sekä ”kaikille avoin liikunta”. Jo 2000-luvulla valtion liikuntaneuvoston erityisryhmien liikunnan jaosto (nykyään yhdenvertaisuus- ja tasa-arvojaosto) asetti oman työryhmän selvittämään erityisliikunnan käsitteistöä. Työryhmän vuoden 2003 ehdotuksen mukaan, erityisliikunta säilytettiin edelleen yläkäsitteenä. Soveltava liikunta käsitteen käyttö oli perusteltua niissä yhteyksissä, joihin se luontevasti soveltui. (Valtion liikuntaneuvosto 2003, 9.)

Termi on käännetty suomeksi alkuperäisestä englannin kielen termistä ”Adapted Physical Activity” (Rintala, Huovinen & Niemelä 2012, 10). Kansainvälinen termi on miltei synonyyminen erityisliikunnalle (Opetusministeriö 2003, 5). Merkittävin ero termien välillä syntyy niiden painopisteistä. Erityisliikunta on yläkäsite, joka sisältää liikunnan soveltamisen (Rintala & Huovinen 2007). Soveltavassa liikunnassa sairaus- tai vammaerusteisten erityistarpeiden sijaan halutaan korostaa sitä, että pyrkimyksenä on liikunnan avoimuus kaikille osallistujille mahdollisista rajoitteista riippumatta liikunnan ohjauksessa, ympäristön suunnittelussa ja -rakentamisessa sekä harrastuksen tukemisessa. Palveluja tarjottaessa otetaan huomioon liikuntakykyyn liittyvät erityistarpeet. (Rintala ym. 2012, 10.)

Termejä ”soveltava liikuntakasvatus” tai ”soveltava liikunnanopetus” on jo pitkään totuttu käyttämään erityistä tukea tarvitsevien lasten liikunnanopetuksessa. Käyttämällä näitä termejä pyritään liikunnanopetuksessa huomioimaan jokaisen oppilaan yksilölliset tarpeet, kehitysvaihe, valmiudet ja kiinnostuksen kohteet. Ei ole merkitystä, mikä on liikunnan soveltamisen syy. Liikunnanopetuksen tai -ohjauksen tulee olla opetettavalle lapselle ja ryhmälle sovellettua, jotta se palvelee parhaalla mahdollisella tavalla kaikkia osallistujia. Soveltava liikunta -termi

näkyä myös esimerkiksi SoveLi ry:n nimessä. Soveltava liikunta SoveLi ry on valtakunnallinen liikuntajärjestö, joka edistää pitkäaikaissairaiden ja vammaisten ihmisten liikuntaa jäsenjärjestöjensä kanssa. (Rintala ym. 2012. 10.)

Kaikille avoin liikunta on vielä askel eteenpäin soveltavasta liikunnasta. Sanasta sanaan tällä tarkoitetaan fyysisesti aktiivista toimintaa, joka ei rajaa ketään ulkopuolelle, vaan toivottaa kaikki tervetulleiksi mukaan omista lähtökohdistaan. Se voidaan nähdä myös inklusioon tähtäävän prosessin päämääränä ja toivottuna lopputuloksena. Kaikille avoimen liikunnan voi nähdä merkitsevän laaja-alaista tasa-arvoa koko liikuntakulttuurissa (Rintala ym. 2012, 216). Kaikille avoin ja yhteinen liikunta on mahdollista toteuttaa erilaisia toimintatapoja hyödyntäen sekä soveltaen tilanteen mukaan. Toimintatapoja ovat soveltava toiminta, rinnakkainen toiminta, avoin toiminta, käännteinen integraatio ja erillinen toiminta. Avoin toiminta on suunniteltu niin, että harjoitteet sopivat jokaiselle ja toiminta ei sulje ketään pois. Ympäristö ja siinä hyödynnettävät välineet ovat kaikille samat. Avoin liikunta erottuu tässä olennaisesti erityisryhmätoiminnasta, jossa vammaiset ja vammattomat liikkujat toimivat omissa ryhmissään urheiluseurassa. Toimintatavat eivät sulje toisiaan pois, vaan ovat kaikki osa inklusiota ja kaikille avointa toimintaa. (Alanko, Remahl & Saari 2004, 6–7.)

Vammaisten liikuntaan sekä urheiluun liittyvä suomalainen terminologia on muuttunut monesti sen lyhyen historian aikana. Vielä 1980-luvun alussa puhuttiin erityisryhmistä, nyt puolestaan soveltavasta tai kaikille avoimesta liikunnasta sekä erityisen tuen tarpeista. Nämä muutokset kertovat samalla yhteiskunnan nopeasta kehityksestä. Erityisryhmän käsite näyttäytyy tänä päivänä kapeana ja leimaavana. Kaikille avoin liikunta puolestaan siirtää painopisteen käytännön toteutukseen ja antaa tilaa osallistujien monipuolisuudelle. Voisi myös sanoa, että nykyään erityisyys nähdään jokaisen yksilön ominaisuutena. Jokainen on oma ainutlaatuinen ja siksi erityinen kokonaisuus. Liikuntalain (2015/390) neutraalimmat käsitteet luovat samalla paremmat puitteet tavoitteiden, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiselle.

Myös hallinnossa on 2000-luvulla tunnistettu soveltavan liikunnan kohderyhmien määrittelyyn uudet tulkinnat. On ymmärretty, että erityisryhmien liikunnalla tulisi olla yksiselitteisempi käsite. On tärkeä määritellä, mitä erityisryhmien liikunnalla tarkoitetaan, jos tätä halutaan arvioida. “Mitä enemmän tunnistetaan syitä ja perusteita eri väestöryhmien erityisille liikuntatarpeille, sitä enemmän on käyty keskustelua erityisliikunnan rajoista ja määrittelystä” (Valtion liikuntaneuvosto 2015, 91). Tässä työssä käytän termiä soveltava liikunta, koska se on tutkimuksen ajanjakson kannalta perusteltua. Kyselyssä puolestaan käytin termejä erityisryhmien

liikunta ja kaikille avoin liikunta. Nämä eivät ole työssä synonyymejä, vaan viittaavat erityisryhmien liikunnan käytännön järjestämiseen ja toteuttamiseen.

Kaikille avoimen liikuntakulttuurin saavuttamisen eteen vaaditaan vielä paljon töitä ja aktiivista otetta kaikilta liikunnan parissa toimivilta sektoreilta. Suomessa erityisliikunnan sekä yleisen liikunnan erottelu juontaa juurensa syvälle ja kyse on tämän kahtia jakautuneen toimintakulttuurin muuttamisesta. Liikunnan ja urheilun toimijoiden tulisi oppia tunnistamaan niitä tekijöitä, jotka ovat syrjäyttäviä ja löytämään erilaisuudelle ovia avaavia toimintatapoja. Tällä tavalla voidaan saavuttaa kaikille avoin liikunta koko yhteiskunnassa. (Rintala ym. 2012, 216; Pyykkönen & Rikala 2018, 17.) 2000-luvun alussa alkanut lajiliittojen integraatioprosessi on ollut merkittävä ja kaivattu askel kohti tavoitetta. Prosessi jatkuu vielä tämän työn kirjoittamishetkellä.

2.3. Vammaisuuden eri näkökulmat.

Erityisryhmien liikunnasta tai kaikille avoimesta liikunnasta puhuttaessa on tärkeä ymmärtää, millainen ajatusmalli on ollut toiminnan järjestämisen takana. Ensimmäiset vammaisurheilujärjestöt saivat alkunsa 1900-luvun alussa, kun Suomessa elettiin ahkeraa urheiluseurojen ja -järjestöjen perustamisaikaa (Kaurala & Väärälä 2010, 21–22). Erityisryhmien liikunta nousi vielä voimakkaammin esiin maailmansotien jälkeen, kun tarve sotainvalidien kuntouttamiselle ja liikunnalle tuli ajankohtaiseksi kysymykseksi. Lähtökohta oli aluksi lääketieteellinen, joka korosti yksilön vammaa, rajoitteita sekä vajavaisuutta. Näkökulma oli hyvin kapea eikä ottanut huomioon psyykkistä sekä sosiaalista ympäristöä toimintakyvyn osatekijöinä. Yksilön patologiasta onkin siirrytty ajan kuluessa vammaisuuden sosiaaliseen malliin ja vielä laajempaan toimintakykyä kuvaaviin ICF- sekä yhdenvertaisuusmalleihin.

2.3.1 Yksilökeskeisyydestä vammaisuuden sosiaaliseen malliin

Suomessa vammaisuuden käsitys on perustunut pitkään biolääketieteelliseen ajatusmalliin. 1970-luvun määrittelyn mukaan erityisryhmiin kuuluivat vammaiset, pitkäaikaissairaat ja toimintakyvyltään heikentyneet iäkkäät (Pyykkönen & Rikala 2018, 14). Mallin lähtökohtana oli yksilön vajavaisuus ja patologia, joka nähtiin yksilön ensisijaisena ominaisuutena, ongelmana sekä rajoituksena (Saari 2011, 54; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016). Aktiivisen toimijuuden sijasta, toimintarajoitteita omaavat henkilöt olivat yhteiskunnan toimenpiteiden kohteita, palveluiden käyttäjiä sekä tukimuotojen passiivisia vastaanottajia. Biolääketieteellisessä näkökulmassa korostuu valta ja hierarkia. (Pyykkönen & Rikala 2018, 14–15.) Tämä tekee eri-

tyisryhmistä käsitteenä ongelmallisen. Termi korostaa yksilön fyysisen toimintakyvyn rajoitteita, henkilön vammaa tai sairautta ja lokeroi yksilöt diagnoosin kautta homogeenisen ryhmän edustajiksi. Mallissa vaille huomiota jää seikka, että samanlaisen diagnoosin omaavilla on hyvin vaihteleva toiminta- ja liikuntakyky (Rintala ym. 2012, 215).

Vasta 2000-luvun alun Suomessa perinteiseen määritelmään on tullut liikkumavaraa (Pyykkönen & Rikala 2018, 15). Laajennetun perinteisen määritelmän mukaan kohderyhmiin lukeutuvat “henkilöt, joiden on vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan ja joiden liikunnan ohjaaminen vaatii soveltamista ja erityisosaamista” (Ala-Vähälä 2006, 8). Uudempi näkemys huomioi toimintakyvyn rakentuvan fyysisten ominaisuuksien lisäksi kognitiivisista, psyykkisistä sekä sosiaalisista tekijöistä. Siksi tätä kutsutaankin vammaisuuden sosiaalisiksi malliksi (Barnes 2004; Oliver 1996, 32–33; Saari 2011, 54). Keskiössä ei ole ainoastaan yksilön vamma tai sairaus, vaan toimintakykyä säätelee monet tekijät, jotka voivat osaltaan mahdollistaa tai estää osallistumisen. Toimintakyvyn laajemman ymmärtämisen myötä tarkempaa huomiota on alettu kohdistamaan muihin, uusiin vähemmistöryhmiin, kuten maahanmuuttajataustaisiin, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin sekä kielivähemmistöihin (Pyykkönen & Rikala 2018, 16).

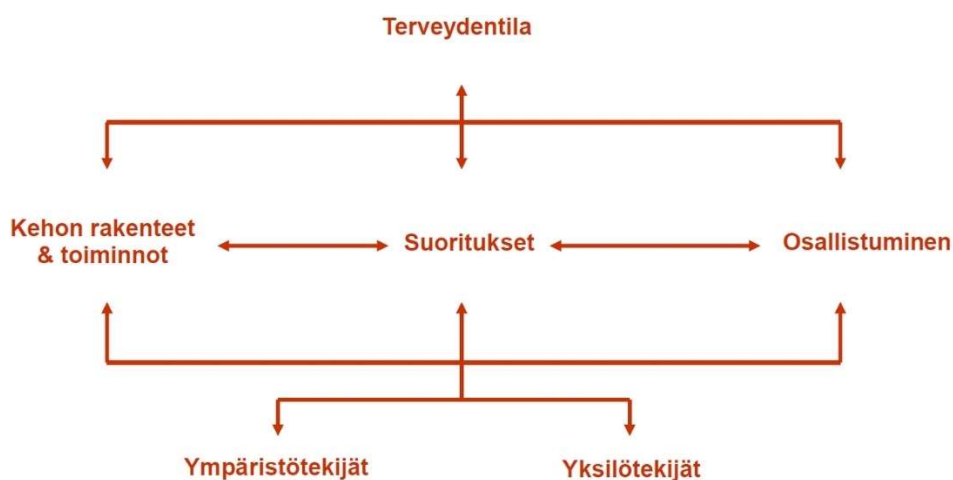
Vammaisuuden selitysmalleja tarkasteltaessa on syytä muistaa, että joissain konteksteissa bio-lääketieteellinen malli on perusteltu. Lääketieteellisen tiedon avulla toimintarajoitteiden asettamia esteitä on pystytty poistamaan sekä edistämään toimintakykyä. Malli ei kuitenkaan sovellu parhaiten kuvaamaan ja arvioimaan arjen vaihtelevia toimintoja ja muuttuvia tilanteita.

2.3.2 Kansainvälinen ICF sekä yhdenvertaisuus

Laajennetusta perinteisestä käsityksestä on siirrytty vähitellen eteenpäin kohti ajatusmallia, jonka mukaan kaiken edistämistyön tulisi lähteä yksilön omista lähtökohdista. On ymmärretty, että kaikkia yksilöitä ja erilaisia ryhmiä ei ole mahdollista eikä tarpeen mukaista kohdella tasa-arvoisesti tai samalla tavalla. Osa väestöstä voi kuulua samanaikaisesti useampiin vähemmistöihin, jolloin he ovat vähemmistöjä vähemmistöissä. Työkaluksi on otettu WHO:n vuonna 2001 hyväksymä kansainvälinen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden sekä terveyden luokitusjärjestelmä ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health). (Kuvio 1.) ICF edustaa biopsykososiaalista kokonaisvaltaista näkökulmaa toimintakyvyn kuvaamisessa. Malli kuvaa, miten sairauden ja vamman vaikutukset näkyvät yksilön elämässä. Toimintakyky ja toimintarajoitteet ymmärretään moniulotteisina, vuorovaikutuksellisina ja dynaamisina tiloina, jotka koostuvat terveydentilan sekä yksilön ja ympäristötekijöiden yhteisvaikutuksesta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016).

ICF-luokituksen osa-alueiden vuorovaikutussuhteet

KUVIO 1. ICF-luokitus (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016)

ICF-mallissa toimintakyky sekä toimijuus ovat yläkäsitteitä, jotka sisältävät kehon toiminnot, suoritukset ja osallistumisen. ICF:n avulla on mahdollista kuvata, miten ihminen selviää arjen toiminnoista tai pystyy osallistumaan vapaa-ajan aktiviteetteihin. Yksilön osallistumisen laajuus ja taso ei riipu vain yksilöstä itsestään, vaan toimii vuorovaikutuksessa ympäristö- ja yksilötekijöiden kanssa. Voidaan ajatella, että kahden täysin identtisen fyysisen toimintakyvyn omaavan henkilön toimintakyky voi olla täysin erilainen riippuen elinpiiristä ja sen asettamista rajoitteista tai mahdollisuuksista. Ympäristötekijöihin kuuluvat esimerkiksi fyysinen elinpiiri, saatavilla oleva tuki, asenteet, palvelut ja hallinto. Yksilötekijöitä ovat puolestaan muun muassa elämäntavat, etninen alkuperä, koulutus ja sosiaalinen tausta. ICF-luokituksessa ympäristön tulisi olla sellainen, että kaikki voivat osallistua ja toteuttaa itseään toimintakykynsä mukaisesti. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014, 6–7; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

Yksilön toimintakyky on siis loppujen lopuksi yksilö- sekä ympäristötekijöiden dynaaminen suhde. Yksilön toimintakyvyn määräytyessä suhteessa laajempaan kokonaisuuteen, rakentuvat ihmisten toimintaedellytykset yksilöllisesti ja ainutlaatuisesti. ICF-luokitus on hyvä apuväline tavoittellessa yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuus on erilaisuuden kohtaamista, yksilöllisyyden ymmärtämistä, mahdollisuuksia sekä vapautta valita. Liikunnan kentällä yhdenvertaisuuden toteutuessa ollaan lähellä tavoiteltua kaikille avointa ja inklusiivista liikuntakulttuuria. Kuten ”Valtio soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistäjänä” -raportissa (Pyykkönen & Rikala 2018, 17.) todetaan ”Jokaisella tulisi myös olla samanlainen mahdollisuus osallistua liikuntaan

haluamallaan tavalla ja saada määritellä itse, milloin hänen liikuntansa kaipaa soveltamista.” Liikunnan järjestämisen lähtökohtana tulisi olla yksilölliset tarpeet ja mahdollisuudet sekä oikeus toiminnan soveltamiseen.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyö valtion liikuntapolitiikassa -julkaisussa huomautetaan, että biolääketieteellisestä ajattelumallista on ollut Suomessa vaikea irtautua, sillä liikuntapolitiikka rakentuu edelleen vahvasti juuri terveysongelmien ja -uhkien varaan. “Biolääketieteellinen malli soveltuu kovin huonosti toimintaan, jossa liikuntaan osallistumisen esteet kytkeytyvät kieleen, kulttuuriin, uskontoon, seksuaaliseen suuntautumiseen, etniseen taustaan, sosioekonomiseen asemaan” (Pyykkönen 2016, 32).

2.4 Yhdessä vai erikseen?

Puhuttaessa yksilöiden mahdollisuuksista osallistua yhteiskunnan eri järjestelmien toimintaan, käytetään osallistumisen mahdollisuuksien kuvaajina käsitteitä eksklusio, integraatio sekä inklusio. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa tarkastelen osittain, miten erityisryhmiin kuuluvien on mahdollista osallistua urheilu- ja liikuntaseurojen tai liikuntaa järjestävien yhdistysten toimintaan. Hahmottelen samalla, onko seurojen ja yhdistysten toiminta kyseiselle kohderyhmälle integroitua, inklusiivista vai eksklusiivista. Nämä ovat kaikki toiminnan järjestämisen vaihtoehtoja, avoimuuden asteita ja tavallaan myös näkökulmaeroja. Siksi käsitteparia inklusio-eksklusio käytetään usein rinnakkain, sillä nämä ovat toistensa vastakohtia. (ks. Saari 2011, 19.) Mikäli tavoitteena on kaikille yhdenvertaisten sekä tasa-arvoisten vaihtoehtojen ja mahdollisuuksien tarjoaminen sekä valinnanvapaus, tulee toiminnan tähdätä kaikille avoimuuteen ja inklusioon.

2.4.1 Poissulkeva eksklusio

Eksklusio viittaa sosiaalipolitiikassa tilanteeseen, jossa kaikki ihmiset eivät kykene osallistumaan yhteiskunnan järjestelmien toimintaan. Eksklusio on syrjäytymistä, pois jättäytymistä tai -sulkemista ja rajaamista. “Eksklusio on laajassa merkityksessä pysyvää ja lopullista, sulkemista pois kulttuurin ja yhteisön piiristä, instituutioista, joissa työskentelemme ja kokemuksesta, jotka muovaavat identiteettiämme” Saari (2011, 19) kirjoittaa. Liikunnan ja urheilun harrastamisen kontekstissa Suomessa tämä näkyy konkreettisesti siinä, millaisia mahdollisuuksia erityisryhmiin kuuluville henkilöille on tarjottu. Erityisryhmien liikuttaminen on ollut korostuneesti julkisen sektorin sekä vammaisjärjestöjen ja -yhdistysten harteilla, kun taas valtaväestöön kuuluvat ovat tyypillisesti harrastaneet kolmannen sektorin pyörittämissä liikunta- ja ur-

heiluseuroissa sekä yhdistyksissä. Liikuntakulttuuri on jakautunut kahtia erityisliikuntaan ja liikuntaan. Ongelma ei koske ainoastaan liikunnan järjestämistä, vaan erottelu erityisryhmiin sekä “tavallisiin” näkyy koulujärjestelmässä. On koulutusohjelma pedagogiikalle sekä erityispedagogiikalle. Tämän tyylliset jaottelut vahvistavat kahtia jakoa, sekä korostavat eksklusiota. Lainsäädäntöön vedoten liikuntatoiminnan tulisi olla yhdenvertaisesti kaikkien saavutettavissa eikä ketään saa syrjiä tai kieltää osallistumasta.

2.4.2 Tavoitteena inklusio

Integraatio ja inklusio käsitteet ovat tuttuja erityisliikunnasta ja ne molemmat viittaavat toiminnan järjestämiseen, mutta lähtökohdat ovat erilaiset. Integraatio yksilötasolla tarkoittaa yksittäisten henkilöiden siirtämistä tai sijoittamista erillisestä tai erityisryhmästä yleisen piiriin. Hyvä ja tyyppillinen esimerkki tästä on vammaisen lapsen siirtäminen erityisopetuksesta yleisopetuksen pariin. Saari (2011, 19) huomauttaa, että nykyisin integraatiota käytetään harvemmin kuvaamaan yksilötasolla tapahtuvaa sijoittamista, sillä sitä voidaan pitää vammaisten henkilöiden joukossa leimaavana. Integraatio-käsite sopii paremmin käyttöön järjestelmä- kuin yksilötasolla, kun päämääränä on yhteistyön kehittäminen erityisliikunnan ja yleisen liikunnan välille (Kaurala & Väärälä 2010, 71). Integraatio on yksittäisiä askelia ja toimenpiteitä kohti inklusiota. Tavoitteena on integraation näkymättömäksi tekeminen. Kaikki ovat mukana toiminnassa omista lähtökohdistaan.

Jos janalla on kaksi päätä ja eksklusio on sen toisessa päässä, on inklusio sen toinen päätepiste. Usein eksklusiosta ja inklusiosta puhutaan prosessina, jossa inklusio on tavoiteltu, optimaalinen tila. Laasonen ja Saari (2006, 20) kuvaavat integraatiota sekä inklusiota jatkumona kohti kaikille avointa liikuntaa. Syrjäytymisestä ja rajaamisesta siirrytään kohti tasa-arvoista, yhdenvertaista ja oikeudenmukaista tilaa. Inklusio tarkoittaa sulautumista. Lähtökohdista inklusiolle on, että erilaisuus on normaali sekä luonnollinen osa kokonaisuutta. Inklusion prosessimaisuudesta kirjoittavat muun muassa Alanko ym. (2004), Kaurala & Väärälä (2010) ja Saari (2011). Inklusion toteutuessa liikuntakulttuurissa liikunnan ja urheilun mahdollisuudet olisivat luonnollisesti kaikille avoimia, ilman leimaavia nimikkeitä ja ryhmittelyjä.

Termit ja käsitteet kantavat mukanaan historiaa ja ovat sen sävyttämiä. 2000-luvulla erityisryhmiä sekä erityisryhmien liikuntaa koskevaa käsitteistöä on määritelty ja sitä on pyritty aktiivisesti muuttamaan. Ammattikielen uudemmat termit korostavat vammaisten henkilöiden aktiivisuutta sekä toimijuutta ja ovat vakiintuneet ammattilaisten käyttöön. Kentällä toimiessa tulee kuitenkin vastaan, kuinka lyhyt soveltavan liikunnan historia on. Arkikielessä puhutaan vielä

liian usein vammaisista, jolloin erityisryhmiin kuuluvien joukkoa ja niiden sisäistä kirjavuutta on vaikea hahmottaa selkeästi.

3 SOVELTAVAAN LIIKUNTAAN VAIKUTTAVIA LAKEJA

Lainsäädännöllä on erityisryhmien sekä vähemmistöjen kannalta tärkeä rooli. Laeilla pyritään turvaamaan kaikille kansalaisille samanlaiset oikeudet yksilön lähtökohdista riippumatta. Heikommassa asemassa olevien henkilöiden ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden tosiasiallisen toteutumisen turvaamiseksi on säädetty lisäksi kansainvälisiä sopimuksia. Tässä luvussa käsitellään erityisryhmiin kuuluvien aseman sekä liikunnan järjestämisen kannalta tärkeimpiä kansainvälisiä sopimuksia ja suomalaisia lakeja. Suomalaisessa lainsäädännössä vammaisten ja toimintarajoitteisten oikeudet on turvattu hyvin. Lainsäädäntöä ohjaavat ja tukevat kansainväliset Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmisoikeusjulistus sekä yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. Yksi merkittävimmistä tapahtumista erityisryhmien liikunnan käsitteen, erityisryhmien määrittämisen ja erityisryhmille suunnattujen liikuntapalvelujen kehittämisen kannalta Suomessa on ollut liikuntalain voimaantulo vuonna 1980.

3.1. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusjulistus ja vammaisten oikeudet

Yhdistyneet kansakunnat (YK) on kansainvälinen rauhan edistämiseen tähtäävä yhteistyöjärjestö, joka perustettiin toisen maailmansodan jälkeen 24.1.1954. Vuonna 2018 yhteensä 193 jäsenmaata kuului YK:hon (Yhdistyneet Kansakunnat 2018a). Kaikki jäsenmaat sitoutuvat liittyessään YK:n peruskirjassa määritettyihin velvoitteisiin. Peruskirjassa YK:lle on asetettu neljä päätavoitetta: 1) kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitäminen, 2) kansakuntien välisen ystävällisten suhteiden kehittäminen, 3) yhteistyön tekeminen kansainvälisissä kysymyksissä ja ihmisoikeuksien edistämiseksi sekä 4) kansakuntien toimet yhtenäistävänä keskuksena toimiminen. YK ei säädi lakeja, mutta tarjoaa keinoja kansainvälisten konfliktien ratkaisemiseen ja ottaa kantaa yhteisiin asioihin. (Yhdistyneiden kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus 2018a.) Tavoitteiden edistämiseksi YK laatii sopimuksia, julistuksia ja ehdotuksia. Toimintarajoitteisten henkilöiden oikeuksien kannalta erityisen tärkeitä ovat YK:n ihmisoikeusjulistus ja YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista.

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus hyväksyttiin kolmannessa yleiskokouksessa 10. joulukuuta 1948 Pariisissa (Yhdistyneiden kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus 2018b). YK:n sivuilla ihmisoikeudet määritellään seuraavalla tavalla: "Ihmisoikeuksilla tarkoitetaan oikeuksia, jotka kuuluvat yhtäläisesti ja poikkeuksetta jokaiselle ihmiselle. Ihmisoikeudet perus-

tuvat ajatukseen ihmisestä moraalisenä olentona ja jokaiselle ihmiselle ihmisyyden osana kuuluvasta ihmisarvosta. Ihmisoikeuksien kolme tärkeintä ominaispiirrettä ovat yleismaailmallisuus, luovuttamattomuus ja perustavanlaatuisuus.” (Yhdistyneet kansakunnat 2018b). Näistä lähtökohdista Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen ensimmäisessä ja toisessa artikkelissa todetaan:

“Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.” (Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, 1 artikla).

“Jokainen on oikeutettu kaikkiin tässä julistuksessa esitettyihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään perustuvaa erotusta.

Mitään erotusta ei myöskään pidä tehdä sen maan tai alueen valtiollisen, hallinnollisen tai kansainvälisen aseman perusteella, johon henkilö kuuluu, olipa tämä alue itsenäinen, huoltohallinnossa, itsehallintoa vailla tai täysivaltaisuudeltaan minkä tahansa muun rajoituksen alainen.” (Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, 2 artikla.)

Julistuksen perusteella on selvää, että se koskettaa myös henkilöitä, joilla on jokin toimintarajoite, pitkäaikaissairaus tai vamma. YK on arvioinut, että jopa prosentilla maailman ihmisistä on jokin vamma. Kyseessä on maailman suurin ja syrjityin vähemmistö. (Suomen YK-liitto 2018.) YK on halunnut turvata vammaisten oikeudet vielä omalla sopimuksella. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (Convention on the Rights of Persons with Disabilities eli CRPD) hyväksyttiin vuonna 2006 ja sopimus astui voimaan vuonna 2008. Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva sopimus pyrkii takaamaan vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden ihmisarvon kunnioittamista. Sopimus ei sisällä ihmisoikeusjulistukseen verrattuna uusia tai erityisiä oikeuksia vammaisille. Merkittävää sopimuksessa ovat jäsenvaltioille asetetut velvoitteet edistää vammaisten mahdollisuuksia nauttia ihmisoikeuksista. (Suomen YK-liitto 2018.) Sopimus velvoittaa myös huomioimaan vammaisten henkilöiden erityistarpeet sekä takaamaan vammaisille samat yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollisuudet kuin kaikille muillekin (Suomen YK-liitto 2009, 15–17). Suomi oli yksi ensimmäisistä maista, joka

allekirjoitti vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen vuonna 2007. Varsinainen sopimuksen ratifiointi saatettiin loppuun kuitenkin vasta 2016, jonka jälkeen se on sitonut Suomea sopimuksen mukaisiin velvoitteisiin. Sopimuksen artikla 30.5 käsittelee osallistumista kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan sekä urheiluun. Sopimuksessa sopimuspuolilta vaaditaan asianmukaisia toimia, joilla vammaiset henkilöt voivat osallistua yhdenvertaisesti virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan. Toimenpiteiksi on esitetty seuraavia:

- a. Kannustetaan ja edistetään vammaisten henkilöiden mahdollisimman laajaa osallistumista kaikille suunnattuun urheilutoimintaan kaikilla tasoilla;
- b. Varmistetaan, että vammaisilla henkilöillä on mahdollisuus järjestää ja kehittää vammaisille erityistä urheilu- ja virkistystoimintaa sekä osallistua siihen ja tätä varten kannustetaan asianmukaisten voimavarojen, ohjauksen ja koulutuksen järjestämistä vammaisille henkilöille yhdenvertaisesti muiden kanssa;
- c. Varmistetaan, että vammaiset henkilöt pääsevät urheilu-, virkistys- ja matkailupaikkoihin;
- d. Varmistetaan, että vammaiset lapset voivat yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa osallistua leikki-, virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan, mukaan lukien koulujärjestelmässä tarjottava toiminta;
- e. Varmistetaan, että vammaiset henkilöt saavat palveluja virkistys-, matkailu-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintojen järjestäjiltä. (Suomen YK-liitto 2009, 67–69.)

Liikuntaa ja liikunnan saavutettavuutta voidaan pitää YK:n vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen perusteella ihmisoikeus- ja tasa-arvokysymyksenä, sillä sopimus kieltää syrjinnän elämän eri alueilla. Myös Suomen perustuslaista on johdettavissa, että liikunta on sivistyksellinen perusoikeus ja tällöin koskettaa kaikkia kansalaisia.

3.2. Suomalainen lainsäädäntö

Suomalainen lainsäädäntö turvaa hyvin erityisryhmiin lukeutuvien yksilöiden oikeudet yhdenvertaisesti liikuntamahdollisuuksiin. Vuonna 2014 voimaan tullut uusittu yhdenvertaisuuslaki, YK:n vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifiointi sekä päivitetty liikuntalaki ovat edelleen vahvistaneet erityisryhmiin kuuluvien asemaa oikeudellisesti. Seuraavaksi esitte-

len tiivistetysti yhdenvertaisuus- ja liikuntalain painottaen niiden merkitystä erityisryhmien oikeuksien sekä liikunnan harrastamisen kannalta. Lisäksi käyn läpi muuta suomalaista lainsäädäntöä, joka myös vaikuttaa erityisryhmien oikeuksiin sekä liikunnan harrastamiseen.

3.2.1 Yhdenvertaisuuslaki

Uusittu yhdenvertaisuuslaki tuli voimaan Suomessa 2014. Lain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325). Yhdenvertaisuuslaki on syytä erottaa tasa-arvolaista, jossa säädetään sukupuoleen perustuvan syrjinnän kiellosta, sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisestä ja naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Yhdenvertaisuuslaki on voimaantulonsa jälkeen näkynyt paljon eri medioissa sen laajan soveltamisalan takia. Urheilun ja liikunnan osalta se on vaikuttanut muun muassa valtion tuen myöntämiseen. Vuodesta 2016 alkaen OKM on velvoittanut liikuntaa edistäviä tahoja liittämään valtioneuvoston hakemukseensa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat.

Oikeusministeriön demokratia-, kieli- ja perusoikeusasioiden yksikön Yhdenvertaisuus.fi-sivustolla yhdenvertaisuus määritellään seuraavasti: “Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa henkilöön liittyvät tekijät, kuten syntyperä tai ihonväri, eivät saisi vaikuttaa ihmisten mahdollisuuksiin päästä koulutukseen, saada työtä ja erilaisia palveluja – perusoikeudet kuuluvat kaikille.” (Yhdenvertaisuus.fi 2018.) Mikäli jollain edellä mainituilla perusteilla yksilöltä evätään tai poissuljetaan jotain mahdollisuuksia, puhutaan syrjinnästä. Yhdenvertaisuuslaissa kielletään sekä välitön että välillinen syrjintä (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325).

Yhdenvertaisuuslaissa vastuu yhdenvertaisuuden toteutumisen arvioimisesta on annettu viranomaisille. Yhdenvertaisuuden edistämiseksi viranomaisilla tulee olla suunnitelma toimenpiteistä tavoitteiden saavuttamiseksi ja heidän tulee omalla toiminnallaan edistää yhdenvertaisuutta. (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325.) Laki velvoittaa myös julkista tehtävää hoitavia tai palvelua tarjoavia järjestöjä työnantajina, sillä järjestöt saavat usein rahoitusta julkiselta taholta.

Näin ollen yhdenvertaisuuden sekä syrjimättömyyden periaatteet koskettavat järjestössä toimivia, niin työnantajia kuin järjestön jäseniä. Tällä tavalla yhdenvertaisuuden sekä tasa-arvon edistäminen ei ole vain ohjeistus, jonka toteuttaminen järjestöissä jää järjestöjen oman harkinnan tai mielipiteen varaan. Sen sijaan ne ovat julkisen tahon asettamia velvoitteita, joiden toteutumista voidaan seurata sekä arvioida. (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325.) Tämä on perusteena, miksi OKM edellyttää liikuntaa edistävien järjestöjen valtiontukihakemuksiin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmia.

Yhdenvertaisuuslaissa on useita pykäläiä, jotka sisältävät erityisryhmien kannalta tärkeitä käsitteitä ja ohjeistuksia. Kun tavoitteena on heikommassa asemassa olevien ryhmien tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen, voidaan lakiin nojaten poiketa samanlaisen kohtelun periaatteesta. Tällöin puhutaan positiivisesta erityiskohtelusta. Esimerkiksi toimintarajoitteisten liikunnan ja urheilun harrastamisen kohdalla positiivinen erityiskohtelu tarkoittaa mahdollisuutta harrastaa joko tarkemmin rajatussa erityisryhmässä tai sitten inklusiivisesti kaikille avoimessa toiminnassa. Tärkeintä on mahdollisuuksien tarjoaminen sekä mukautusten tekeminen yhdenvertaisen osallisuuden tukemiseksi. Usein käytetään myös termiä kaksoisstrategia. Kaksoisstrategiassa on kyse siitä, että liikkumis- ja toimintaesteisille harrastajille kohdennettuja palveluja järjestetään käsi kädessä valtavirtaistamisen edistämisen kanssa. Suomessa yhdenvertaista ja tasa-arvoista liikuntaa pyritään kehittämään juuri kaksoisstrategian mukaisesti. (Pyykkönen 2016, 7, 45, 49).

Yhdenvertaisuuslaissa on erikseen momentti koskien kohtuullisia mukautuksia vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi. Kohtuullinen mukauttaminen velvoittaa viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan tekemään kussakin tilanteessa vaadittavat asianmukaiset ja tarvittavat mukautukset, jotta “vammainen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla.” (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325 §5, §15.) Käytännön tasolla mukauttamisen keinoja on koulutuksen, tavaroiden tai palveluiden saavutettavuuden sekä esteettömyyden huomioiminen. Saavutettavuus edistää yhdenvertaisuutta.

3.2.3 Liikuntalaki

Liikuntalaki (1979/984) tuli voimaan tammikuun ensimmäisenä päivänä 1980. Lakia on uudistettu ja päivitetty vuoden 1980 jälkeen yli kymmenen kertaa (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 1997). Viimeisin uudistus liikuntalakiin tehtiin huhtikuussa 2015. Muutoksista huolimatta liikuntalain pyrkimys tasa-arvon edistämiseen liikuntakulttuurissa on säilynyt laissa. Erityisryhmien aseman huomioimista ensimmäisessä liikuntalaissa edisti vuosina 1977–1979 Liikuntatieteellisen Seuran (LTS) toteuttama erityisryhmien liikunnan kunnallinen keilu- ja tutkimusprojekti. Lopputulos näkyi Liikuntalakikomitean mietinnössä erityisryhmien liikunnan painottamisena yhtenä suomalaisen kulttuurin keskeisenä kehittämisalana. (Koivu-mäki & Palosuo 1980, 1, 85.) Ensimmäinen liikuntalaki kuvasti aikaansa. Siinä kiteytyi 1960- ja 1970-luvun aikana esiin nousseet suunnitteluideologia, edistysusko, valtion roolin korostaminen ja ajatus tasa-arvoisesta hyvinvointivaltiosta (Juppi 1995, 235). Varsinkin visio tasa-arvoisesta hyvinvointivaltiosta tuki erityisryhmien liikunnan huomioimista liikuntalaissa.

Vuonna 2015 uudistetun liikuntalain ensimmäiseksi tavoitteeksi on mainittu eri väestöryhmien liikkumisen mahdollisuuksien sekä liikunnan harrastamisen edistäminen. Tavoitteeksi on vielä erikseen asetettu myös eriarvoisuuden vähentäminen liikunnassa. Lähtökohdiksi tavoitteiden toteuttamiseksi on määritelty tasa-arvo, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys, monikulttuurisuus, terveet elämäntavat sekä ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys. (Liikuntalaki 2015/390.) Nämä tavoitteet tukevat erityisryhmiä ja heidän liikkumisen mahdollisuuksiaan.

Uusittu laki painottaa liikunnan asemaa kunnallisena peruspalveluna. Tämä on syytä huomioida, sillä valtion ja kunnan välinen roolijako vaikuttaa suoraan liikunnan toteuttamiseen paikallistasolla. VLN:n julkaisussa ”Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyö valtion liikuntapolitiikassa” (Pyykkönen 2016) liikuntalakiä sekä valtionohjausta arvioidaan kriittisesti. Julkaisussa tuodaan aiheellisesti esiin liikuntalain suurin puute koko sen historian aikana, mikä on lain puitelaki-luonne. Tällä tarkoitetaan, ettei laissa määritellä tarkasti velvoitteita. Tavoitteet, kuten tasa-arvo tai yhdenvertaisuus, ovat kirjattu lakiin yleisellä tasolla. Selvityksen perusteella liikunnan tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen kohdistunut ohjaus on 2000-luvulla ollut kevyttä ja arviointi vähäistä. Konkreettisesta tavoitteiden toteuttamisesta vastaavat erilaiset toimijat, jotka tulkitsevat lakia omista lähtökohdistaan. Tämä näkyy hyvin vaihtelevina toiminta- ja toteutustapoina. Ongelmaksi muodostuu myös, että liikuntalaissa esitetyt tavoitteet voidaan tulkita mielipide- tai tahtokysymyksiksi riippuen toteuttavan tahon omista intresseistä. (Pyykkönen 2016, 7, 15.)

Suurin kysymys lakien toteutumisessa käytännön tasolla jää palvelutuotannosta vastaaville tahoille eli pääasiassa kunnille. Kuntien autonomisen luonteen takia käytännöt ovat vaihtelevia.

Useat lähteet toteavat, että kunnat sekä moninaiset vammaisjärjestöt ovat edelleen merkittävimmät erityisryhmien liikuntaa sekä urheilua tarjoavat tahot. Vallassa on edelleen osittain näkemys, että erityisryhmistä huolehtiminen on julkisen sektorin vastuulla. (Ala-Vähälä & Rikala 2014, 39; Pyykkönen 2016, 12, 22.) VLN:n ”Valtio soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistäjänä” -raportissa (Pyykkönen & Rikala 2018, 11, 12) perusteluksi sille, että soveltavan liikunnan käynnistäminen ja alan kehittäminen ovat jääneet valtion ja kuntien harteille esitetään, että soveltava liikunta on alkanut vasta 2000-luvulla kiinnostaa perinteisiin sitoutuneita liikuntajärjestöjä. 2000-luvulla alkanut lajiliittointegraatio on varmasti siivittänyt kehitystä. Silti on aiheellista sanoa, että ilman valtion ja kuntien pitkäaikaista panostusta, ei soveltavassa liikunnassa olisi ylletty sille tasolle, jolla nykyään ollaan.

3.2.2 Erityisliikuntaan vaikuttavia muita lakeja ja säädöksiä

Suomalaisesta lainsäädännöstä löytyy liikuntalain ohella paljon muita lakeja ja valtakunnallisia linjauksia sekä ohjeistuksia, jotka koskettavat samalla erityisliikunnan järjestämistä. Näitä ovat muun muassa Suomen perustuslaki, kunta- ja kansanterveyslaki sekä asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Suomen vuonna 2000 uusitussa perustuslaissa turvataan kaikille sivistykselliset oikeudet. ”Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella” (Suomen perustuslaki 1999/731 §6). ”Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta” -julkaisun (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 20) mukaan kuntien erityisliikuntaa käsitellään sivistyksellisenä perusoikeutena ja näin ollen kuntien liikuntatoimella on liikuntalakiin (1998/1054) perustuva velvollisuus huolehtia erityisryhmien liikunnasta.

Kuntalain (2015/410) ensimmäisen pykälän mukaan kunnan tehtävänä on edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestävällä tavalla. Liikunnalla on tutkitusti laaja-alaisia positiivisia vaikutuksia kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Hyvinvointi koskettaa yhtä lailla kaikkia kunnan asukkaita toimintakyvystä riippumatta. Siksi kunnan on järjestettävä hyvinvointipalvelut, joihin lukeutuvat myös erityisliikuntapalvelut. Erityisliikunnan järjestämisen puolesta puhuu myös

1972 asetettu Kansanterveyslaki. Lakiin on kirjattu, että kunnan tulee ”seurata kunnan asukkaiden terveydentilan ja siihen vaikuttavien tekijöiden kehitystä väestöryhmittäin, huolehtia terveysnäkökohtien huomioon ottamisesta kunnan kaikissa toiminnoissa sekä tehdä yhteistyötä terveyden edistämiseksi muiden kunnassa toimivien julkisten ja yksityisten tahojen kanssa.” (Kansanterveyslaki 1972/66.)

Kunnan tulee ehkäistä ja poistaa vammaisten henkilöiden toimintamahdollisuuksia rajoittavia esteitä ja haittoja siten, että he voivat toimia yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380). Laissa käsitellään vammaisten henkilöiden palveluiden ja tukitoimien järjestämistä siten, että ne tukevat omatoimista suoriutumista arjessa. Kunnan tulee siis tarkastella palveluita niiden saavutettavuuden sekä esteettömyyden kannalta. Saavutettavuus ja esteettömyys ovat palveluiden helppoa lähestyttävyyttä, ei vaan fyysisesti vaan myös psyykkisesti ja sosiaalisesti. Palveluiden järjestäminen koskee samalla tavalla vapaa-ajan aktiviteetteja sekä harrastamista, kuten esimerkiksi osallistumista liikuntaan.

4 SOVELTAVAN LIIKUNNAN JÄRJESTÄMINEN SUOMESSA

Liikuntapalveluiden järjestämisessä julkisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla on kaikilla oma tärkeä osansa Suomessa. Lainsäädäntöön perustuen valtion tehtävänä on tukea kuntia taloudellisesti, kun taas kuntien vastuulla on peruspalveluiden tuottaminen omalla alueellaan. Suomalaisen liikunta- ja urheilukulttuurin selkärankana voidaan kuitenkin pitää kansalaissektoria, joka on 1900-luvun alusta alkaen ollut merkittävin suomalaisia liikuttava taho. Tänä päivänä aktiivisesti toimivien liikunta- ja urheiluseurojen ja liikunta-alan yhdistysten määrän lasketaan olevan noin 10 000 (Koski & Mäenpää 2018, 11).

Tässä luvussa käsittelen valtion, kuntien sekä kansalaissektorin rooleja soveltavan liikunnan kannalta. Käyn läpi lyhyesti soveltavan liikunnan historiaa Suomessa ja tarkastelen sen suhdetta kansalaissektoriin. Luvussa pohditaan myös julkisen sektorin toimenpiteitä kaikille avoimen liikuntakulttuurin edistämiseksi. Yhtenä kysymyksenä on kuntien vaihtelevat käytännöt soveltavan liikunnan tarjoamisessa ja yhteistyö paikallisten urheilu- ja liikuntaseurojen sekä yhdistysten kanssa. Soveltavan liikunnan historian esitteleminen auttaa ymmärtämään, miten soveltava liikunta on jäänyt julkisen sektorin harteille ja miten tätä jakoa on vasta 2000-luvulla alettu kyseenalaistamaan.

4.1 Suomalainen liikuntajärjestelmä

Suomalaisen liikuntajärjestelmän kokonaisuutta voi hahmottaa sektoreittain. Valtio ja kunnat muodostavat julkishallinnon. Kolmanteen sektoriin kuuluvat liikunta- ja urheiluseurat sekä muut kansalaisten liikuntaa organisoivat vapaaehtoisjärjestöt ja -yhdistykset. Yksityinen sektori täydentää julkista ja kolmatta sektoria ja tarkoittaa taloudellista voittoa tavoittelevia yrityksiä ja organisaatioita. Tänä päivänä valtio ja erityisesti OKM vastaavat liikuntalakiin nojaten valtionhallinnossa liikunnan ja urheilun edellytysten luomisesta sekä liikuntapolitiikan yhteensovittamisesta. Toimialan ohjaus perustuu tiedolla johtamisen periaatteelle ja vaikutusten arvioinnille (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018). Suomalaista liikuntajärjestelmää tarkasteltaessa on muistettava, että urheilun ja liikunnan organisoitumiselle on ollut tyypillistä eteneminen alhaalta ylös (Ilmanen 2015). Kansalaistoiminnalla on ollut suuri vaikutus liikuntajärjestelmän kehittymiseen ja järjestäytymiseen myös valtion tasolla. Kolmas sektori on edelleen suomalaisia eniten liikuttava taho.

4.1.1 Kuntien ja valtion suhde liikuntapalveluiden järjestämisessä

Vuonna 2018 soveltavan liikunnan järjestäminen Suomessa on pääasiassa kuntien vastuulla. Valtion ja kuntien välinen roolijako toimii yksinkertaistettuna siten, että valtio toimii rahoittajana ja kunta vastaa toiminnan sekä puitteiden luomisesta. Tarpeen mukaisesti valtion tulee tehtäviä hoitaessaan tehdä yhteistyötä kuntien, kansalaisjärjestöjen sekä muiden liikunta-alan toimijoiden kanssa. (Liikuntalaki 390/2015.) Valtioon verrattuna, kunnat käyttävät moninkertaisesti resursseja liikuntaan, tukevat paikallisia liikunnan ja urheilun toimijoita sekä omistavat suurimman osan liikuntapaikoista. Kuntia voidaan pitää merkittävinä liikunnan edistäjinä.

Valtionosuusjärjestelmä muuttui vuonna 1993 kuntien eduksi siten, että kunnille myönnettiin oikeus päättää, miten valtionavustukset käytetään (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eräistä opetus- ja kulttuuritoimen vuoden 1994 rahoitusta koskevista järjestelyistä 1993). Määrärahat eivät siten olleet enää korvamerkittyjä Valtion ohjausta on pyritty pienentämään ja ministeriö toteuttaa informaatio-ohjauksella, tulosohtauksella sekä rahoituksella erilaista liikuntaa edistävää toimintaa (Liikuntalaki 2015/390). Kunnat saavat melko vapaasti päättää, miten kyseisen valtionosuuden käyttävät eikä kunnilla ole velvollisuutta raportoida niiden käytöstä (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014). Tämän seurauksena kuntakohtaiset vaihtelut palvelujen toteuttamisessa ovat hyvin kirjavat. Liikuntapalveluiden toteuttamisessa on huomattavia eroja, varsinkin pienissä kunnissa.

Hallituksen ehdotuksessa liikuntalain muuttamiseksi vuodelta 2014 todetaan seuraavasti kuntien velvollisuuksista erityisryhmien liikuntatarjonnan huomioimisessa ”Kuntien omat ohjatun liikunnan palvelut täydentävät muuta paikallista liikuntatarjontaa. Kunnat turvaavat liikuntamahdollisuuksia sellaisille henkilöille ja väestöryhmille, jotka eivät kuulu järjestötoiminnan piiriin tai joille yhdistykset eivät kykene järjestämään toimintaa tai joita liikuntayritysten palvelut eivät tavoita. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi vammaiset, ikääntyneet ja maahanmuuttajat.” (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014.) Kuntien liikuntatoimet ovatkin vaihtelevista käytännöistä huolimatta soveltavan liikunnan suurin järjestäjätaho. ”Soveltavan liikunnan tilanne kunnissa 2017” -raportin (Ala-Vähälä 2018, 16) mukaan 66 prosenttia kyselyyn vastanneista kunnista ilmoitti, että soveltavan liikunnan päävastuullinen järjestäjä oli liikuntatoimi tai vastaava taho, kuten vapaa-aikatoimi.

4.1.2 Kansalaissektori liikuttaa

Urheiluseuraverkkoa pidetään suomalaisen liikuntakulttuurin ominaispiirteinä (Itkonen 1996, 192). Seurat ja yhdistykset ovat säilyttäneet asemansa liikunnan järjestäjinä jo yli 100 vuoden ajan. Kunnat ovat vastuussa toimintamahdollisuuksien järjestämisestä. Vuosittain urheilu- ja liikuntaseurojen ja liikunta-alan yhdistysten palveluita käyttää arviolta 350 000 lasta ja nuorta sekä 500 000 aikuista. Jopa 97 prosenttia seuroista ja yhdistyksistä on voittoa tavoittelemattomia ja perustuvat voimakkaasti kansalaisten vapaaehtoisuuteen toiminnan organisoimisessa sekä innokkaaseen liikunnan harrastamiseen. (Itkonen 1996, 192; Vehmas & Iltanen 2013.) Liikunta ja urheilu ovatkin Suomessa suosituin kansalaisaktiivisuuden muoto.

Liikunta- ja urheiluseuroilla sekä alan yhdistyksillä on tärkeä rooli suomalaisessa liikuntakulttuurissa myös lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden sekä liikuntakasvatuksen edistäjänä. Kosken ja Tähtisen (2005) mukaan jopa neljä viidestä suomalaisesta nuoresta vähintäänkin kokeilee seuratoiminnassa mukanaoloa ennen aikuisikää. Vuoden 2018 Kansallisen liikuntatutkimuksen (LIITU) -aineiston perusteella urheiluseuratoimintaan osallistui vuonna 2018 noin 62 prosenttia 9–15-vuotiaista lapsista ja nuorista (Blomqvist, Mononen, Koski & Kokko 2019). Saman tutkimuksen mukaan tytöistä noin 20 prosentilla ja pojista 14 prosentilla on toimintarajoite tai vamma, joka häiritsee heidän päivittäisiä toimiaan (Ng ym. 2019). Liikunnalliseen elämäntapaan kasvattamisen lisäksi seuratoiminnassa opitaan paljon muitakin tärkeitä taitoja. Harrastusryhmät ovat sosiaalistajia, niissä luodaan merkityksellisiä ystävyys-suhteita, toimitaan vertaisryhmissä ja opetellaan yhdessä toimimisen sääntöjä. (Saari 2011, 18.) Jokaiselle lapselle ja nuorelle on tärkeä kokea yhteenkuuluvuuden tunteita ja kuulua ryhmään, johon samaistua. Tämä on yksi perustelu sille, miksi seura- ja yhdistystoiminnan avoimuus kaikille olisi tärkeää.

Liikuntalaista huolimatta suomalainen liikuntatoiminta ei ole ollut lainsäädännöllisesti kovinkaan tarkasti säädeltyä. Valtio on halunnut antaa kansalaistoiminnalle tilaa ja laajat vapaudet toiminnan järjestämiseksi. Liikunta- ja urheiluseurat ovat siten saaneet melko vapaasti päättää toimintansa sisällöstä sekä mukaan ”hyväksyttävistä” henkilöistä. Järjestöjen ja valtion suhteessa on 2000-luvulta alkaen tapahtunut valtionhallinnon uudistuspolitiikan ja toisaalta järjestötoiminnan uudelleen muotoilun myötä organisoitumista, mikä näkyy muun muassa tulosohtausjärjestelmässä, lajiliittojen integraatioprosessissa ja valtiontukijärjestelmän muutoksissa. (Aarresola & Mäkinen 2012; Koski 2000, 9; Opetusministeriö 2003, 7; Turpeinen, Hakamäki, Hentunen, Laine & Lehtonen 2018, 6–7.) Suomalaisia urheiluseuroja pitkään tutkineet Koski ja

Mäenpää kirjoittavat OKM:n julkaisussa ”Suomalaiset liikunta- ja urheiluseurat muutoksessa 1986–2016” (2018), että Suomessa seuroja on jo pitkään yritetty saada ottamaan vastuuta jäsentensä lisäksi myös muiden kuntalaisten hyvinvoinnista. Seuroja on houkuteltu edistämään esimerkiksi aikuisten, erityisryhmien, maahanmuuttajien ja lähes kaikkien liikunnallisesti inaktiivisten hyvinvointia. Liikuntaorganisaatioiden muuttaminen ei ole kuitenkaan osoittautunut helpoksi tehtäväksi. Muutoksen vaikeus voi johtua siitä, että joudutaan tekemään kansalaisyhteiskunnan ja vapaaehtoisuuden aluetta koskettavia päätöksiä (Itkonen 1996, 188).

4.1.3 Kaksi erillistä liikuntakulttuuria

Ensimmäiset vammaisurheilujärjestöt saivat alkunsa 1900-luvun alussa, kun Suomessa elettiin vilkasta urheiluseurojen ja -järjestöjen perustamisaikaa. Liikuntakulttuuri laajeni ja monipuolistui varsinkin 1960-luvulla sotien jälkeen. Liikuntakulttuurin yleinen kehitys vaikutti positiivisesti myös vammaisurheilutoimintaan. Useat vammaisliikuntajärjestöt saivat alkunsa juuri 1960-luvulla. Järjestöt olivat aktiivisia soveltavan liikunnan liikkeelle panijoita ja puolustajia. Vammaisliikuntajärjestöille oli selkeä tarve, koska urheilujärjestöillä ei ollut valmiutta ottaa toimintarajoitteisia vastaan. (Kaurala & Väärälä 2010, 21–22, 31.) Lisäksi vammaisurheilu sopi hyvin valtion terveydellisiä tekijöitä korostavaan liikuntapolitiikkaan. Myös vammaisjärjestöille tarjoutui tilaisuus saada valtion tukea urheilutoiminnalleen (Myllykoski & Vasara 1989, 15–17). Pääasiallinen vastuu soveltavan liikunnan kehittamisestä jäi näin valtion sekä vammaisjärjestöjen harteille. Tämä oli perinteisille urheilujärjestöille helppo ratkaisu, sillä näiden mielenkiinto oli kohdistunut lähinnä vammattomien kilpa- ja huippu-urheiluun. Lopputuloksena soveltava liikunta muotoutui liikuntakulttuurin valtavirrasta erilliseksi. (Pyykkönen 2016, 22.)

Soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun näkökulmasta valtionhallinnon toimenpiteet ovat olleet tärkeitä kentän toiminnan edistämässä. Näistä esimerkkeinä toimivat valtion tukema kuntien erityisliikunnanohjaajajärjestelmän synty, erityisliikunnan professuurin perustaminen Jyväskylän yliopistoon, soveltavan liikunnan palveluiden kehittäminen kunnissa sekä lajiliittointegraatio. On ollut nähtävissä, että valtion ottaessa enemmän roolia ja ”puuttuessa asioihin”, vähemmistöjen asema paranee. Siksi on loogista, että soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun toimijat toivovat valtiolta selkeämpää ja vahvempaa ohjausta sekä tavoitteita. (Pyykkönen & Rikala 2018, 61.) Vammattomien liikunta ja urheilujärjestöille puolestaan on ollut ominaisempaa toive väljemmälle valtionohjaukselle.

Tänä päivänä soveltava liikunta on vakiinnuttanut paikkansa osana suomalaista liikuntakulttuuria. Täysin yhdenvertaista asemaa se ei kuitenkaan ole vielä saavuttanut. Soveltavan liikunnan edistäminen on edelleen pääasiassa julkisen vallan ja kuntien vastuulla. Liikuntakulttuurin kah-tiajakoa ”yleiseen” ja ”erityiseen” on kyseenalaistettu voimakkaammin 2000-luvun taitteesta lähtien. Taustalla on havainto, että väestössä on kasvava määrä ryhmiä, joiden liikunnan yh-denvertainen ja tasa-arvoinen edistäminen edellyttää erityistä tarkastelua ja huomioimista (Pyykkönen 2016, 13). Seuraavaksi tarkastelen julkishallinnon toimenpiteitä soveltavan liikun-nan integroimiseksi osaksi liikunnan ja urheilun valtakulttuuria ja sitä, miltä tilanne näyttää tällä hetkellä.

4.2 Päämääränä kaikille avoin liikuntakulttuuri

Historiallisesti soveltavalle liikunnalle ovat olleet tyypillisiä erilaiset projektit ja seurannat, joilla on hankittu tietoa, pyritty löytämään soveltavan liikunnan hyviä käytäntöjä ja vaikutta-maan näiden vakiinnuttamiseen. Soveltavaa liikuntaa koskeva arviointi on ollut 2000-luvulla systemaattisempaa ja parin vuosikymmenen aikana on tehty merkittäviä edistysaskelia kohti kaikille avointa liikunta- ja urheilukulttuuria. Hankkeet ovat olleet niin valtakunnallisia kuin paikallisia. Varsinkin kuntatasolle on osoitettu useita hankkeita. Näistä hyviä esimerkkejä ovat LTS:n toteuttamat ”Erityisliikuntaa kuntiin” -hankkeet, joista viimeisin järjestettiin 2013–2015 sekä VLN:n ”Soveltavan liikunnan tilanne kunnissa” julkaisusarja. Erityisryhmien osallistu-mista vammattomien liikunta- ja urheilutoimintaan on pyritty edistämään vaikuttamalla sekä lajiliittojen että kolmannen sektorin toimintaan. Merkittävimpiä pelin avauksia tähän suuntaan ovat olleet Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke vuosina 2002–2008 ja lajiliittojen integraatiopro-sessin käynnistyminen 2005. Lisäksi yhdenvertaisuus näkyy tänä päivänä valtion liikunta- ja urheilutoimintaan myöntämien avustusten hakukriteereissä.

4.2.1 Julkishallinto soveltavan liikunnan edistäjänä

Suomessa vammaisurheilun ja -liikunnan integroiminen lajiliittoihin alkoi ministeriön tuke-mana vuonna 2005 ja prosessi jatkuu edelleen (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014; Valtion liikuntaneuvosto 2015, 20). Vuonna 2014 Suomessa oli noin 70 valtakunnallista lajiliittoa, jotka olivat saaneet valtiontukea. Näistä 38 liiton toiminnassa oli mukana erityisryh-

miin kuuluvia henkilöitä (Saari 2015b, 10; Valtion liikuntaneuvosto 2015, 96.) ”Vammaisurheilu ja erityisliikunta lajiliitoissa” -julkaisussa (Saari 2015b, 10) todetaan, että vuonna 2014 lajiliitot olivat integraatioprosessissa hyvin erilaisissa vaiheissa. Toisissa erityisryhmiin kuuluvia ei ollut mukana ollenkaan, kun taas toisissa vammaisurheilu ja -liikunta olivat sulautuneet hyvin osaksi toimintaa. Tilanteen voi olettaa muuttuneen vuoden 2015 jälkeen, koska liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustuksen myöntämiskriteerit ovat muuttuneet. Vuodesta 2016 OKM on velvoittanut liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustushakemuksen liitteeksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmia. Tällä tavalla avustusta saavien liittojen toimintaa pyritään ohjaamaan paremmin yhteneviksi valtion liikuntapolitiikan kanssa.

Toinen valtakunnallisiin edistämishjelmiin vertautuva tuki liikunta- ja urheilutoimintaan, on OKM:n myöntämä Seuratoiminnan kehittämistuki (seuratuki). Kyseinen lasten ja nuorten liikunnan kehittämiseen tähtäävä paikallistukiohjelma käynnistyi vuonna 1999. Tuen tavoitteena on ollut parantaa lasten ja nuorten yhdenvertaisia harrastusmahdollisuuksia ja aktivoita urheiluseuroja järjestämään entistä monipuolisempaa ja harrastajalähtöisempää toimintaa. (Turpeinen ym. 2018, 4.) Aloituvuoden jälkeen seuratuon tavoitteet sekä hakemusten kriteerit ovat muuttuneet useaan otteeseen. Muutokset ja uudistukset ovat olleet tärkeitä myös soveltavan liikunnan kannalta. Alun perin tuon jakamisesta vastasi Nuori Suomi ry yhdessä lajiliittojen ja Suomen Liikunta ja Urheilun aluejärjestöjen kanssa. Käytäntö muuttui 2013, jolloin tuon myöntäminen siirtyi OKM:lle. Tämä tarkoitti sitä, että OKM pystyi määrittelemään tuon sisällölliset tavoitteet (Lehtonen, Pauku, Hakaniemi & Laine 2013, 23). Hakemusten arviointikriteerit tulivat kaikille näkyviksi vuonna 2009 ja yhdenvertaisuuden edistäminen lisättiin mukaan arviointikriteereihin vuonna 2014 (Isosoppi 2014, 5; Lehtonen & Hakamäki 2009, 5).

4.2.2 Kuntien, seurojen ja yhdistysten yhteistyö soveltavan liikunnan edistämiseksi

Vuosina 2002–2008 toteutettu Liikuntaa Kaikille Lapsille (LKL) on edelleen 2000-luvun kattavin erityistä tukea tarvitsevien lasten osallistumiseen tähtäävä kehittämishanke. Hankkeen tavoitteena oli muokata suomalaista liikuntakulttuuria siten, että erityistä tukea tarvitsevien lasten olisi helpompaa osallistua yleiseen liikuntaan. Hankkeen aikana paikallistason toiminta laajeni ja useammilla lapsilla oli mahdollista harrastaa liikuntaa lähempänä kotia. Samalle se toimi pohjana eri vammaisurheilujärjestöjen yhdistymiselle. Vaikutukset eivät jääneet vain lasten liikunnan tasolle, vaan hanke teki tilaa uudelle ajattelulle ja toimi pohjana 2000-luvun muulle

kehitystyölle liittyen soveltavaan liikuntaan. (Saari, Rautio & Remahl 2008, 2–24; Lehtonen 2012, 31.)

Jo LKL-hankkeen Kohtaamisia Lasten liikunnassa 2002–2008 loppuraportissa todetaan, että inkluusiotyössä tarvitaan innostuneita ja yhteistyökykyisiä kehityskumppaneita eri sektoreilta, jotka auttavat luomaan siltoja erityisryhmien sekä yleisen liikunnan toimijoiden välille (Saari ym. 2008, 36). Suomalaiset liikunta- ja urheiluseurat muutoksessa 1986–2018 pitkittäistutkimuksessa (Koski & Mäenpää 2018, 54) soveltavan liikunnan tilanteesta todetaan, että seurakenttää ja suhteellisia osuuksia tarkasteltaessa vammaisurheilu jää melko pieneen rooliin. Tutkimuksen mukaan muutosta ei ole juurikaan tapahtunut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuoden 2016 kyselyyn vastanneista seuroista reilu kymmenen prosenttia arvioi vammaisurheilun lisääntyneen heidän seurassaan ja suurin piirtein yhtä suuri osuus arvioi sen vähentyneen. Samoin ”Valtionhallinto liikunnan edistäjänä 2011–2015” -raportin (Valtion liikuntaneuvosto 2015) perusteella vain joka kymmenes urheiluseura järjestää erityisryhmille toimintaa. Edellisiin tutkimuksiin viitaten näyttää siltä, että erityisryhmien osallistuminen yleiseen liikunta- ja urheiluseuratoimintaan ei ole toteutunut kovin hyvin, vaikka asiaa on ajettu pitkään.

Toiminnallisen integraation edistymiselle on useita haasteita. Yhtenä ongelmana voidaan pitää kuntien ja paikallisten seurojen ja yhdistysten yhteistyötä. OPM ja VLN:n ovat seuranneet soveltavan liikunnan tilannetta kunnissa säännöllisesti 2000-luvulta alkaen. Tutkimuksien kyselyissä kuntien erityisliikunnanohjaajia on pyydetty nimeämään tärkeimmät yhteistyökumppanit soveltavan liikunnan järjestämisessä. Tuloksista käy ilmi, että paikallisia seuroja ja yhdistyksiä ei ole koettu merkittäviksi yhteistyökumppaneiksi tai ne ovat usein olleet jopa viimeisenä tärkeysjärjestyksessä (Tiihonen & Ala-Vähälä 2002, 21; Ala-Vähälä 2006, 41; Ala-Vähälä 2018, 17). Raportit kertovat, että liikuntatoimen ja järjestöjen välinen yhteistyö on yleisempää isommissa kunnissa (Ala-Vähälä & Rikala 2014, 51; Ala-Vähälä 2018, 17). Tämä on loogista, sillä suurimmassa osassa alle 10 000 asukkaan kunnissa ei ole varsinaista erityisliikunnanohjaajaa tai liikuntatoimeaa.

Kuntien laillinen velvollisuus on luoda liikunnan harrastamiselle puitteet alueellaan. Tämä tarkoittaa myös paikallisten liikunta- ja urheiluseurojen, yhdistysten sekä järjestöjen tukemista. Yleisin yhteistyömuoto kuntien sekä seurojen ja yhdistysten välillä vuonna 2013 oli tilojen tai välineiden tarjoaminen järjestöille, toiminnan rahoittaminen ja avustaminen sekä ryhmien, ta-

pahtumien tai kampanjoiden järjestäminen (Ala-Vähälä & Rikala 2014, 51). Suuri haaste integraation kehittämiseksi seuratasolla on puute kuntien myöntämien avustusten tarkasta tiedosta (Valtion liikuntaneuvosto 2015, 56). Kun ei löydy luotettavaa tietoa siitä, miten kunnat tukevat paikallisia liikuntaseuroja ja mikä osuus tuesta kohdistuu soveltavaan liikuntaan, on hankalaa seurata ja arvioida tuen vaikuttavuutta tai kehittää tukijärjestelmää.

Myös liikunta- ja urheiluseuroja voidaan pitää osallisena yhteistyön pulmiin. Useimmat seurat toimivat pienellä budjetilla ja soveltavan liikunnan järjestämisen esteenä on resurssipula. Toisaalta keskeisellä sijalla on tieto- ja osaamisvaje. Seuroilta saattaa puuttua uskallusta tarttua vieraalta tuntuvaan soveltavan liikuntaan, sillä heillä ei ole tarpeeksi tietotaitoa, harjoitustilat ja puitteet ovat esteellisiä tai välineitä ei ole riittävästi. (Saari 2015b, 96; Pyykkönen & Rikala 2018, 32.) Vaikka halukkuutta löytyisi, yksi tai useampi edellä mainituista seikoista voi muodostua ongelmaksi. Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAM ry kartoitti kyselyllä erityisliikunnan ja vammaisurheilun tilannetta seuroissa vuonna 2015. Kyselyyn vastattiin 307:stä urheilu- ja liikuntaseurasta. Tyypillisimmiksi toiminnan kehittämisen haasteiksi nousivat ohjaaja- ja valmentajapula, ohjaajien osaaminen sekä kysynnän puute, joka linkittyi markkinoinnin ja verkostojen puutteeseen. Tarvetta oli myös kuntien antamalle tuelle. Tukimuotoina kaivattiin tiedottamista, käytännön neuvoja sekä tiloja. (Saari 2015b, 8, 15.)

Vaikka ajatukset siitä, että soveltava liikunta kuuluu kunnille sekä vammaisjärjestöille, ovat osaksi tiukassa, on liikuntaseurojen kiinnostus soveltavaa liikuntaa kohtaan kasvanut (Saari 2015a, 16). Seurat ja yhdistykset tarvitsevat kunnilta tukea toimintansa laajentamiseen ja valmiuksien kehittämiseen. Kuntien pitäisi pystyä vastaamaan seurojen tarpeisiin tavoilla, joka houkuttelee ja kannustaa seuroja sekä yhdistyksiä ottamaan erityisryhmiä mukaan toimintaansa. Jatkossa erityisryhmiin lukeutuvien henkilöiden määrän ennakoidaan kasvavan entisestään, mutta 2000-luvulla kuntien liikuntatoimen asukaslukuun suhteutetut soveltavan liikunnan määrärahat ovat puolestaan olleet laskussa (Ala-Vähälä 2018, 28; Pyykkönen & Rikala 2018, 19–22; Valtion liikuntaneuvosto 2015, 10). Oletettavaa on, että taloudelliset resurssit eivät tule kasvamaan. Mikäli erityisryhmät integroituisivat paremmin osaksi liikunta- ja urheiluseuroja, kuntien erityisliikunnanohjaajilta vapautuisi enemmän resursseja koordinointi sekä neuvontatyöhön. Kuntien ja seurojen sekä yhdistysten välisen yhteistyön kehittämiseksi on selvästi tarvetta, ei vain siksi, että se hyödyttäisi kuntia, vaan koska se on myös eettisesti oikein. Näistä kaikista syistä on tärkeä lähestyä seuroja ja yhdistyksiä. On olennaista selvittää, millaista tukea

he tällä hetkellä saavat kunnilta ja miten se auttaa erityisryhmätoiminnan tai kaikille avoimen liikunnan järjestämisessä.

5 TUTKIMUSONGELMAT

Tässä pro gradu -tutkimuksessa selvitän, miten kunnat tukevat paikallisia seuroja ja yhdistyksiä kaikille avoimen liikunnan tai erityisryhmätoiminnan toteuttamisessa. Lisäksi tarkastelen, tukimuotojen merkityksellisyyttä ja millaista tukea seurat ja yhdistykset kunnilta kaipaavat. Tutkimuksessa pyrin selvittämään myös, millaisia ovat kaikille avoimen liikunnan tai erityisryhmätoiminnan toteuttamista tukevat tai estävät tekijät.

Kuntien autonomisuuden vuoksi voidaan olettaa, että näiden tarjoama tuki ja sen muodot vaihtelevat paikkakunnittain. Tuen tarjoamiseen vaikuttavat esimerkiksi, onko kuntaan palkattu erityisliikunnanohjaajaa, kuinka suuri on kuntakohtainen valtionosuus, kunnan liikuntaan käyttämät määrärahat ja miten liikuntapalvelut kunnassa on järjestetty. Yhteiskuntarakenteiden muutokset, kuten sosiaali- ja terveyssektorin uudistus, tulee vaikuttamaan kuntiin ja eri sektoreiden välisiin suhteisiin. Muutokset koskettavat myös liikuntakentän toimijoita. Julkisen, kansalais-toiminnan sekä yksityisen sektorin välistä yhteistyötä tulee jatkossa kehittää käytännöllisistä sekä eettisistä syistä.

Hypoteesina on, että integraation ja inklusion edistämiseksi ja toteutumiseksi kuntien tulisi tehdä tiiviimpää yhteistyötä paikallisten seurojen ja yhdistysten kanssa. Jotta yhteistyö olisi kannattavaa ja edistäisi integraatiota sekä inklusiota, tulee seuroilta ja yhdistyksiltä saada tietoa heidän tarpeistaan. Seurojen ja yhdistysten tarpeet ovat myös hyvin erilaisia, mikä tekee näkemysten kuulemisesta vielä tärkeämpää. Tämän tutkimuksen tarkoitus on tuottaa tietoa kuntien tavoista tukea paikallisia liikunta- ja urheiluseuroja ja liikunta-alan yhdistyksiä sekä avata näkökulmia inklusiivisen liikuntakulttuurin edistämiseksi.

Tutkimuksessa etsitään edellä esitettyihin näkökulmiin pohjautuen vastauksia seuraaviin tutkimusongelmiin:

- 1) Miten kunnat tukevat seuroissa ja yhdistyksissä tapahtuvaa kaikille avointa liikuntaa tai erityisryhmätoimintaa?
- 2) Millaista tukea seurat ja yhdistykset kaipaavat kunnilta kaikille avoimen liikunnan tai erityisryhmätoiminnan toteuttamiseksi?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksen tekemiseen on aina monta erilaista vaihtoehtoa, jotka kaikki voivat olla aihepiirin kannalta hedelmällisiä. Tutkijan tulee kuitenkin valita jokin monista vaihtoehdoista ja pyrkiä pysyttelemään sen rajojen sisällä. Tällä tavoin pyritään varmistamaan tutkimuksen reliabiliteetti sekä validiteetti kokonaisuudessa. Tämän luvun tarkoituksena on avata, miksi päädyin valitsemaani tutkimusstrategiaan sekä tutkimusmetodiin ja näin perustella näiden soveltuvuus tutkimuksen kannalta.

6.1 Tutkimusstrategia

Menetelmällisten valintojen kokonaisuutta, joka ohjaa tutkimuksen toteuttamista, kutsutaan tutkimusstrategiaksi. Tutkimuksen tarkoitus sekä ongelmat suuntaavat tutkimusstrategisia valintoja. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 133.) Vallin (2015a, 16) ja Soinisen (1995, 16) mukaan tutkimukset voidaan jakaa periaatteellisten valintojen perusteella kahteen joukkoon, jotka ovat teoreettinen eli analyttinen tutkimus sekä empiirinen tutkimus. Empiirisessä tutkimuksessa tutkimustulokset saadaan mittaamalla ja analysoimalla tutkimuskohdetta eri menetelmin (Soininen 1995, 17). Koska kyseessä on kyselytutkimuksen avulla kerätty laaja materiaali, jota käsittelen tilastomatemattisin keinoin, on tämä tutkimus empiirinen ja tutkimusote on kvantitatiivinen. Lähtökohdan muodostaa konkreettisesti kerätty tutkimusaineisto. Tutkimusaineiston yksittäisten tapausten avulla pyritään muodostamaan yleisiä lainalaisuuksia. (ks. Valli 2015a, 16.)

Kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa aineisto kerätään ja analysoidaan numeerisessa muodossa, joten kysymyksenasettelu ja vastausvaihtoehdot tulee laatia objektiivisesti (Vilkka 2007, 13–14). Kvantitatiivisen tutkimuksen aineiston muodostaa tyypillisesti suuri vastaajien joukko. Tilastollisten analyysimenetelmien käytössä suositeltu havaintoyksiköiden määrä on vähintään sata. (Vilkka 2007, 17.) Tutkimustuloksia analysoidaan numeroina, joiden avulla ilmiöiden tai ominaisuuksien keskinäistä yhteyttä, suhdetta tai eroa toisistaan selitetään sanallisesti. Kvantitatiivisella tutkimuksella on juuret luonnontieteissä, mutta sitä käytetään useasti myös sosiaali- ja yhteiskuntatieteissä (Hirsjärvi ym. 2007, 135).

Tutkimuksessani on kyseessä poikittaistutkimus, koska tutkimusaineisto kerättiin vastaajilta tietynä ajankohtana. Poikkileikkausaineistolla tehdyissä tutkimuksissa ollaan kiinnostuneita jonain tietynä ajankohtana ilmenevien tilanteiden ja ominaisuuksien kuvaamisesta muutoksen selittämisen sijaan (Vastamäki & Valli 2018, 129). Tutkimus on tyypiltään survey-tutkimus, joka lukeutuu yhdeksi perinteisistä kvantitatiivisen tutkimusmenetelmän tutkimustyypeistä (ks.

Hirsjärvi ym. 2007, 186). Survey-tutkimuksessa voidaan kerätä standardoitua tietoa sekä pienistä että suurista populaatioista. Aineiston avulla pyritään tiedon intressin mukaan kuvailemaan, vertailemaan tai selittämään tutkittavaa ilmiötä. (Hirsjärvi ym. 2016, 134; Soininen 1995, 79–80.) Käytännönläheisiä ongelmia selvittävä survey-tutkimus on suosittu tutkimustyyppi. Toisaalta sitä on myös kritisoitu tilastollisen aineiston käsittelyn kaavamaisuudesta ja todellisuuden yksinkertaistamisesta. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994, 121; Soininen 1995, 80.) Lisäksi survey-tutkimuksen avulla on haastavaa tutkia syvällisesti syy-seuraussuhteita (Soininen 1995, 80). Tutkimuksessani pyrin selvittämään ja kartoittamaan mahdollisimman tarkasti kuntien tukimuotoja liikunta- ja urheiluseuroille sekä yhdistyksille kaikille avoimen liikunnan toteuttamiseksi.

6.2 Kyselylomakkeen suunnittelu

Käytin tutkimukseni aineistonhankintamenetelmänä kyselyä. Kyselylomake on empiirisissä tutkimuksissa yksi perinteisimmistä aineistonkeruumuodoista, jolla on muiden menetelmien tapaan sekä vahvuuksia että heikkouksia (Valli 2018, 92). Kysely on hyödyllinen tapa kerätä aineistoa, jos kyseessä on yleiskartoitus, jossa pyritään hankkimaan suuri tutkimusaineisto (Valli 2015a, 42). Jokaiselle tutkittavalle henkilölle esitetään samat kysymykset samassa muodossa ja järjestyksessä. Kyselyn yksi selkeä etu aineistonhankintamenetelmänä on vastaamisen nopeus (Valli 2015a, 44). Avoin haastattelu vie tyypillisesti enemmän aikaa kuin kyselylomakkeen täyttäminen. Lisäksi haastattelutilanne ei ole koskaan samalla tavalla puolueeton tilanne kuin itsenäinen lomakkeeseen vastaaminen. Kyselyyn vastaava henkilö saa täyttää kyselyn itsenäisesti ilman tutkijan verbaalisen tai nonverbaalisen viestinnän vaikutusta (Valli 2015a, 44; Vilka 2007, 28). Toisaalta kyselyssä on omat ongelmansa. Vastaaja voi ymmärtää kysymykset eri tavalla kuin tutkija on tarkoittanut, hän voi vastata epätarkasti, huolimattomasti tai jättää vastaamatta osaan kysymyksistä. Kysymyksissä pyrin välttämään haastavia käsitteitä, jotta kysymysten ja vastausvaihtoehtojen sisältö ja muotoilu olisivat mahdollisimman onnistuneita kaikkien tutkittavien osalta. Vastaajan ymmärryksen tukemiseksi kyselyn kannalta pari olennaista käsitettä oli avattu kyselyn alussa. (ks. Valli 2015a, 45; 2018, 95, Vilka 2007, 153.)

Toteutin kyselyn sähköisenä Webropol-palvelun kautta. Sähköisen kyselyn soveltuvuus tutkittavalle kohderyhmälle täytyy harkita tarkasti huomioiden tutkittavien taustatekijät (esimerkiksi ikä, sukupuoli ja koulutus) (Valli 2015a, 49). Vaikka sähköinen teknologia on yhä tyypillisempää, on silti tilanteita, jolloin perinteinen paperinen lomake on parempi vaihtoehto. Internetkyselyn vahvuutena voidaan pitää varmistamista, että vastaamisen kontrollointia. Lomake on

mahdollista toteuttaa niin, ettei vastaajaa päästetä eteenpäin ennen kuin hän on valinnut itselleen sopivan vaihtoehdon kysymykseen. Hyötynä on se, että kaikki vastaavat kaikkiin kysymyksiin. Haittapuolena on, että vastaaja ei välttämättä koe pystyvänsä vastaamaan kaikkiin kysymyksiin ja näin pakkovalinta voi jopa johtaa kyselyyn vastaamatta jättämiseen. (Valli 2018, 102.)

Käytin tutkimuksessa sähköistä kyselyä, koska tutkimusjoukko oli hajaantunut ympäri Suomea. Sähköisen lomakkeen vastaamisastetta on helpompi seurata ja muistutusviestin lähettäminen tutkimusjoukolle kyselyyn vastaamisesta on kustannustehokasta (Valli & Perkkilä 2018, 119; Vilka 2007, 28). Koska tässä tutkimuksessa vastaajilla ei ollut mahdollisuutta tarkentaa kysymysten merkitystä tutkijalta, kysymysten yksiselitteiseen muotoiluun kiinnitettiin erityistä huomiota. Lomakkeessa oli myös avattu kyselyn kannalta olennaiset avainsanat, jonka tarkoituksena oli yhdenmukaistaa vastaajien tulkintaa, mutta myös helpottaa kyselyyn vastaamista. Kyselylomakkeen pyrin laatimaan vastaajan kannalta miellyttäväksi myös siten, että pidin kyselyn pituudeltaan ytimekkäänä.

Kyselylomakkeessa oli kaiken kaikkiaan 17 kysymystä (liite 1). Lomake koostui etukäteen koodatuista eli strukturoiduista kysymyksistä, joissa oli valmiit vastausvaihtoehdot sekä avoimista kysymyksistä. Monivalintakysymysten laatimisessa ja sopivien vaihtoehtojen valinnassa hyödynsin mahdollisuuksien mukaan aiempia tutkimuksia. Osan kysymyksistä laadin itse. Monivalintakysymyksillä ja valmiilla vastausvaihtoehdoilla pyritään kysymysten ja vastausten vertailukelpoisuuteen, kun taas avoimilla kysymyksillä tavoitellaan vastaajien spontaaneja mielipiteitä (Vilka 2007, 67–68). Varmistaakseni, että kaikille vastaajille löytyisi sopiva vastausvaihtoehto, lisäsin useimpien kysymysten vastausvaihtoehtoihin avoimen ”muu, mikä?” -vaihtoehto. Kyselylomakkeen loppupuolen kolmessa avoimessa kysymyksessä vastaajat pääsivät tuomaan esiin paremmin omia mielipiteitään koskien tutkimuksen teemaa ja tarkentamaan vastauksiaan. Kyselylomakkeen täyttäneillä oli mahdollisuus jättää yhteystietonsa yhteensä kolmen urheilutarvikeliikkeen lahjakortin arvontaan, jolla pyrin motivoimaan tutkittavia tutkimukseen osallistumiseen. Kyselylomake oli suunniteltu siten, että ilman arvontaan osallistumista vastaajat pysyivät anonyymeinä. Muiden kyselyyn osallistuneiden ei ollut mahdollista nähdä toisten vastauksia.

Kyselylomakkeen ensimmäisissä kysymyksissä selvitin vastaajien taustatietoja, joiden tarkoituksena tässä tutkimuksessa oli antaa tietoa demografiasta sekä seurojen ja yhdistysten profiilista. Samalla näiden kysymysten oli tarkoitus ikään kuin lämmitellä vastaajia ja johdatella

kohti tutkimuksen varsinaista teemaa. Taustatekijöitä selvittäneiden viiden kysymyksen jälkeen kyselyssä siirryttiin käsittelemään erityisryhmätoimintaa ja kaikille avointa liikuntaa seurassa tai yhdistyksessä.

Vastaajien ajatuksia ja tyytyväisyyttä kuntien tukitoimiin kartoitin avoimilla kysymyksillä. Lisäksi tiedustelin kahdessa kysymyksessä vastaajan mielestä suurimpia mahdollisuuksia sekä haasteita kaikille avoimen liikunnan toteuttamiseksi. Avointen kysymysten muoto antaa tilaa vastaajien perusteellisten mielipiteiden ja ideoiden selvittämisen, joka oli yksi perimmäisistä tavoitteista tutkimuksessani (ks. Vilka 2007, 68). Usein vastaajat jättivät vastaamatta avoimiin kysymyksiin, mutta sähköinen kysely mahdollisti näiden merkitsemisen pakolliseksi. Pakollisuus ei kuitenkaan poista vastausten laadukkuuden ongelmaa. Vastaukset saattavat jäädä monien syiden takia epäselviksi tai merkityksettömiksi, jolloin näiden anti jää ohueksi. (Valli 2018, 102.)

Kyselylomakkeessa oli myös yksi kysymys, jossa käytin viisiportaista Likert-asteikkoa. Erityisesti mielipideväittämissä runsaasti käytetyn Likert-asteikon lähtökohtana on pariton määrä portaita, jolloin asteikon keskikohdan toisella puolella saman mielisyys mitattavan väittämän kanssa kasvaa ja toisella puolella vähenee (Valli 2015b, 227, 228; Vilka 2007, 46). Kyselyn Likert-asteikkoa hyödyntävä kysymys selvitti, kuinka merkityksellisenä vastaaja pitää kuntien tarjoamia eri tukimuotoja kaikille avoimen liikunnan toteuttamisen kannalta. Likert-asteikon portaat olivat välillä 1= ei lainkaan tärkeä ja 5= erittäin tärkeä. Mittarissa ei ollut ”en osaa sanoa” -vaihtoehtoa, joka ei ole Vallin (2018) mukaan kaikissa tapauksissa tarpeellinen. Sen sijaan porras numero 3 oli määritelty ”ei tärkeä, mutta ei merkityksetön”. Kysymyksessä kysyin kuntien tarjoamien tukimuotojen merkityksellisuutta kaikille avoimen liikunnan toteuttamisessa.

Aloitin kyselylomakkeen suunnittelemisen kevättalvella 2018. Testasin kyselylomaketta ennen kyselyn varsinaista lähettämistä pro gradu -seminaariryhmän osallistujien kesken kahteen kertaan. Ensimmäisessä suunnitteluvaiheessa, jonka jälkeen muokkasinkin kyselylomaketta vielä kertaalleen ja toisen kerran, kun lomake oli laitettu Webropol-alustalle. Vielä ennen lomakkeen lähettämistä kävin sen läpi yhdessä VAU ry:n henkilökunnan kanssa. Esitestauksessa ryhmäläisiltä ja VAU ry:n henkilökunnalta saadun palautteen sekä täytettyjen kyselylomakkeiden tarkastelun perusteella muokkasinkin joidenkin kysymysten sanavalintoja selkeämmiksi. Kysymysten muokkaamisella pyrin siihen, että vastaajat ymmärtävät kysymykset samalla tavalla kuin olin itse tarkoittanut. Lisäksi täsmensin kysymysten vastausvaihtoehtoja kyselyn testaamisen jälkeen.

6.3 Tutkimusaineiston hankinta ja analysointi

Tutkimuksen perusjoukkona toimi Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:n ”Löydä oma seura” -palvelusta aineiston keruu ajankohtana (5/2018) löytyneet liikunta- ja urheiluseurat sekä yhdistykset. Kyselylomakkeen lähettämisen aikana yhteystietoja oli 360. Sähköinen lomake lähetettiin seurojen ja yhdistysten kontakteille 14.5.2018.

Vilkan (2007) mukaan yksi tärkeimmistä asioista on kyselyn postittamisen ajoitus. Ajankohta silmällä pitäen lähetin kyselyn toukokuun puolivälissä ennen kesän alkamista. Oletuksenani oli, että kesäkuun jälkeen vastausaktiivisuus todennäköisesti pienenisi. Annoin kyselylle vastausaikaa kaksi viikkoa. Koska vastausten määrä näytti jäävän pieneksi, päätin jatkaa kyselyn vastaamisaikaa aina juhannusaattoon asti 21.6.2018. Vastausaikaa kyselylle tuli näin kuusi viikkoa. Lisäksi lähetin vastaajille muistutusviestin kahteen kertaan sähköisesti ja kerran tekstiviestillä, poissulkien aina kyselyyn jo vastanneet. Lopullinen vastausmäärä oli 119, joten vastausprosentiksi muodostui 33.

Aineistonkeruun jälkeen tarkastelin kyselylomakkeiden vastauksia ensin karkeasti Webropol-palvelun tilastojen avulla, jonka jälkeen analysoin vastauksia tarkemmin. Monivalintakysymykset ja taustatietoja kartoittaneet kysymykset syötin Microsoft Excel 2016 -taulukkolaskentaohjelmaan. Luokittelin taustatietokysymysten vastaukset nominaaliasteikollisiksi mitta-asteikoiksi, jotta vastaajien heterogeenisestä joukosta saisi yleistettävämmän kuvan. Valli (2015a, 36) toteaa, että luokitteluasteikon jaottelu antaa vain yksinkertaista informaatiota yksilöiden samanlaisuudesta tai eroavaisuudesta. Nominaali-asteikon käyttäminen oli kuitenkin tässä perusteltua, sillä tarkoituksena ei ollut vastaajien arvottaminen tai vertailuasemaan asettaminen.

Tyypillisesti määrällistä aineistoa tarkasteltaisiin ristiintaulukoinnilla tai sijainti- ja hajontalukujen avulla, joilla etsitään muuttujien välisiä riippuvuuksia sekä tunnusluvuista muodostettujen taulukoiden ja graafisten kuvioiden avulla (ks. Vilka 2007, 129). Tämän tutkimuksen tutkimusjoukon heterogeenisyys, kysymysten tyyli sekä suhteellisen pieni lopullinen vastaajamäärä asetti tulkinnalle haasteita. Muuttujien välisistä yhteyksistä ei saatu tarpeeksi yleistettäviä tai tilastollisesti merkitseviä. Näin ollen päädyin tarkastelemaan tutkimustuloksia parametrittomilla menetelmillä, jotka soveltuvat luokittelu-, järjestys- ja välimatka-asteikollisille mitaustyypille, jollaisiksi kyselylomakkeen kysymykset on mahdollista luokitella (ks. Metsämuuronen 2009, 259).

Kyselylomakkeen avoimiin kysymyksiin annetut vastaukset analysoin määrällisellä sisälönanalyysillä. Metsämuuronen (2009, 256) on todennut, että laadullisia aineiston käsittelymenetelmiä on mahdollista hyödyntää varsinkin, kun on kyseessä pienikokoisempi määrällinen aineisto. Vallin (2015c & 2018) mukaan avoimien kysymysten vastausten luokittelu tilastollista analyysia varten vaatii pohdintaa ja vastausten tarkastelua, jotta näiden jakaminen luokkiin onnistuu. Luokittelin vastaukset värikoodeilla useampiin alaluokkiin, minkä jälkeen etenin alaluokkien tarkempaan tulkintaan ja luokkien yhdistelemiseen sateenvarjokäsitteiden alle. Laadullisen tutkimuksen tekemisessä kyseistä vaihetta kutsutaan teemoitteluksi (Valli 2015c, 251). Määrällisyys tuli esiin tuloksissa siinä, miten tyypillisiä tai usein johonkin luokkaan kuuluvat asiat mainittiin. Tutkimustulosten raportoinnissa havainnollistan avoimien kysymysten vastauksia suorilla lainauksilla. Käytän vastaajista koodia, joka sisältää numeron, sanan ja numeron. Ensimmäinen numero viittaa kysymyksen numeroon, sana vastauksen kategoriaan ja jälkimmäinen numero vastaajaan. Esimerkiksi koodi ”14tila1” tarkoittaa kysymystä numero 14, tila on vastauksen kategoria ja 1 on vastaajan numero.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen kokonaisvaltaista luotettavuutta kuvataan reliabiliteetilla sekä validiteetilla (Vilkka 2007, 153). Edellä mainittu tarkoittaa tutkimuksen mittaustulosten toistettavuutta. Mikäli tutkimus tehtäisiin alusta asti uudelleen noudattaen samaa tutkimusmenetelmää, tulisi mittaustulosten olla tarpeeksi samansuuntaisia edellisten tutkimuskertojen tulosten kanssa. Reliabiliteetit mittaustulokset eivät siis ole sattumanvaraisia (Hirsjärvi ym. 2007, 226). Tutkimuksen tulee lisäksi olla validi eli pätevä eli mitata sitä, miten sen on sanottu mittaavan (Vilkka 2007, 150). Tutkimuksen validiteetti koostuu sisäisestä ja ulkoisesta validiteetista. Sisäinen validiteetti tarkoittaa tutkimustulosten pätevyyttä ja totuusarvoa siten, että tulokset ovat testauksen eivätkä sattuman seurausta (Soininen 1995, 120). Ulkoinen validiteetti puolestaan tarkoittaa tutkimuksen yleistettävyyttä (Metsämuuronen 2009, 65). Tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan sekä tutkimuksessa käytetyn mittarin että koko tutkimuksen tasolla.

Tutkimuksen reliabiliteetin arviointi kohdistuu mittaukseen liittyviin tekijöihin sekä tutkimuksen toteutuksen tarkkuuteen (Vilkka 2007, 149). Tämän tutkimuksen tarkkuutta parantavat suuri otoskoko ja kohtuullinen vastausprosentti. Mitä suurempi otos, sitä paremmin se edustaa perusjoukkoa. Hankitun aineiston huolellinen koodaaminen, syöttäminen taulukkolaskentaohjelmaan sekä analysointi lisäävät myös tutkimuksen tarkkuutta.

Itse laadittua kyselylomaketta tulee arvioida kriittisesti, sillä se voi olennaisesti heikentää tutkimuksen validiutta. On mahdollista, että lomakkeessa oli tutkimuksen kannalta tarpeettomia kysymyksiä tai vaihtoehtoisesti jokin oleellinen kysymys saattoi puuttua. Voi myös olla, että monivalintakysymyksissä annetut vaihtoehdot eivät olleet parhaat mahdolliset. Ilman valmiita arviointiohjeita vastausten tulkinnan subjektiivisuus lisääntyy. Varsinkin avoimien kysymysten vastausten tulkinta riippuu vahvasti tutkijasta. (Valli 2018, 93.)

Tutkimuksen kokonaisluotettavuutta heikentävät tuloksia harhaanjohtavat systemaattiset virheet. Näitä aiheuttavat esimerkiksi vastaajien huijaaminen tai vastaaminen oikeaksi oletetun vastauksen mukaisesti. (Vilkkä 2007, 153.) Myös kysymysten luonne vaikuttaa vastauskäyttäytymiseen. Tämän tutkimuksen kysymyksissä ei tiedusteltu arkaluonteisia asioita, joten vastaajien voidaan olettaa vastanneen rehellisesti. Vastausten todenmukaisuutta edisti myös vastaajien anonymiteetin varmistaminen. Tutkimuksen sisäistä validiteettia saattaa heikentää vastaajien väsymys, turhautuminen tai aiheen huono tuntemus. Tässä tutkimuksessa kyselylomake pidettiin kohtuullisena ja siihen oli nopea vastata, jonka voidaan olettaa ehkäisseen turhautumisen syntymistä.

Tutkimuksen ulkoista validiteettia parantaa se, että kaikki vastaajat saivat samanlaiset ohjeet kyselylomakkeeseen vastaamiseen. Koko tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa yksi olennaisimmista huomioon otettavista seikoista on sen objektiivisuus. Objektiiivisen tutkimuksen tulokset eivät selity tutkijan mielenkiinnosta, omista näkökulmista tai motivaatiosta, vaan tutkimuskohteen ominaisuuksista. (Hakala 2018, 24; Soininen 1995, 122.) Varmistaakseni objektiivisuuden, pyrin koko tutkimusprosessin aikana välttämään henkilökohtaisten näkökulmien vaikutusta tutkimuksen tulosten analysointiin.

7 TULOKSET

Tulosten käsittely jakautuu kolmeen osioon. Ensimmäisessä alaluvussa erittelen vastaajien taustatekijät, jotka auttavat muodostamaan yleisen käsityksen vastaajajoukosta. Toisessa alaluvussa käsittelen kuntien tukimuotoja kaikille avoimen liikunnan sekä erityisryhmätoiminnan järjestämiseksi ja niiden merkityksellisyyttä seurojen tai yhdistysten toiminnassa. Kolmannessa alaluvussa tarkastelen seurojen sekä yhdistysten toiveita ja ajatuksia kaikille avoimesta liikunnasta sekä erityisryhmätoiminnasta.

7.1 Kyselyyn vastanneiden taustatiedot

Vastaajien taustatiedoista kysyin vain paikkakunnan, koska iällä, sukupuolella tai muilla tyyppillisillä sosiodemografisilla tekijöillä ei ollut merkitystä tässä tutkimuksessa. Sen sijaan taustoja selvittäviä kysymyksiä olivat seuran tai yhdistyksen nimi, harrastajien määrä, seuran tai yhdistyksen lajivalikoima sekä vastaajan tehtävänimike. Kyselylomake ja saatekirje löytyvät liitteistä 1 ja 2.

Vastaajajoukon muodosti yhteensä 119 henkilöä 44 eri paikkakunnalta. Eniten vastaajia tuli Tampereelta (n=12), Helsingistä (n=9), Vantaalta (n=9) sekä Espoosta (n=8). Lisäksi Lahdesta ja Oulusta vastaajia oli 7 ja Jyväskylästä sekä Turusta 6. Lopuista kyselyyn vastanneista vastaajista oli samalta paikkakunnalta alle neljä ja yksittäisiä vastaajia löytyi 22 eri paikkakunnalta. Maantieteellisesti kyselyyn vastanneiden paikkakunnat sijoituivat korostuneesti Etelä- ja Keski-Suomeen. Kuviossa 2 kaikki vastanneet on sijoitettu kartalle paikkakunnan mukaan. Numero kartalla osoittaa, kuinka monta vastaajaa kyseiseltä paikkakunnalta osallistui kyselyyn. Kartasta puuttuu pohjoisin vastauspaikkakunta Pello, josta oli yksi vastaaja. Pohjois-Suomesta annettiin muutama vastaus pohjoisimpien vastauspaikkojen ollessa Pello, Oulu ja Kajaani. Luokittelin kaupungit kokonsa mukaan kolmeen luokkaan: suuret (yli 100 000 asukasta), keskikokoiset (10 000 – 99 999) ja pienet (alle 10 000). Kyselyyn osallistui eniten vastaajia (n=65) yli 100 000 asukkaan kaupungeista ja kunnista, mikä vastasi 55 prosenttia kaikista vastauksista (taulukko 1). Kaikki kyselyyn vastanneet kunnat on listattu liitteessä 3.

KUVIO 2. Vastaajien lukumäärä paikkakunnittain

TAULUKKO 1. Vastaajien määrät ja prosentiosuudet paikkakunnan ja seuran tai yhdistyksen koon mukaan

Taustatekijä		n	%
Kunta (n=44)	alle 10 000	5	4
	10 000 – 99 999	49	41
	yli 100 000	65	55
Seuran tai yhdistyksen koko (n=119)	alle 50	22	18
	51–100	7	6
	101–500	39	33
	yli 500	51	43
Yhteensä		119	100

Pyysin kyselyyn vastaajia ilmoittamaan lajit, joita seurassa tai yhdistyksessä on mahdollista harrastaa. Lajikirjo oli suuri ja eri lajeja nimettiin 71. Vastanneet seurat ja yhdistykset edustivat sekä yhden lajin erikois- että useamman lajin monilajiseuroja ja -yhdistyksiä. Määrällisesti kolme eniten mainintoja saanutta lajia olivat jalkapallo (n=16), uinti (n=15) ja salibandy (n=9). Seuraavaksi tyypillisimpiä lajeja olivat istumalentopallo ja ratsastus (n=7) sekä taitoluistelu, voimistelu ja yleisurheilu (n=5). Loput lajeista saivat alle neljä mainintaa. Pystyin tarkastelemaan lajivalikoimaa myös sen mukaan, onko kyseessä yksilö-, joukkue- vai parilaji. Yksilölajeja oli 40, joukkuelajeja 24 ja parin kanssa harrastettavia lajeja 7. Lista kaikista lajeista löytyy liitteestä 4.

Pyysin vastaajia arvioimaan seuran tai yhdistyksen jäsenmäärää. Luokittelin seurat ja yhdistykset neljään kokoluokkaan annettujen arvioiden perusteella. Luokat olivat 1) alle 50, 2) 51–100, 3) 101–500 ja 4) yli 500. Kahteen suurimpaan luokkaan sijoittuneet seurat ja yhdistykset olivat aktiivisimpia vastaajia. Luokassa 4 vastaajia oli 51 ja luokassa 3 yhteensä 39. Yhteensä näiden kahden luokan vastaajat muodostivat noin 75 prosenttia kaikista vastanneista. Kun vertasin seurojen ja yhdistysten kokoa vastanneiden paikkakuntien kokoon, oli nähtävissä, että suurimmat seurat ja yhdistykset löytyivät isoimmista kunnista.

Tiedustelin vastaajilta heidän tehtävänimikettään seurassa tai yhdistyksessä. Roolit olivat hyvin vaihtelevia ja usealla vastaajalla oli useampia tehtäviä vastuullaan. Vastanneista 28 ilmoitti olevansa seuran tai yhdistyksen valmentaja tai ohjaaja. Seuraavaksi tyypillisin nimike oli toiminnanjohtaja 19 maininnalla. Yli kymmenen mainintaa sai myös puheenjohtaja (n=13). Neljänneksi ja viidenneksi tavallisimpia nimikkeitä olivat sihteeri kymmenellä ja joukkueenjohtaja yhdeksällä maininnalla.

7.2 Kaikille avoin liikunta ja erityisryhmätoiminta seuroissa ja yhdistyksissä

Lähetin sähköisen kyselyn ja saatekirjeen Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:n ”Löydä oma Seura” -palveluun tietonsa ilmoittaneille seuroille ja yhdistyksille. Kyselylomakkeen alussa määrittelin termit ”kaikille avoin liikunta” ja ”erityisryhmätoiminta”, jotta vastaajilla olisi mahdollisimman yhtenevä käsitys siitä, mitä näillä termeillä kyselyssä tarkoitetaan. Käsitteet oli määritelty seuraavasti ”Kaikille avoimella liikunnalla tarkoitetaan tässä harjoitusryhmiä tai toimintaa, johon kaikki voivat osallistua oman toimintakykynsä mukaisesti. Erityis-

ryhmätoiminta tarkoittaa harjoitusryhmiä, jotka ovat suunnattu jäsenille, joilla on jokin toimintaraajoite (harrastajat tai jäsenet, joilla on jokin vamma, sairaus tai muu huomioitava tuen tarve).” Saatekirjeessä pyysin ohjaamaan kyselylomakkeen seurassa tai yhdistyksessä sellaiselle henkilölle, joka osaa parhaiten vastata kysymyksiin koskien kaikille avointa liikuntaa sekä erityisryhmätoimintaa.

7.2.1 Seurojen ja yhdistysten mahdollisuudet toimintaraajoitteisille

Pyysin vastaajia arvioimaan, kuinka monella harrastajalla on jokin toimintaraajoite. Vaihtoehtona oli myös jättää vastaamatta. Kyselyn kohderyhmän takia oli oletuksena, että seurojen ja yhdistysten toiminnassa on mukana harrastajia, joilla on toimintaraajoite. Koska seurat ja yhdistykset eivät voi pitää virallisia rekistereitä toimintaraajoitteisten harrastajien määrästä, pyysin vastaajaa antamaan arvion. Vaihtoehtona oli myös jättää vastaamatta. Tämän kysymyksen tuloksia tarkasteltaessa on hyvä muistaa, että luvut eivät ole täysin luotettavia.

Kysymykseen toimintaraajoitteisten harrastajien määrästä vastasi 101 kaikista 119 vastaajasta. Laskin vastaajien antamasta arviosta prosenttiosuuden suhteessa seuran kokonaisharrastajamäärään. Saadut prosenttiosuudet jaottelin viiteen suuruusluokkaan: 1) alle 6 %, 2) 6–10 %, 3) 11–20 %, 4) 21–50 % ja 5) yli 50 %. Tällä tavalla voin antaa karkean arvion toimintaraajoitteisten harrastajien määrästä seuroissa ja yhdistyksissä suhteessa seuran tai yhdistyksen koko harrastajamäärään. Jätin laskuista pois vastaajat, jotka olivat jättäneet vastaamatta. Näitä oli yhteensä 17. Yksi vastaaja kertoi, että vastaushetkellä seurassa ei ollut yhtään toimintaraajoitteista harrastajaa, koska erityisryhmä oli tarkoitus aloittaa tulevalla syyskaudella. Jätin myös tämän vastaajan pois laskuista. Luokittelun perusteella tyypillisimmin toimintaraajoitteisia harrastajia oli seurassa alle 6 prosenttia. Vastauksia luokkaan alle 6 % annettiin yhteensä 54 (taulukko 2). Vastaajien joukossa oli seuroja ja yhdistyksiä, joiden toiminta oli suunnattu vain toimintaraajoitteisille. Lisäksi mukana oli vastaajia, jotka olivat vastuussa seuran tai yhdistyksen erityisryhmätoiminnasta ja vastasivat kyselyyn näiden ryhmien, ei koko seuran tai yhdistyksen osalta. Tämä näkyy kysymyksen tuloksissa. Toiseksi suurin luokka oli yli 50 % yhteensä 20 vastauksella. Kaikki vastaukset on koottu taulukkoon 2.

TAULUKKO 2. Toimintarajoitteiset harrastajat seurassa tai yhdistyksessä

Luokka	n
alle 6 %	54
6–10 %	13
11–20 %	9
21–50 %	6
yli 50 %	20
Yhteensä	102

Seuraavaksi pyysin vastaajia kertomaan, millaisia erityisryhmiä tai kaikille avoimia ryhmiä seurat ja yhdistykset tarjoavat toimintarajoitteisille harrastajille. Vastaajat olivat tulkinneet kysymyksen monin eri tavoin. Yhdet luettelivat ryhmien määrän, toiset kertoivat, millaisen diagnoosin omaaville toiminta oli suunnattu, ja kolmannet kertoivat, oliko toiminta kaikille avointa vai erityisryhmätoimintaa. Kysymyksen vastaukset olisi siis ollut mahdollista analysoida ja luokitella usein eri tavoin. Luokittelin vastaukset neljään eri ryhmään toiminnan organisoinnin mukaan: 1) erityisryhmätoiminta, 2) kaikille avoin liikunta tai urheilu, 3) sekä erityisryhmätoimintaa että kaikille avointa liikuntaa ja 4) ei määriteltävissä.

Kaikista tyypillisin vastausluokka oli erityisryhmätoiminta, jossa oli yhteensä 65 prosenttia vastauksista. Erilaisia lajeja luokassa nimettiin kaiken kaikkiaan 49. Tyypillisimmät lajit olivat jalkapallo (8 mainintaa), erityissalibandy (6) ja viidellä maininnalla boccia, istumalentopallo, koripallo sekä uinti. Kaikille avoin liikunta oli vain kuuden seuran ja yhdistyksen toimintamuoto. Tavanomaisempaa oli, että seuralla tai yhdistyksellä oli toiminnassaan sekä erityisryhmiä että kaikille avoimia ryhmiä. Sekä erityisryhmätoimintaa että kaikille avointa liikuntaa - luokkaan jäsenyi yhteensä 13 prosenttia vastauksista. Lajimaininnoissa tuli esiin seitsemän lajia. Kaikista eniten mainintoja sai uinti ja sen erilaiset muodot. Uintia oli mahdollista harrastaa niin kaikille avoimissa harraste- tai kilparyhmissä, uimakoulussa kuin omissa erityisryhmille suunnatuissa harjoitteluryhmissä. Muita lajeja, joilla oli sekä erityisryhmiä että kaikille avointa toimintaa olivat, golf, voimistelu, ratsastus, luistelu, temppuilu ja harrasteliikunta.

Vastauksia, joista ei voinut yksiselitteisesti tulkita, oliko kyseessä erityisryhmille suunnattu toiminta vai kaikille avoin liikunta, oli vajaa 20 prosenttia vastauksista. Vastauksissa nimettiin lajeja, mille diagnoosiryhmille toiminta on tarkoitettu tai millaisia tapahtumia kohderyhmille

järjestetään. Esimerkiksi: ”Salibandy, Jalkapallo” tai ” Harjoitusvuoroja ja sarjatornaukset. Joskus ulkomaan turnaukset”.

7.2.2 Ohjaajien ja valmentajien lukumäärä sekä koulutustausta

Kaikille avointa liikuntaa tai erityisryhmätoimintaa ohjaavien ja valmentavien henkilöiden määrää kartoittavan kysymyksen tarkoituksena oli antaa tietoja valmentajaresursseista ja valmentajien tai ohjaajien tietotaidoista. Vastauksia kysymykseen tuli yhteensä 110, sillä vastaajilla oli vaihtoehtona jättää vastaamatta, jos arviota oli vaikea antaa. Luvut vaihtelivat nollassa useisiin kymmeneen. Suurimmassa osassa (62%) seuroista ja yhdistyksistä ohjaajia tai valmentajia oli yhdestä kolmeen. Seuroista ja yhdistyksistä 13 prosentilla oli yksi valmentaja, 31 prosentilla kaksi valmentajaa ja 18 prosentilla kolme valmentajaa. Yli 20 valmentajaa oli kolmessa seurassa tai yhdistyksessä. Keskiarvo valmentajien ja ohjaajien määrästä oli viisi, mediaani eli keskiluku kolme ja tyyppi-arvo kaksi (n=32).

Pyysin vastaajia antamaan arvion, kuinka monella näitä ryhmiä ohjaavilla on jokin liikuntalan koulutus. Valmiita vastausvaihtoehtoja oli seitsemän. Sopivan vaihtoehdon puuttuessa vastaajan oli mahdollista nimetä koulutus itse. Vastaajat saivat valita annetuista vaihtoehdoista useita sekä antaa lukuarvon, kuinka monella ohjaajalla tai valmentajalla on kyseinen koulutus (taulukko 3). Vastauksia oli annettu yhteensä 262. Tyypillisin koulutusmuoto oli lajiliiton valmentaja- tai ohjaajakoulutus, joka sai 74 mainintaa. Seuraavaksi eniten mainintoja sai ”muu, mikä?” -vaihtoehto yhteensä 40:llä vastauksella. Tässä oli mainittu erilaisia muita koulutuksia, kuten pedagogiset opinnot, toimintaterapeutin koulutus tai sosiaali- ja terveystieteiden opinnot. Muutamat olivat vastanneet tähän omaavansa omakohtaisia kokemuksia valmentamisesta tai erityisryhmien ohjaamisesta. Kolmanneksi tyypillisin vastaus oli seuran oma koulutus (n=35). Kaikista vähiten mainintoja sai liikunnanopettaja, joita löytyi vain kuudesta seurasta tai yhdistyksestä. Kaikki vastaukset on koottu yhteen taulukkoon 3.

TAULUKKO 3. Valmentajien ja ohjaajien liikunnan alan koulutustausta

Koulutus	n
Liikunnanohjaaja	32
Liikunnanopettaja	6
Fysioterapeutti	28
Lajiliiton valmentaja- tai ohjaajakoulutus	74
VAU:n koulutus	16
Seuran oma	35
Ei virallista koulutusta	31
Muu, mikä?	40
Yhteensä	262

7.3 Kuntien tuki kaikille avoimen liikunnan ja erityisryhmätoiminnan järjestämiseksi

Tutkimustulosten viimeisessä alaluvussa käsitellen, miten kunnat tukevat paikallisia seuroja ja yhdistyksiä kaikille avoimen liikunnan tai erityisryhmätoiminnan toteuttamisessa. Lisäksi tarkastelen, millaista tukea seurat ja yhdistykset kaipaavat sekä millaisia haasteita ja mahdollisuuksia kaikille avoimen liikunnan ja erityisryhmätoiminnan pyörittämisessä on.

7.3.1 Tuen tarjoaminen ja tukimuodot

Selvitin, saavatko seurat ja yhdistykset tukea kunnalta kaikille avoimen liikunnan tai erityisryhmätoiminnan toteuttamiseksi. Myöntävästi kysymykseen vastasi 45 prosenttia (n=54) ja kieltävästi 55 prosenttia (n=66). Olen koonnut taulukkoon 4 kunnat, jotka tarjosivat seuroille tai yhdistyksille tukea. Samassa taulukossa ilmoitan, kuinka moni kaikista kyseisen paikkakunnan vastanneista seuroista tai yhdistyksistä sai tukea, kuinka monta vastaajaa kunnasta oli yhteensä ja mikä on kunnan koko. Taulukon kunnat on esitetty suuruusjärjestyksessä siten, että kunta, josta tuli eniten vastauksia, on ensimmäisenä.

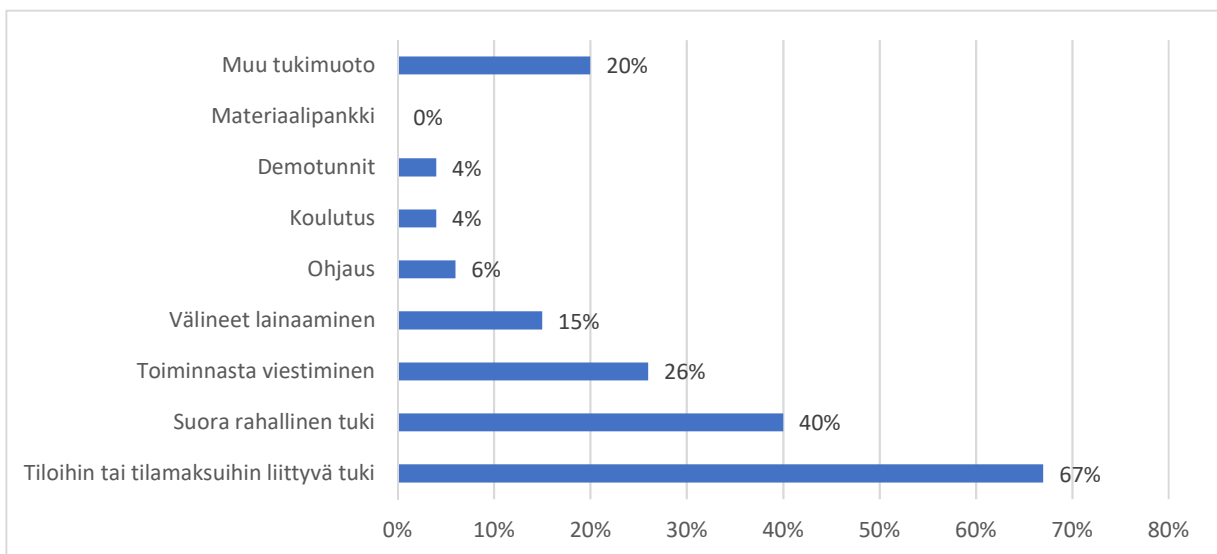
TAULUKKO 4. Tukea antavat kunnat, kuntien vastaajien määrä ja tukea saavat seuratykset

Kunta	Vastaajat (n)	Tukea saavat vastaajat
Tampere***	12	4
Helsinki***	9	3
Vantaa***	9	8
Espoo***	8	2
Lahti***	7	3
Oulu***	7	6
Jyväskylä***	6	3
Turku***	6	2
Salo**	4	3
Hyvinkää**	3	1
Kouvola**	3	1
Pori**	3	1
Siilinjärvi**	3	3
Lappeenranta**	2	1
Raisio**	2	1
Riihimäki**	2	1
Seinäjoki**	2	1
Vaasa**	2	2
Vihti**	2	2
Harjavalta*	1	1
Imatra**	1	1
Kokkola**	1	1
Kotka**	1	1
Lohja**	1	1
Nurmijärvi**	1	1
Yhteensä	98	54

*) alle 10 000 asukasta **) 10 000 – 99 999 asukasta ***) yli 100 000 asukasta

Taulukosta 4 näkee, että suuret ja keskikokoiset kunnat tarjosivat tukea seuroille ja yhdistyksille melkein yhtä usein. Isoimmista paikkakunnista (yli 100 000 asukasta) kyselyyn osallistui 65 vastaajaa ja näistä 49 prosenttia vastasi seuran tai yhdistyksen saavan tukea kunnalta. Ainut suuri kaupunki, joka ei myöntänyt tukea, eikä ole taulukossa 4, oli Kuopio. Toisaalta Kuopiosta vastaajia oli vain yksi. Keskikokoisista (10 000 – 99 999) paikkakunnista tukea sai 45 prosenttia (n=22) seuroista tai yhdistyksistä. Harjavalta oli ainoa alle 10 000 asukkaan kunta, josta vastattiin kysymykseen myöntävästi. Pienimmiltä paikkakunnilta tuli yhteensä viisi vastaajaa.

Myöntävästi kysymykseen vastanneet (45%) jatkoivat suoraan seuraavaan kysymykseen, jossa tiedustelin vastaajilta kuntien tukimuotoja. Tässä olin antanut vastaajille yhdeksän eri vaihtoehtoa kuntien tarjoamista tukimuodoista (kuvio 3). Pyysin vastaajia valitsemaan kaikki sopivat vaihtoehdot. Tyypillisin tuen muoto oli tiloihin ja tilamaksuihin liittyvä tuki, joka vastasi 67 prosenttia kaikista vastauksista. Vaihtoehdon ”Suora rahallinen tuki” oli valinnut 40 prosenttia. Reilu neljäsosa (26%) kertoi kunnan tukevan toimintaa siitä viestimällä. Vaihtoehtona oli vielä ”Muu tukimuoto”, johon vastaaja sai itse määrittellä tuen. Tähän vastauksia tuli yhteensä 11. Muita vastaajien itse määrittelemiä tukimuotoja olivat: ohjauspalkkio (n=3), kohdeavustus välineisiin (n=2), kaupunki ostaa palveluita, suunnittelupalaverit, maksuton tilan käyttö, tiedotus, tapahtumien tilajärjestelyt sekä stipendit leirien järjestämiseen. Annetuista vaihtoehdoista vähiten mainintoja saivat materiaalipankki (n=0), koulutus (n=2), demotunnit (n=2) ja ohjaus (n=3).

KUVIO 3. Kunnan tukimuodot kaikille avoimen liikunnan tai erityisryhmätöiminnan toteuttamiseksi

Tapauksessa, jossa vastaaja oli kertonut saavansa kunnalta suoraa rahallista tukea, pyysin vastaajaa tarkentamaan, mihin suora rahallinen tuki on kohdennettu. Vastauksia suoran rahallisen tuen kohdentamisesta annettiin yhteensä 22. Tyypillisimmät suoran rahallisen tuen käyttökohdeet olivat ohjaus ja ryhmien toiminta. Vastaukset taloudellisen tuen kohteista olen koonnut taulukkoon 5.

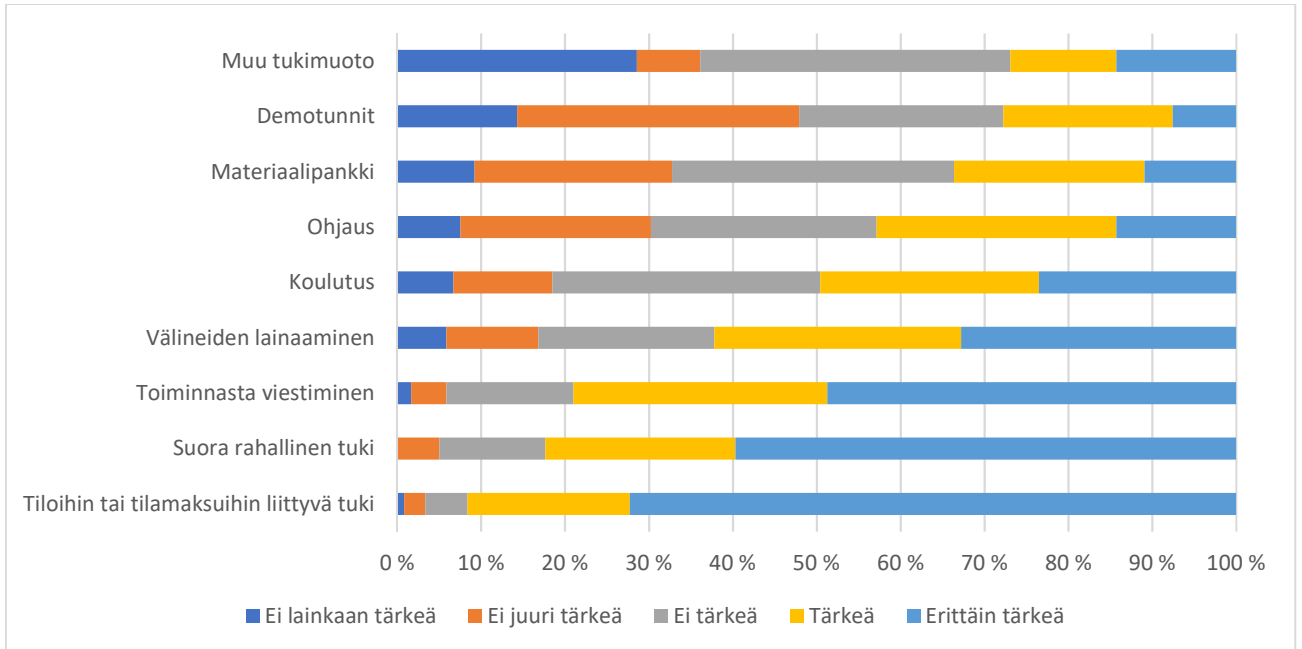
TAULUKKO 5. Taloudellisen tuen kohdentaminen seurassa tai yhdistyksessä

Taloudellisen tuen kohde	n
Ohjaus	5
Ryhmien toiminta	5
Seuran toiminta	3
Eriyisliikunnan ohjaajien palkat	2
Eriyisryhmäsalibandy	2
Koulujen iltapäiväkerhot	1
Avustajien matkakustannukset	1
Liikunta	1
Ohjaajien palkkaaminen	1
Välinehankinnat	1
Yhteensä	22

Kysyin vastaajilta, mitä konkreettista kunnalta saama tuki on mahdollistanut. Olin antanut vastaajille vaihtoehtot valmiiksi ja heidän oli mahdollista valita yksi tai useampi sopiva vaihtoehto tai antaa avoin vastaus. Kysymykseen vastanneiden 54 henkilön selvästi tyypillisin vastaus oli vaihtoehto ”Nykyisen toiminnan jatkuminen”, jonka oli valinnut 59 prosenttia vastaajista. Toiseksi ja kolmanneksi eniten vastauksia keräsivät ”Lisää harrastajia” 44 prosenttia ja ”Lisää vuoroja” 39 prosenttia. Avoimeen tekstikenttään annettuja vastauksia oli 12 ja näissä mainittiin: harrastusmaksut, toiminnan aloittaminen ja ylläpitäminen, lajivalikoiman lisääminen, leirien järjestäminen sekä välinehankinnat.

Pyysin kaikkia vastaajia arvioimaan 5-portaisella Likert-asteikolla (ei lainkaan tärkeä, ei juuri tärkeä, ei tärkeä, mutta ei merkitykseton, tärkeä ja erittäin tärkeä), kuinka merkitykselliseksi he

kokivat kunkin tukimuodon. Kysymys oli osoitettu myös niille vastaajille, jotka eivät tällä hetkellä saaneet kunnalta tukea toimintaansa (n=66). Pyysin vastaajia antamaan arvon kaikille vaihtoehdoille siitä huolimatta, saavatko he kyseistä tukea vai eivät (kuvio 4).

KUVIO 4. Kunnan tarjoamien tukimuotojen merkityksellisyys

Kaikista merkityksellisimpänä vastaajat kokivat tiloihin ja tilamaksuihin liittyvän tuen. Erittäin tärkeänä tätä piti 72 prosenttia vastaajista ja tärkeänä 19 prosenttia vastaajista. Toiseksi tärkeimpänä nähtiin suora rahallinen tuki, joka oli 83 prosentin vastaajista mielestä joko erittäin tärkeä tai tärkeä. Toiminnasta viestimistä pidettiin myös tärkeänä. Melkein joka toisen vastaajan mielestä toiminnasta viestiminen oli erittäin tärkeä ja vajaan kolmanneksen mielestä tärkeä tukimuoto. Sen sijaan kaikista merkityksettömmiksi tuen muodoiksi vastaajat arvottivat muut tukimuodot, demotunnit sekä materiaalipankin.

7.3.2 Seurojen ja yhdistysten toiveet ja tarpeet

Lopuksi pyysin vastaajia kertomaan, miten he toivovat, että kunta tukisi kaikille avointa liikuntaa tai erityisryhmätoimintaa. Lisäksi pyysin vastaajia antamaan näkemyksiä siitä, mitkä ovat suurimmat haasteet sekä mahdollistajat erityisryhmätoiminnan tai kaikille avoimen liikunnan toteuttamiseksi. Keräsin tietoa kolmella avoimella kysymyksellä. Havainnollistan tutkimustuloksia lainaamalla vastaajien avoimiin kysymyksiin antamia vastauksia.

Ensimmäiseksi kysyin, miten vastaaja toivoo kunnan tukevan seuran tai yhdistyksen erityisryhmätoimintaa ja kaikille avointa liikuntaa. Suurimman ryhmän muodostivat harjoituksiin liittyvät vastaukset. Näissä vastauksissa viitattiin harjoitusvuoroihin, tiloihin ja tilamaksuihin. Harjoitusvuoroja oli hankalaa saada tai ne saattoivat olla harrastajien kannalta huonoihin aikoihin. Vastauksissa nostettiin esiin esteettömyys ja saavutettavuus. Harrastustilat soveltuivat vastaajien mielestä usein huonosti harrastajille, joilla on toimintarajoitteita. Lisäksi tilojen korkeat käyttömaksut koettiin usein haasteeksi ja näihin toivottiin rahallista tukea.

”Toivoisimme saavamme hyviä harjoitusvuoroja lajille sopivista tiloista sopivaan aikaan. Vuorojen saanti on takkuillut Turussa. Kaipaamme myös rahallista tukea pelimatkojen järjestämiseen, koska lähimmät vastaavat joukkueet ovat 2h ajomatkan päässä.”- Vastaaja 14tila1

Raha oli yksi tyypillisimmistä ongelmista. Taloudellista tukea ei kaivattu ainoastaan harjoitusvuorojen tilavuokriin vaan rahaa toivottiin myös välineisiin, ohjaajien palkkaamiseen ja kouluttamiseen sekä peli- ja turnausmatkojen kustannusten kattamiseen. Rahallista avustusta toivottiin lisäksi kohdennettuihin asioihin, kuten laitureiden rakentamiseen tai esteettömien harjoitustilojen rakentamiseen.

”Rahallinen apu, jotta voimme kouluttaa lisää ammattitaitoisia ohjaajia ja harjoituksissa on mahdollista olla mukana riittävästi ohjaajia ja avustajia. Lisäksi kunnan tulisi tukea erityisliikunnan järjestämisen mahdollistamista avustamalla liikuntavälineiden hankintakustannuksissa.”- Vastaaja 14raha5

”Toivoisin erityisryhmämme saavan paremmat harjoitusvuorot. Nykyään meille tarjotaan viikonloppuvuoroa tai arkivuoroa klo 21–22. Se on liian myöhään erityisryhmäläisille, kun heillä kotiintuloajat jo klo 21. Lisäksi toivottaisiin suoraa rahallista tukea joukkueen turnausmatkoihin. Turnauksiin lähtee noin 20–22 pelaajaa ja tulee liian kalliiksi ottaa vuokrabussi matkaan verrattuna henkilöautoilla meno. Se taas on kuskeille raskasta. Vastaavia joukkueita ei Turun seudulla juuri ole eli pelireissumme suuntautuvat Poriin, Tampereelle, Jyväskylään ja Kuopioon.”- Vastaaja 14raha10

Myös tiedottamiseen sekä markkinointiin liittyvät asiat näkyivät monissa vastauksissa. Tiedottamista käsittelevät vastaukset olivat toiseksi yleisimpiä heti harjoituksiin liittyvien vastauksien jälkeen. Seurat ja yhdistykset kaipasivat toiminnalleen lisää näkyvyyttä. Vastaajat kertoivat

hankaluuksista tavoittaa mahdolliset harrastajat ja toivoivat, että esimerkiksi kunnan erityisliikunnanohjaaja voisi tiedottaa alueen toiminnasta erilaisiin oppilaitoksiin sekä kunnan verkkosivuilla.

”Tarvitsemme paljon tukea rekrytoinnin ja tunnettavuuden kanssa, jotta oikeat henkilöt löytävät meidät. Olemme tehneet paljon tämän eteen, mutta tuntuu että emme silti tavoita potentiaalisia kiinnostuneita.”- Vastaaja 14markkinointi3

Lopuksi pyysin vastaajia nimeämään omasta mielestään suurimmat haasteet ja mahdollisuudet kaikille avoimen liikunnan tai erityisryhmätoiminnan järjestämisessä. Kummassakin kysymyksessä olin antanut tilaa kolmelle erilliselle vastaukselle. Haasteiden osalta vastauksissa nousi selkeimmin esiin harjoitusvuoroihin, harjoitusolosuhteisiin, taloudellisiin resursseihin ja tiedottamiseen liittyvät teemat. Nämä olivat samassa linjassa sen suhteen, millaista tukea vastaajat olivat kertoneet toivovansa kunnilta. Harjoitusvuoroja näytti olevan hankala saada, niitä ei ollut tarpeeksi tai sopivissa tiloissa. Harjoitusvuoroihin linkittyivät myös kuljetukset ja matkustaminen. Harjoitusten aikatauluttaminen sopivaksi kuljetusten kanssa aiheutti päänvaivaa.

Vastaajat kokivat ongelmalliseksi myös ohjaaja- ja valmentajaresurssit sekä ohjaajien ja valmentajien tietotaidon puutteet. Monet vastaajista kertoivat, että tarpeeksi osaavia ohjaajia on vaikea löytää ja toisaalta seuralta tai yhdistykseltä saattoi puuttua resursseja pätevien ohjaajien palkkaamiseen. Pulmana nähtiin myös riittävän pelaajamäärän saaminen ja säilyttäminen. Harrastajien saavuttaminen oli yhteydessä tiedottamiseen ja markkinointiin. Vastaajat kuvasivat, miten hankalaa on saada riittävän kokoista ryhmää kasaan, vaikka alueella olisikin paljon potentiaalisia harrastajia. Tiedon välittyminen oikeille tahoille nähtiin tärkeäksi toiminnan kannattavuuden ja toimivuuden kannalta.

Yhden isomman teeman muodostivat haasteet, joita voi kuvailla henkiseksi. Tähän kategoriaan luokittelin vastaukset, jotka käsittelivät asenteita, ennakkoluuloja, yleisen ilmapiirin pulmia, uskalluksen puutetta ja ongelmia motivaatiossa. Osa vastaajista kertoi vastauksissaan, että niin harrastajilla, heidän huoltajillaan kuin valmentajillakin on vaikeuksia sitoutua säännölliseen harrastamiseen. Toiset vastaajat kertoivat kohderyhmään kuuluvien tarvitsevan paljon motiivointia toimintaan. Erään vastaajan mukaan kokeneet valmentajat eivät joko halua tai uskalla ohjata erityisryhmiä tai kaikille avointa liikuntaa. Seuran tai yhdistyksen ei aina nähty olevan kiinnostunut kaikille avoimesta liikunnasta tai erityisryhmätoiminnasta. Muita haasteita olivat

vapaaehtoisten tai avustajien saaminen mukaan harrastukseen, välineiden vähyys tai hinta, koulutusten puute tai koulutuksiin pääsemisen vaikeus ja eri tahojen väliseen yhteistyöhön liittyvät ongelmat.

Haasteiden vastapainoksi pyysin vastaajia miettimään ja nimeämään toimintaa tukevia ja mahdollistavia tekijöitä. Mahdollistavia ja toimintaa tukevia tekijöitä oli runsaasti. Eniten myönteistä palautetta ja kiitosta saivat valmentajat ja ohjaajat. Valmentajia keuhuttiin osaamisesta, innokkuudesta, motivaatiosta ja sitoutumisesta toimintaan. Osansa kiitoksista saivat myös harrastajat itse sekä heidän vanhempansa, joiden toiminta ja hyvä asenne loivat positiivista ilmapiiriä. Useat vastaajat toivat esiin myönteiset asenteet ja ilmapiirin ryhmässä toiminnassa mukana olevien kesken. Ilmapiirin sekä asenteiden kaikille avointa liikuntaa ja erityisryhmätöimintää kohtaan nähtiin muuttuneen avoimmiksi ja sallivimmiksi ja asenneilmapiirin muutokset edesauttoivat toimintaa.

”Yhteisöllisyys. Pelaajat tuntevat kuuluvansa joukkueeseen.”- Vastaaja 15henkinen10

Erilaisiin tukimuotoihin liittyvät tekijät muodostivat yhdessä ison yläkäsitteen. Käsitteen alle mahtuivat niin taloudelliseen tukeen ja resursseihin luokiteltavat asiat kuin eri tahojen tarjoama muu tuki. Erilaisia tahoja olivat esimerkiksi kunta, kaupunki, oma seura, lajiliitot, kansallisen tason liikuntaa edistävät ja tukevat järjestöt sekä yksittäishenkilöt. Tukea oli mahdollista saada ja eri tahojen välinen toimiva yhteistyö oli tärkeä toimintaa ylläpitävä voima.

”Seuran suuri tahtotila järjestää kaikille liikuntaa.”- Vastaaja 15seura4

”Vantaan kaupunki. He tuntuvat haluavan panostaa erityisryhmiin.”- Vastaaja 15kaupunki1

Harjoitusvuorot ja tilat saivat lukuisia myönteisiä mainintoja. Muutamit vastaajat kokivat, että harjoitusvuoroja saatiin riittävästi ja harjoitusajat olivat joustavia sekä hyviä. Harjoitustilat olivat useiden mielestä toimivia, sopivia esteettömyyden sekä saavutettavuuden näkökulmasta ja välineitäkin oli riittävästi. Joillakin oli omat harjoittelutilat, jotka mahdollistivat toiminnan sujuvuuden. Muutamia hajamainintoja saivat laji itsessään ja sen tarjoama potentiaali, liikkumisen ilo, toimiva toimintaympäristö, viestintä ja kouluttautumismahdollisuudet.

Kyselyn lopussa annoin vastaajille tila vapaille ajatuksille ja kommenteille, joita kyselyn perusteella oli mahdollisesti tullut mieleen. Avoimeen kysymykseen vastasi yhteensä 39 vastaajaa. Monet vastaajat tarkensivat omia vastauksiaan. Osa vastaajista puolestaan kuvasi käytännön haasteita tarkemmin liittyen esimerkiksi resursseihin, kuljetuksiin, tiedottamiseen sekä kunnan ja seuran väliseen yhteistyöhön. Muutamat pohtivat ratkaisuja, miten toimintaa voisi kehittää.

”Olen 5 vuotta pyörittänyt joukkuetta, en tiedä mistä apua olisi voinut hakea, ja avun tarjoajat eivät ainakaan etsi niitä, jotka apua tarvitsevat.” - Vastaja 17tieto12

”Olisi hyvä, jos yrityksetkin ymmärtäisivät erityis- ja avoimen liikunnan tukemisen arvon. Pienellä rahaa saa paljon aikaan! Vapaaehtoistyön pohjalta toimivien seurojen on todella vaikea kuroa umpeen omilla toimilla rahoituskuilua, joka syntyy, kun avustuksia leikataan ja tilavuokria nostetaan. Erityisliikunnan piirissä olevien perheiden kustannukset ovat muutoinkin suuret, joten harrastusmaksujen nostaminen sotii tavoitteita vastaan.” – Vastaja 17mahdollisuus24

”Uinnissa mahtavaa integraatio, inkluusio ja kaikille avoin toiminta.” - Vastaja 17inkluusio7

8 POHDINTA

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, miten kunnat tukevat paikallisia liikunta- ja urheiluseuroja ja liikunta-alan yhdistyksiä kaikille avoimen liikunnan tai erityisryhmätoiminnan toteuttamisessa. Pohdinta osiossa käsittelem tutkimustuloksia suhteessa tutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen arvioin tutkielmani toteutusta ja luotettavuutta sekä esitän parannusehdotuksia. Lopuksi pohdin, mitä annettavaa tutkimuksellani on soveltavan liikunnan ja liikunnan yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle. Mietin myös, miten tutkimuksen tuloksia voi hyödyntää yhdenvertaisemman liikuntakulttuurin edistämässä.

8.1 Tulosten tarkastelu

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, tukeeko kunta kaikille avointa liikuntaa tai erityisryhmätoimintaa seurassa tai yhdistyksessä. Kysely lähetettiin 360 seuralle ja yhdistykselle ja näistä kyselyyn vastasi yhteensä 119, jolloin vastausprosentti oli 33 prosenttia. Kyselyhetkellä 45 prosenttia vastanneista kertoi saavansa tukea kunnalta. Kyselyyn tuli eniten vastauksia yli 100 000 asukkaan paikkakunnilta, yhteensä 55 prosenttia. Toiseksi eniten vastauksia (41%) tuli kunnista, joissa asukkaita on 10 000–99 999. Alle 10 000 asukkaan kunnista vastaajia oli vain viisi. Isoimmilta paikkakunnilta tulleista melkein puolet kyselyyn osallistuneista (49%) saivat tukea kunnalta. Keskipokoisista vastaava luku oli 44 prosenttia.

Oletin, että tukimuodot ovat vaihtelevia ja kuntakohtaisia. Oletukseni perustui siihen, että kunnilla on lainsäädännön puitteissa autonominen päätäntävalta alueellisten liikuntapalveluiden järjestämisessä. Soveltavan liikunnan palveluiden käytännön järjestämiseen vaikuttaa myös kunnan koko ja se onko kunnalla tai kaupungilla palkattu erityisliikunnanohjaaja. Suomalaiseen erityisliikunnan valtakunnalliseen verkostoon kuului vuonna 2013 VLN:n silloisen erityisryhmien liikunnan jaoston (nyk. yhdenvertaisuus- ja tasa-arvojaosto) tietojen mukaan 94 kuntaa. ”Erityisliikunnan tilanne kunnissa 2013” -raportissa (Ala-Vähälä & Rikala 2014, 11) sanotaan, että vuonna 2013 Suomessa töitä päätoimisena erityisliikunnanohjaajana teki 117 ohjaajaa ja lisäksi soveltava liikunta työllisti 70 sivutoimista ohjaajaa. Suurimmassa osassa kunnista ei ole erityisliikunnanohjaajaa. Tästä huolimatta lähes 80 prosenttia Suomen asukkaista asuu kunnissa, joista löytyy erityisliikunnanohjaaja. On hyvä muistaa, että soveltavan liikunnan työntekijöistä suurin osa tekee töitä liikunnanohjaajan tai -neuvojan nimikkeellä. (Ala-Vähälä 2018,

9, 25.) Tämä osittain hankaloittaa tulkintaa, kuinka monessa kaupungissa on soveltavan liikunnan pää- tai sivutoiminen soveltavasta liikunnasta vastaava henkilö.

VLN:n 2000-luvulla julkaisemissa ”Soveltavan liikunnan tilanne kunnissa” -raporteissa on todettu trendi, jonka mukaan pienemmissä alle 10 000 asukkaan kunnissa liikuntapalveluiden sekä soveltavan liikunnan palveluiden organisoiminen ei ole yhtä systemaattista kuin isommissa kunnissa tai sellaisissa kunnissa, joissa on palkattu päätoiminen erityisliikunnanohjaaja (Ala-Vähälä 2018, 39). Pienemmissä kunnissa on luonnollisesti pienemmät henkilöstöresurssit verrattuna kuntiin, joissa on yli 10 000 asukasta. Liikuntapalveluiden kehittämisestä ja organisoimisesta saattaa vastata kulttuuri- tai vapaa-ajanohjaaja, jolloin toimenkuva voi olla todella laaja. Yhden henkilön työaika ei välttämättä riitä systemaattiseen soveltavan liikunnan palveluiden kehittämiseen. Pienillä paikkakunnilla on tyypillisesti myös vähemmän palveluntarjontaa kaikilla kulttuurin ja vapaa-ajan osa-alueilla. Nämä tekijät saattavat vaikuttaa heikentävästi kuntien mahdollisuuksiin tukea ja kehittää paikallisten liikunta- ja urheiluseurojen ja alan yhdistysten organisoimaa soveltavaa liikuntaa sekä toimintaa yleisesti.

Kyselyyn vastanneista 45 prosenttia vastasi saavansa kunnilta tukea kaikille avoimen liikunnan tai erityisryhmätoiminnan toteuttamiseksi. On mielenkiintoista pohtia, miksi vain noin puolet vastaajista vastasi myöntävästi. Voi olla, että kyselyyn vastanneessa seurassa tai yhdistyksessä ei ole ollut tarvetta hakea tukea kunnalta tai tukimahdollisuuksista ei ole oltu tietoisia ja tukea ei ole tästä syystä osattu hakea. On huomioitava, että kyselylomakkeessa kysyttiin nimenomaan, tukeeko kunta kaikille avointa liikuntaa tai erityisryhmätoimintaa. Vastaukset olisivat voineet olla erilaisia, jos kysymys olisi asetettu toisin, esimerkiksi ”Tukeeko kunta seuran tai yhdistyksen toimintaa?”. Tämä kysymys olisi kertonut tuesta yleisellä tasolla. Yleisen tuen kartoittamisen jälkeen olisi voinut jatkaa tarkentavalla kysymyksellä, osoitetaanko soveltavalle liikunnalle tukea korvamerkinnällä tai jollain muulla tavalla.

Monissa kaupungeissa, joista oli useampia vastaajia, oli kysymykseen tullut sekä myönteisiä että kielteisiä vastauksia. Esimerkiksi Tampereelta kyselyyn oli vastannut 12 eri seuran tai yhdistyksen edustajaa, mutta vain neljä vastasi saavansa tukea kunnalta. Samassa suhteessa Turusta vastaajia oli kuusi ja näistä kaksi vastasi myöntävästi. Olisi mielenkiintoista tietää, miksi toiset seurat ja yhdistykset samassa kunnassa saavat tukea ja toiset eivät. Yksi syy voi olla kunnan tukirahojen myöntämisperusteet ja -kriteerit. Lisäksi erot saattavat johtua siitä, että seurat ja yhdistykset eivät ole tietoisia tuen hakumahdollisuudesta tai eivät osaa hakea tukea.

Kun vastaajien piti nimetä soveltavan liikunnan mahdollistajia, kunnat mainittiin positiivisesti noin kahdessakymmenessä vastauksessa. Mahdollistavia tekijöitä tarkasteltaessa oma seura tai yhdistys, erilaiset järjestöt ja lajiliitot saivat selvästi enemmän positiivisia mainintoja kuin kunnat. Tämä herättää ajatuksen, että seurat ja yhdistykset eivät käänny kuntien puoleen soveltavan liikunnan kysymyksissä tai tuen tarpeessa. Tulokset viittaisivat siihen, että kuntien ja seurojen ja yhdistysten välinen yhteistyö ei ole kovin tiivistä. Esimerkiksi Saaren (2015a, 12) ”Erityisliikunta ja vammaisurheilu seuroissa” -raportin tuloksissa todetaan, että seurat pitivät tärkeimpänä tukijoinaan omaa lajiliittoaan tai -piiriään. Tästä voisi tulkita, että seurat ja yhdistykset ovat ensisijaisesti etsineet tukea muilta tahoilta. Yhteistyön puute tulee esiin myös VLN:n ”Soveltavan liikunnan tilanne kunnissa” -raporttien tuloksissa. VLN:n kyselyssä erityisliikunnanohjaajilta tiedustellaan aina tärkeimpiä yhteistyökumppaneita. Raporttien perusteella kuntien erityisliikunnanohjaajat eivät koe paikallisia seuroja tai yhdistyksiä kovin merkityksellisinä yhteistyökumppaneina. Sen sijaan yhteistyötä tehdään paljon sosiaali- ja terveystoimen, koulutoimen ja erilaisten järjestöjen kanssa. (Ala-Vähälä 2018, 17.) Kuntien, seurojen ja yhdistysten välinen yhteistyö voisi kuitenkin olla kummankin tahon kannalta hyödyllistä.

Kuntien tukimuotoja tiedusteltiin valmiiksi annetuilla vastausvaihtoehdoilla. Vastajat saivat valita useampia heidän tilanteeseensa soveltuvia vaihtoehtoja. Suosituin tuen muoto 67 prosentilla vastauksista oli tiloihin ja tilamaksuihin liittyvä tuki. Tällä tarkoitettiin sitä, että kunta antaa seuroille tai yhdistyksille kunnan omistuksessa olevista liikuntatiloista harjoitusvuoroja alennettuihin hinnoihin tai jopa ilmaiseksi. Tilamaksut haluttiin erottaa omana vaihtoehtona annetusta suorasta rahallisesta tuesta. Tämä oli toiseksi suosituin vaihtoehto (40%). Suoran rahallisen avustuksen käyttäminen ja kohdentaminen käytännössä riippuu seurasta ja yhdistyksestä. Siksi tämän vaihtoehdon valinnoita vastaajia pyydettiin tarkentamaan, mihin tämä raha oli käytetty. Rahallista tukea oli hyödynnetty tyypillisesti ohjaajien palkkaamiseen tai yleisesti ryhmän tai seuran toimintakustannusten kattamiseen. Suora rahallinen ja tiloihin ja tilamaksuihin liittyvä tuki saivat myös suurimmat pisteet, kun vastaajia pyydettiin arvottamaan kaikkien tukimuotojen tärkeyttä.

Taloudelliset resurssit ovat varmasti yksi tyypillisimmistä haasteista seurojen ja yhdistysten toiminnalle. Harrastamisen kasvaneet kustannukset ovat herättäneet paljon keskustelua koko 2000-luvun. Yksi viimeisimmistä tutkimuksista, jonka tulokset kertoivat harrastamisen kallistumisesta, on Nuorisotutkimusseura ry:n julkaisema Oikeus liikkua – Lasten ja nuorten vapaa-

aikatutkimus 2018 (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019). Hintojen nousu on monien tekijöiden summa, mutta kehitykseen vaikuttavia seikkoja ovat ainakin tilamaksut ja seura- ja yhdistystoiminnan ammattimaistuminen (Koski & Mäenpää 2018, 74–86). Harrastamisen korkea hinta on samalla yksi harrastamisen yhdenvertaisuutta estävä tekijä.

Toinen tutkimuskysymykseni oli, millaista tukea seurat ja yhdistykset kaipaisivat kunnalta kaikille avoimen liikunnan tai erityisryhmätoiminnan toteuttamiseksi. Pyysin vastaajia kertomaan toiveistaan ja kuvailemaan, mitkä ovat suurimmat haasteet näiden toteuttamisessa. Eniten tukea kaivattiin harjoitusvuoroihin, -tiloihin ja tilamaksuihin liittyvissä asioissa (52 mainintaa). Samat asiat olivat myös toiminnan suurin haaste (62 mainintaa). Tilamaksuihin liittyvä tuki oli vastaajien mielestä kaikista merkityksellisimmin kunnan tarjoama tuen muoto. Vastaajista 72 prosenttia piti sitä erittäin merkittävänä. Kunnat omistavat suurimman osan liikuntaharrastuksille soveltuvista tiloista ja vastaavat niiden ylläpitämisestä sekä käyttökustannuksista. Tilamaksujen halvemmat hinnat auttaisivat osaltaan pitämään harrastuskustannukset edullisempina. Kunnan vastuulla on huolehtia tilojen saavutettavuudesta ja esteettömyydestä. Harjoitusvuoroista on kova kilpailu niin suurilla kuin pienillä paikkakunnilla. Suurimmilla paikkakunnilla kysyntä ja tarjonta eivät vastaa, koska käyttäjiä on niin paljon. Pienillä paikkakunnilla kilpailu syntyy harjoittelupaikkojen pienemmästä määrästä. Pienemmillä paikkakunnilla ongelmaksi muodostuu pitkät välimatkat, kun harrastuksen perässä pitää matkustaa toiseen kaupunkiin.

Kuntien suosituimmat tukimuodot näyttivät olevan samassa linjassa kyselyn muissa kysymyksissä saatujen vastausten kanssa. Tuloksissa löytyi yhteneväisyyksiä Saaren (2015a) urheilu- ja liikuntaseuroille osoittaman kyselytutkimuksen kanssa. Kyseisessä tutkimuksessa Saari kartoitti erityisliikunnan ja vammaisurheilun tilannetta yhteensä 307 seurassa. Tavoitteena oli selvittää, millaista tukea seurat tarvitsevat erityisliikunnan ja vammaisurheilun järjestämiseen liittyvissä asioissa. Tutkimustulokset osoittivat, että seuroissa kaivattiin apua tiedottamisessa ja markkinoinnissa. Ohjaajia tarvittiin lisää ja heidän toivottiin saavan lisää tietoa ja koulutusta soveltavasta liikunnasta. (Saari 2015a, 3, 15.) Nämä asiat tulivat esiin myös tämän tutkimuksen tuloksissa. Puolet vastaajista piti kunnan tarjoamaa koulutusta erittäin tärkeänä tai tärkeänä.

Tiedottaminen, markkinointi ja viestintä olivat taloudellisten, tiloihin ja tilamaksuihin liittyvien tukimuotojen jälkeen tavanomaisin kunnan tarjoama tukimuoto 26 prosentilla. Tätä voidaan pitää hyvänä asiana, sillä toiveita kysyttäessä tiedottaminen oli 32 maininnalla yksi tyypillisimmistä vastauksista. Toiminnasta viestiminen oli vastaajista 80 prosentin mukaan joko erittäin

tärkeää tai tärkeää ja sen tarpeellisuus tuotiin esiin monesti avoimissa vastauksissa. Toiminnan haasteissa tiedottaminen mainittiin 30 kertaa. Potentiaalisten harrastajien tavoittaminen koettiin hankalaksi ja toiveena oli, että kunnan työntekijä välittäisi tietoa harrastusmahdollisuuksista oppilaitoksiin ja tuetun asumisen yksiköihin. Suurin osa seuroista ja yhdistyksistä toimii vapaaehtoisten voimalla ja hyvin pienillä resursseilla. Markkinointi tapahtuu luultavasti lähinnä nettisivujen ja parin sosiaalisen median sivuston kautta. Voi olla, että ulkoiseen tai suoraan markkinointiin ei yksinkertaisesti riitä resursseja. Kaikkia mahdollisia harrastamisesta kiinnostuneita ei tavoiteta, kun seura tai yhdistys ei pysty kohdennetusti mainostamaan toimintaansa. Tilanteessa häviäjiä ovat niin uudet harrastajat kuin seura tai yhdistys.

Yksi seurojen ja yhdistysten suurimmista haasteista näytti vastausten perusteella olevan taloudelliset resurssit (44 mainintaa). Taloudellinen tuki olikin yksi suosituimmista vastauksista kysyttäessä, miten vastaaja toivoisi kunnan tukevan soveltavaa liikuntaa (33 mainintaa). Olisi tärkeää, että kunnat pystyisivät tukemaan seuroja ja yhdistyksiä rahallisesti enemmän. Tällä hetkellä kunnat käyttävät hyvin vähän rahaa soveltavan liikunnan järjestämiseen. ”Soveltavan liikunnan tilanne kunnissa 2017” -raportin mukaan kuntien liikuntatoimien käyttömenoista erityisliikunnan osuus on hyvin pieni ja 2000-luvulla kuntien asukaslukuun suhteutetut soveltavan liikunnan määrärahat ovat olleet laskussa (Ala-Vähälä 2018, 28). Paremmat taloudelliset resurssit mahdollistaisivat monia asioita, kuten uusien pätevien ohjaajien palkkaamisen, soveltuvien välineiden hankkimisen ja harrastusmaksujen alentamisen. Joko kuntien pitäisi nostaa soveltavan liikunnan määrärahoja tai tukea soveltavaa liikuntaa muilla rahanarvoisilla tavoilla. Kuntien liikuntatoimen resurssien kasvaminen on luultavasti epätodennäköistä ottaen huomioon valtion liikuntatoimen kokonaisbudjetin. ”Liikuntatoimi tilastojen valossa” -raportin (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018) perusteella kuntien liikuntatoimen valtionosuus on pysynyt samana jo vuodesta 2009, mutta liikuntatoimien käyttökustannukset ovat kasvaneet. Siksi tulisi panostaa muiden kannattavien tukimuotojen kehittämiseen.

Vaikka seuroilla ja yhdistyksillä näytti olevan moninaisia haasteita soveltavan liikunnan toteuttamisessa ja ylläpitämisessä, oli olemassa runsaasti toimintaa tukevia ja mahdollistavia tekijöitä. Kuntien tuen avulla soveltavaa liikuntaa oli pystytty jatkamaan, monet seurat ja yhdistykset olivat saaneet lisää harrastajia, pystyneet palkkaamaan lisää ohjaajia tai saaneet kaivattuja harjoitusvuoroja. Kysymykseen toiminnan mahdollistajista annettiin paljon positiivisia vastauksia, joista välittyi motivoituneisuus ja innokkuus soveltavaa liikuntaa kohtaan. Saaren (2015a, 15) ja Rikalan (2015, 43) mukaan seurat ja yhdistykset osoittavat nykyään enemmän

kiinnostusta soveltavaa liikuntaa kohtaan. Tämän tutkimuksen vastausten perusteella ainakin halukkuutta viedä toimintaa eteenpäin näyttäisi olevan.

Kaiken kaikkiaan kunta ei näyttäytynyt suurena toiminnan mahdollistajana, mutta ei tullut esiin myöskään kielteisessä mielessä. Kunnan roolia voisi kuvata hieman näkymättömäksi. Tämä on valitettavaa, sillä kuntien erityisliikunnanohjaajilla on paljon käytännön tietotaitoa ja osaamista soveltavasta liikunnasta ja hedelmällisellä yhteistyöllä voitaisiin liikuntamahdollisuuksia tarjota vielä isommalle joukolle. Seurat ja yhdistykset ovat puolestaan ottaneet askelia integraation ja inklusion suuntaan, mutta toiminnan vakiinnuttamiseksi, kehittämiseksi ja jatkamiseksi tarvitaan ulkopuolista tukea.

8.2 Tulosten luotettavuuden arviointi

Määrällinen tutkimusote valitaan metodiksi usein silloin, kun aikaisempaa tutkimusta aiheesta ei ole juurikaan tehty ja pyritään saamaan yleiskäsitys tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä. Tämän jälkeen ilmiön tai asian syvällisempään ymmärrykseen pyritään tutkimalla sitä laadullisilla tutkimusmenetelmillä. Päädyin valitsemaan kvantitatiivisen tutkimusotteen ja tarkastelemaan koko Suomea, sillä se oli perusteltua tutkimukseni tavoitteiden kannalta. Lähetin kyselyn 360 seuralle ja yhdistykselle ja vastauksia tuli yhteensä 119. Vastausprosentti oli 33 prosenttia, jota voidaan pitää pienenä. Otoksoon pienuus aiheuttaa tutkimuksen yleistettävyydelle rajoituksia. Tutkimuksen tulokset kuvastavat ainoastaan osaa ”Löydä oma seura” -palvelusta löytyviä liikunta- ja urheiluseuroja ja yhdistyksiä. Tuloksia ei voi luotettavasti yleistää antamaan kuvaa kaikista palvelun seuroista ja yhdistyksistä puhumattakaan koko Suomen urheiluseura- ja liikuntakentästä, jossa toimijoita on arviolta 10 000 (Koski & Mäenpää 2018, 11). Tutkimusjoukko oli hyvin heterogeeninen.

Olisin voinut lähteä tutkimaan aihetta kvalitatiivisella tutkimusotteella haastatteleamalla 5–10 liikunta- ja urheiluseuraa ja yhdistystä, joilla on erityisryhmätoimintaa tai kaikille avointa liikuntaa. Tässä olisi ollut omat ongelmansa. Ensinnäkin minun olisi pitänyt valita, minkä lajin seuroja otetaan mukaan. Valitsenko yksilö- vai joukkuelajeja? Kaikki lajit ovat lajikulttuureissaan ja toimintatavoissaan hyvin erilaisia ja näitä on hankala asettaa samalle viivalle. Toiseksi valinnassa olisi pitänyt ottaa huomioon, että niin seurat ja yhdistykset kuin lajiliitot ovat hyvin erilaisissa vaiheissa integraatioprosessissa. Toisilla lajiliitoilla on jo pitkät perinteet, kun toiset

vasta aloittelevat prosessia. Sama pätee seuroihin ja yhdistyksiin. Tämänkin tutkimuksen vastauksista kävi ilmi, että osalla toiminta on vasta alkamassa, kun osalla oli jo vakiintuneet toimintatavat. Eri lajeja olisi siksi ollut hankalaa verrata keskenään. Lajien lisäksi olisi pitänyt valita kunnat tai kaupungit, mistä haastateltavat olisi valittu. Kuntien tai kaupunkien valitsemisessa olisi päädytty saman tyyppisiin ongelmiin. Siinä missä osassa kaupungeista on ollut päätoiminen erityisliikunnanohjaaja jo 1980-luvulta asti edistämässä soveltavan liikunnan palveluita, suurimmassa osassa ei sellaista ole vielä. Tutkimuksen tuloksissa tuli esiin, että kuntien toimintatavat ovat tosissaan erilaisia ja kunnan sisälläkin näyttää olevan epätietoisuutta käytännöistä. Tutkimuskysymykset olisi pitänyt miettiä uudestaan pohtien, miten ne sopisivat laadulliseen tutkimukseen.

Tutkimustulokset vastasivat hyvin ensimmäiseen tutkimusongelmaan, tukeeko kunta seuran tai yhdistyksen kaikille avointa liikuntaa tai erityisryhmätoimintaa. Toista tutkimusongelmaa, joka kartoitti seurojen ja yhdistysten toiveita, olisi ollut syytä tarkastella kattavammin. Käytin tutkimuksessa itse laadittua kyselylomaketta, koska valmista ja testattua mittaria, joka olisi sopinut tähän tutkimukseen, ei ollut saatavilla. Vaikka testasin kyselylomakkeen ennen varsinaista aineistonkeruuta, muutamaan kysymykseen ja käsitteisiin jäi vielä tarkennettavaa. Olin avannut kyselylomakkeessa, mitä termeillä kaikille avoin liikunta sekä erityisryhmätoiminta tarkoitetaan. Tästä huolimatta vastauksista huomasi, että varsinkin käsite kaikille avoin liikunta oli vaikea tai jäi epäselväksi. Hankaluus tuli esiin kysymyksessä, jossa kysyttiin, millaisia erityisryhmiä tai kaikille avoimia ryhmiä seura tai yhdistys tarjoaa toimintarajoitteisille harrastajille. Toiset vastaajista kertoivat lajivalikoimasta, toiset vammadiagnooseista. Kysymyksen olisi voinut esittää yksinkertaisemmin muodossa "Seura tai yhdistys järjestää" ja antaa tähän valmiit vaihtoehdot 1) kaikille avoin liikunta 2) erityisryhmätoiminta ja 3) sekä että. Hankaluudet termien ymmärtämisessä kertovat osaltaan siitä, että uudempiä termejä 'soveltava liikunta' ja 'kaikille avoin liikunta' ei ole vielä omaksuttu kentän toimijoiden keskuudessa.

Kyselystä olisi voinut jättää pois soveltavan liikunnan ohjaajien lukumäärää sekä koulutustaustaa kartoittaneet kysymykset, sillä nämä eivät olleet varsinaisten tutkimusongelmien kannalta kovin informatiivisia. Kysymysten vastaukset lähinnä laajensivat käsitystäni seuroissa ja yhdistyksissä toimivien valmentajien ja ohjaajien koulutustaustoista. Sen sijaan kyselylomakkeessa olisi voinut tiedustella, saako seura tai yhdistys tukea soveltavaan liikuntaan joltain muulta taholta, esimerkiksi OKM:ltä seuratukena. Yksi tulosten analysointia vaikeuttanut tekijä

oli sen avoimet kysymykset. Avoimia ja suljettuja kysymyksiä ei voinut analysoida täysin samoilla metodeilla. Avoimet kysymykset olivat kuitenkin tutkimusongelman kannalta hyvin informatiivisia ja antoivat paljon erityisesti toiseen tutkimuskysymykseen. Avointen kysymysten vastausten perusteella kyselyn aihe koettiin tärkeäksi ja mielenkiintoiseksi. Kyselyä voidaan pitää onnistuneena pituuden kannalta. Kysymyksiä oli rajattava jollakin tavalla, jotta vastaajat jaksaisivat vastata siihen. Tänä päivänä ihmiset saavat päivittäin paljon sähköpostia ja kyselyitä. Tämä vaikuttaa ihmisten motivaatioon ottaa osaa kyselyihin aiheesta riippumatta.

Yksi tutkimuksen toistettavuutta heikentävä tekijä on vastaajien heterogeenisyys. Tavoitteena oli, että kyselylomakkeeseen vastaisi seurassa tai yhdistyksessä sellainen henkilö, joka tietää kuntien tuesta sekä soveltavasta liikunnasta. Lähetin kyselyn henkilölle, jonka yhteystiedot löytyivät VAU ry:n ”Löydä oma seura” -palvelusta. Yhteydenottojen myötä kävi ilmi, että jotkut yhteyshenkilöt kokivat, että eivät pysty vastaamaan koko seuran tai yhdistyksen toimintaa koskeviin kysymyksiin. Seuran tai yhdistyksen erityisryhmä saattoi olla hyvin erillinen emoseurasta tai -yhdistyksestä ja vastaaja oli mukana vain erityisryhmän toiminnassa. Tässä tapauksessa vastaaja ei ehkä osannut vastata koko seuran toimintaa koskeviin kysymyksiin luotettavasti. Isompien seurojen ja yhdistyksien kohdalla haasteena oli, että kaikkien ohjaajien koulustaustoista ei ollut tietoa. Lisäksi esimerkiksi puheenjohtajan roolissa vastaaja ei välttämättä ollut tietoinen soveltavan liikunnan järjestämisen haasteista, koska ei itse ole varsinaisesti tekemisissä näiden asioiden kanssa. Todennäköistä on, että vastaajan asema seurassa tai yhdistyksessä ja perehtyneisyys soveltavaan liikuntaan vaikuttivat olennaisesti kyselyn vastauksiin.

Edellä kuvattujen ongelmien lisäksi työssä oli myös vahvuuksia. Sähköisen kyselyn käyttäminen aineistonhankintamenetelmänä oli tutkimuksen vahvuus, sillä kohdejoukkoa olisi ollut vaikea tavoittaa muilla tavoilla, ja sähköisen kyselyn avulla oli mahdollista saada kattava otanta ympäri Suomea. Kvantitatiivista tutkimusotetta voidaan pitää perusteltuna aiemman tutkimuksen puutteen takia. Puhtaasti kvalitatiivisten menetelmien käyttäminen olisi ollut hankalaa jos sen takia, että tutkimuskohteiden valinta ja rajaaminen olisi ollut vaikeaa. Tutkimuksen suurimpana etuna voidaan pitää sitä, että tutkimusta ei ole aikaisemmin tehty samasta näkökulmasta. Tutkimusta voi pitää pelin avauksena sille, miten kunnat tällä hetkellä tukevat paikallisia liikunta- ja urheiluseuroja soveltavan liikunnan toteuttamisessa. Jatkossa tarvitaan laadullista tutkimusta, jonka avulla voidaan tuoda esiin hyviä käytäntöjä seurojen, yhdistysten ja kuntien

yhteistyöstä soveltavan liikunnan alueella. Lisäksi olisi hyödyllistä tutkia, miten kunnat voisivat kehittää yhteistyötä paikallisten seurojen ja yhdistysten kanssa. Lähtökohtana voisi olla erityisliikunnanohjaajien työnkuvan kehittäminen.

8.3 Tulosten hyödyntäminen kaikille avoimen liikuntakulttuurin kehittämiseksi

Kun aloitin tekemään tätä tutkimusta, tavoitteenani oli tuottaa tutkimustietoa, jonka avulla voisin edistää yhdenvertaisuuden toteutumista suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Kohdistin katseeni kuntiin, jotka ovat merkittävä soveltavan liikunnan palvelujen tuottaja sekä kansalaissektorin liikunta- ja urheiluseuroihin ja liikunta-alan yhdistyksiin, jotka liikuttavat vuosittain noin 850 000 suomalaista lasta ja aikuista (ks. Vehmas & Ilmanen 2013). Tässä luvussa pohdin, miten tutkimuksen tuloksia voidaan soveltaa jatkossa kaikille avoimen liikuntakulttuurin kehittämiseksi. Pohdin erityisesti, miten erityisliikunnanohjaajien, seurojen ja yhdistysten yhteistyötä voisi kehittää siten, että edistetään kaikille avointa liikuntakulttuuria ja samalla molemmat osapuolet hyötyvät. Ehdotuksissa otan mallia Irlannista ja Iso-Britanniasta ja mietin, miten näissä maissa hyvin toimivia malleja voisi soveltaa Suomessa.

Tulosten perusteella voi sanoa, että ainakin osa kunnista tukee liikunta- ja urheiluseurojen sekä yhdistysten toteuttamaa soveltavaa liikuntaa. Saman kunnan sisällä oli seuroja ja yhdistyksiä, joista toiset saivat kunnalta tukea ja toiset eivät. Käytännöt olivat kirjavia sekä kuntien välillä että kuntien sisällä. Ne seurat ja yhdistykset, jotka saivat kunnalta tukea, olivat pääasiassa tyytyväisiä saamaansa tukeen. Tulokset viittasivat siihen, että kuntien, seurojen ja yhdistysten välistä tiedonkulkua ja yhteistyötä olisi syytä vahvistaa. Lisäksi seurojen ja yhdistysten tuen tarpeita tulisi kartoittaa vielä perusteellisemmin. Voidaan olettaa, että kun tarjotaan houkuttelevia sekä tarpeita vastaavia tukimuotoja, seurat ja yhdistykset ovat halukkaampia ottamaan tukea vastaan ja järjestämään soveltavaa liikuntaa. Tämä olisi yksi hyvä jatkotutkimuksen aihe.

Jokaisessa kunnassa tulisi selvittää paikallistason soveltavan liikunnan tarpeet, jotta kysyntä ja tarjonta sekä tukimuodot saataisiin sopimaan paremmin yhteen. Kun on arvio siitä, kuinka paljon toimintarajoitteisia on alueellisesti, suhteutettaisiin soveltavan liikunnan tarve tähän arviointiin. Soveltavan liikunnan tarpeen arviointia tehtäessä tietoa pitäisi kerätä erityisryhmiin kuuluvilta henkilöiltä pitäen samalla mielessä, että tarpeet kehittyvät ja muuttuvat. Kun soveltavan liikunnan tarve on selvillä, voisi seuraava askel olla seurojen ja yhdistysten mahdollisuuksien

sekä halukkuuden kartoittaminen kaikille avoimen liikunnan tai erityisryhmätoiminnan toteuttamiseksi. Kunnan erityisliikunnanohjaaja tai muu liikuntatoimen henkilö voisi keskustella seurojen ja yhdistysten kanssa tuen tarpeesta ja miten kunnan kanssa voisi tehdä yhteistyötä toiminnan aloittamisessa tai kehittämisessä. Tässä otettaisiin huomioon seurojen, yhdistysten ja urheilulajien erilaiset toimintakulttuurit. Ei ole kannattavaa yrittää tarjota yhtä valmista pakettiratkaisua, koska sellainen ei sovellu kaikille. Yhteistyön muotoja tulisi pohtia aina yhdessä seuran tai yhdistyksen kanssa ja ratkaisujen tulisi olla heidän tarpeistaan lähteviä.

Yksi idea voisi olla soveltavan liikunnan ”palvelumuotoilu”. Kunnan erityisliikunnanohjaaja (tai muu kunnan liikuntapalveluista vastaava) kävisi ensin läpi alueella sellaiset seurat ja yhdistykset, jotka olisivat halukkaita aloittamaan tai jatkamaan jo olemassa olevaa soveltavaa liikuntaa. Jotta seurat ja yhdistykset saataisiin kiinnostumaan yhteistyöstä, kuntien pitäisi tarjota tarpeeksi kannattavaa ja houkuttelevaa yhteistyösopimusta. Erityisliikunnanohjaaja tekisi seuran tai yhdistyksen kanssa arvion siitä, millaista tukea toiminnan aloittamiseksi tarvitaan ja millainen tukipaketti muodostetaan. Neuvottelun tuloksena osapuolet laatisivat yhdessä yhden toimintakauden mittaisen suunnitelman toiminnan kehittämiseksi. Suunnitelmaan kirjattaisiin toiminnan tavoitteet, konkreettiset toimenpiteet sekä mittarit tulosten arviointia ja seuranta varten. Toimintasuunnitelman onnistumisen kannalta tärkeimpiä asioita olisivat toimenpiteiden konkreettisuus ja realismi ja se, että molemmat osapuolet sitoutuvat yhdessä tehtyyn suunnitelmaan. Tavoitteena voisi olla seuran tai yhdistyksen lähtökohtien mukaan joko kaikille avoimen toiminnan kehittäminen tai uuden erityisryhmän perustaminen. Myös vertaisryhmille ja omille ”suljetuille” ryhmille olisi oma paikkansa. Tästä kirjoittavat myös Saari ym. (2008).

Monissa tutkimuksissa (esim. Koski & Mäenpää 2018, 54; Pyykkönen 2016, 12; Rikala 2015, 12), joissa on käsitelty suomalaista liikuntakulttuuria, on todettu, että soveltava liikunta nähdään edelleen 2010-luvulla kuuluvan julkiselle sektorille, eikä se ole sulautunut osaksi kansalaissektorin toimintaa. Inklusion toteutumiseksi on vaikutettava asenteisiin, ennakkoluuloihin ja vakiintuneisiin toimintakulttuureihin. Jatkossakin tarvitaan sinnikästä työtä ja sitoutumista muutosprosessiin. LIKES:in ”Seuratuki kansalaistoiminnan tukimuotona” -raportissa (Turpeinen ym. 2018) arvioidaan OKM:n seuratuena tavoitteita. Raportissa todetaan, että vaikka tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen on ollut yksi seuratuena tavoitteista, se ei ole kuitenkaan näkynyt paikallistason hankkeissa. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen pitäisi tuoda selkeästi esiin myös kuntien ja seurojen tai yhdistysten välisessä yhteistyössä. Seuroissa ja yhdistyksissä tarvitaan tietoa yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta sekä toiminnan ja käytäntöjen

kehittämisestä näiden edistämiseksi. (Turpeinen ym. 2018, 25.) Siksi olisikin tärkeää, että kuntien ja seurojen ja yhdistysten välisiin toimintasuunnitelmiin lisättäisiin yhdenvertaisuus ja tasa-arvokoulutusta. Voitaisiin myös pohtia, miten OKM ja kunnat voisivat tehdä yhteistyötä paikallistasolla seurojen ja yhdistysten tukemiseksi integraation ja inklusion prosesseissa esimerkiksi seuratuon kautta.

Yhteistyötä olisi hyvä kehittää myös yli kuntarajojen ja kerätä hyvien käytäntöjen tietopankkia. Kuntien erityisliikunnanohjaajat voisivat käydä keskustelua naapurikuntien, -kaupunkien, seurojen ja yhdistysten kanssa siitä, millaisia hyviä käytäntöjä heillä on seurojen ja yhdistysten tukemisessa. Mikä toimii? Mikä ei toimi? Pienemmällä paikkakunnilla ongelmaksi muodostuvat välimatkat sekä pieni väkiluku. Tässäkin voisi hyödyntää ja tehostaa kuntien välistä yhteistyötä. Pienten naapurikuntien olisi hyvä olla tietoisia myös toistensa palvelutarjonnasta ja kehittää palveluja siten, että toisessa kunnassa on esimerkiksi mahdollisuus harrastaa jalkapalloa ja toisessa puolestaan tanssia. Pienissä kunnissa ei ole järkevää yrittää järjestää kaikkea, koska ei ole tarpeeksi potentiaalisia harrastajia. Siksi kunnat voisivat kokeilla erilaisia liikuntaharrastusten hajasijoittamisia. Välimatkat, tulisi luonnollisesti ottaa huomioon palveluiden sijoittamisessa. Kuntien erityisliikunnanohjaajat tai liikuntapalveluista vastaavat osaisivat ohjata henkilöitä myös ylikunnallisesti palveluiden pariin. Tällä tavalla seurojen ja yhdistysten toiminta olisi mahdollisesti kannattavampaa, kun saataisiin harrastajia enemmän kokoon isommalta alueelta. Jatkossa ylikunnallinen tietopankki voisi olla maakunnallinen.

Erityisliikunnanohjaajilla tai alueen liikuntapalveluista vastaavalla pitäisi olla tieto alueellisten seurojen ja yhdistysten tarjonnasta ja mahdollisuuksista. Tämä tieto taas tulisi olla helposti löydettävissä niin kunnan omilta nettisivuilta, kuin valtakunnallisesta yhteisestä tietokannasta. VAU ry:n ”Löydä oma seura” -palvelun tarkoituksena on ollut toimia valtakunnallisena soveltavan liikunnan harrastusmahdollisuuksien tietokantana. Haasteeksi on osoittautunut tietokannan ylläpitäminen ja uusien seurojen ja yhdistysten löytäminen. ”Löydä oma seura” -palvelun mallina on toiminut Hollannin vastaava tietokanta Uniek Sporten. Erona suomalaisen ja hollantilaisen palvelun välillä on se, että Hollannissa tietokannan päivittäminen on alueellisten liikunnanohjaajien vastuulla (Uniek Sporten 2019). Tällä hetkellä tietokantaa pitää yllä Suomessa VAU ry. Hollantilainen idea olisi hyvä sovellettavaksi myös Suomessa. Samalla kun erityisliikunnanohjaajat päivittäisivät sivustoa, heillä itsellään olisi ajankohtainen tieto omasta alueelli-

sesta soveltavan liikunnan tarjonnasta. ”Löydä oma seura” -palvelu hyödyttää seuroja ja yhdistyksiä, sillä he saavat sivustolla ilmaista näkyvyyttä. Ennen kaikkea palvelu hyödyttäisi liikunnallista harrastusta kaipaavaa kuntalaista.

Suomen erityisliikunnanohjaajien järjestelmä on ainutlaatuinen liikunnan yhdenvertaista saata- vuutta tukeva palvelu. Samanlaista järjestelmää ei löydy muualta maailmasta. Ilman erityisliik- kunnanohjaajia ja toimenkuvan pitkäjänteistä kehittämistä soveltavan liikunnan tilanne kun- nissa olisi varmasti hyvin erilainen. On kuitenkin tärkeää jatkuvasti kehittää toimintaa ja so- peutua yhteiskunnallisiin muutoksiin.

Viimeisimmän ”Soveltavan liikunnan tilanne kunnissa 2017” -raportin (Ala-Vähälä 2018) tu- losten mukaan erityisliikunnanohjaajien työajasta yli puolet (55%) menee ohjaustyöhön ja noin viidennes toiminnan organisoimiseen ja suunnitteluun. Loput työajasta jakaantuu liikuntaneu- vonnan, tiedottamisen, konsultoinnin sekä kouluttamisen kesken. Erilaisten ryhmien ohjaami- nen sekä toiminnan suunnittelu vievät paljon aikaa. Seurat ja yhdistykset toivat kyselyssä esiin, että he toivoisivat kuntien auttavan heitä toimintansa markkinoinnissa ja tiedottamisessa eri tahoille, esimerkiksi palveluasumisyksikköihin sekä kouluihin. Lisäksi vastauksissa tuotiin esiin tarve ohjaajien ja valmentajien soveltavan liikunnan tietotaidon kehittämiseksi. Erityislii- kunnanohjaajat ovat soveltavan liikunnan asiantuntijoita. Jos heillä olisi enemmän ajallisia re- surseja, voisivat erityisliikunnanohjaajat kouluttaa seurojen ja yhdistysten valmentajia. Aikaa tiedottamiselle, koordinoinnille, yhteistyön kehittämiseksi ja kouluttamiselle pitäisi olla enem- män.

Erityisliikunnanohjaajien haasteena tulee jatkossa olemaan työnkuvan laajentuminen ja tiukat taloudelliset resurssit. Suomen väestön ikääntyminen tulee jatkumaan, mikä tarkoittaa toimin- takykyisten sekä toimintarajoitteisten ikääntyneiden määrän lisääntymistä. Samalla perinteisten erityisryhmien ohelle nousee uusia ryhmiä, joiden liikunta ja liikkuminen vaatii jollain tavalla soveltamista. Erityisryhmä käsitteen paisuessa on tärkeää huomioida yksilölliset tarpeet sen si- jaan, että ihmiset jaettaisiin biolääketieteellisen mallin mukaan erilaisiin ryhmiin. Julkisen sek- torin ja varsinkin erityisliikunnanohjaajien työaika ei riitä liikuttamaan kaikkia kasvaviin eri- tyisryhmiin laskettavia henkilöitä. On ennustettu, että julkisen sektorin taloudellinen tilanne ei tule lähitulevaisuudessa olennaisesti parantumaan eli myös kuntien resurssit pysyvät tiukkoina (Valtiovarainministeriö 2017, 11). Kun otetaan huomioon kuntien taloudelliset paineet ja laa-

jentuvan soveltavan liikunnan tarpeet, olisi toimintarajoitteisten integroiminen ja inklusio kolmannen sektorin toimintaan tavoiteltava kehityssuunta kuntien puolesta (Rikala 2015, 43). Jotta kaikille pystyttäisiin jatkossa takaamaan lainsäädäntöön perustuen yhdenvertaiset mahdolliset liikunnan harrastamiseen, tulisi erityisliikunnanohjaajien työnkuvaa pohtia.

Tutkimusta tehdessäni tutustuin Irlannin ja Iso-Britannian soveltavan liikunnan järjestöihin ja siihen, miten näissä maissa on pyritty edistämään inklusiota. Perehdyin näihin maihin, sillä varsinkin Iso-Britanniassa on pitkät perinteet ja edelläkävijän maine soveltavassa liikunnassa (Koivumäki 1996, 401; Myllykoski & Vasara 1989, 31). Löysin sekä Irlannista että Iso-Britanniasta toimintamalleja, joita voisi koittaa soveltaa tai joista ottaa mallia kuntien, seurojen ja yhdistysten välisen yhteistyön kehittämisessä. Esittelen lyhyesti irlantilaisen Cara-järjestön ”Sport Inclusion Disability Officer” sekä Iso-Britannian Activity Alliancen ”Engagement Advisor” toimintaa. Edellä mainitut muistuttavat toisiaan ja isoin ero Suomen erityisliikunnanohjaajiin on työn koordinatiivinen luonne sekä takana toimivan järjestön laaja-alaisuus.

Irlannissa jokaisessa maakunnassa toimii niin kutsuttu Sport Inclusion Disability Officer (SIDO), joka on vastuussa alueellisesta soveltavan liikunnan kehittämistyöstä. Maakunnalliset SIDO:t tukevat paikallisia yhteistyöseuroja, -yhdistyksiä sekä -yrityksiä inklusion edistämisessä. Tehtävänä on toiminnan koordinointi, uusien yhteistyökumppaneiden löytäminen sekä kouluttaminen. SIDO:jen toimintaa ylläpitää valtakunnallinen kaikkien vammadiagnoosien yhteinen vuonna 2007 perustettu kattojärjestö Cara. (Cara 2019.) Iso-Britanniassa SIDO:a vastaavaa työtä tekee Engagement Advisor (EA). Activity Alliance alla toimivat EA:t tekevät töitä Iso-Britanniassa yhdeksällä eri alueella ympäri maata. Heidän tehtävänä on tukea strategisia yhteistyökumppaneita, joita ovat esimerkiksi maakunnalliset urheilujärjestöt (County Sport Partnerships) sekä kansalliset urheilun hallintojärjestöt (National Governing Bodies of Sport). Työn tavoitteena on auttaa yhteistyökumppaneita olemaan tehokkaampia löytämään keinoja, jotta yhä useampi toimintarajoitteinen henkilö voisi harrastaa liikuntaa. (Activity Alliance 2019.)

Activity Alliance nimeää toiminnan tavoitteiksi vammais- ja urheilusektoreiden tukemisen, jotta näiden välinen yhteistyö vahvistuisi. Tarkoituksena on luoda siltoja toimintarajoitteisten, hyväntekeväisyysjärjestöjen, paikallisten toimintarajoitteisille suunnattujen liikuntaryhmien sekä kolmannen sektorin vammaisjärjestöjen välille. EA:t auttavat yhteyksien luomisessa ja toimivat asiantuntijoina useampien toimintarajoitteisten henkilöiden saavuttamisessa. (Activity

Alliance 2019.) Caran uusimmassa toimintasuunnitelmassa (2019) tavoitteiksi on asetettu muun muassa seuraavat asiat:

“Useampien yhteistyökumppanuuksien muodostaminen paikallistason liikunta- ja urheiluseurojen ja yhdistysten sekä kansallisen tason liikuntaa edistävien järjestöjen kanssa. Toimintarajoitteisten liikunta- ja urheilumahdollisuuksien edistäminen ja kehittäminen kumppaneiden kanssa yhteistyössä.”

“Lisätään tukea ja ohjausta kansalaissektorin organisaatioille. Tiedon kerääminen ja ymmärryksen lisääminen toimintarajoitteisten henkilöiden liikunnan ja fyysisen aktiivisuuden tarpeista ja osallisuuden edistämisestä.” (Cara 2019.)

Caran sekä Activity Alliancen nimeämien tavoitteiden tulisi ohjata myös Suomessa erityisliikunnanohjaajien työtä ja toimia yhtenä esimerkkinä työnkuvan kehittämiseksi. EA:n ja SIDO:n toimintanimike voisi Suomessa olla Soveltavan liikunnan yhteistyökoordinaattori. Suomessa tarvitaan enemmän paikallista yhteistyötä kuntien eri yksiköiden ja yritysten sekä kansalaissektorin seurojen, yhdistysten ja järjestöjen kesken. Erityisliikunnanohjaajalla olisi tässä hyvät mahdollisuudet toimia yhdistävänä ja koordinoivana tekijänä. On tärkeää, että kun kaavailtu sosiaali- ja terveyssektori uudistuu tapahtuu, toimintarajoitteisten hyvät palvelupolut sosiaali- ja terveyssektorin sekä liikuntatoimen välillä säilyvät. Irlannin tai Iso-Britannian toimintamallien kokeileminen vaatisi pilottihanketta muutamissa kunnissa, jotta voitaisiin selvittää, miten SIDO tai EA-tyylinen toiminta soveltuu Suomen olosuhteisiin ja miten toimintamallia voisi kehittää.

Valtionhallinnon ja kuntien tulisi kiinnittää enemmän huomiota inklusion sekä yhdenvertaisten mahdollisuuksien edistämiseen. Tämän pitäisi olla kehityssuunta jo puhtaasti lainsäädännön perusteella. Toisaalta olisi tärkeää, että yhdenvertaisuuden edistäminen ja erilaisten ihmisten liikuttaminen olisi osa myös kansalaissektorin toimintaa, sillä kansalaissektorilla on niin merkittävä rooli suomalaisten liikuttajana. Vain tällä tavalla voidaan edetä kohti aidosti yhdenvertaista ja kaikille avointa liikuntakulttuuria. Tähän on vielä matkaa, mutta eri sektoreiden välisellä tiiviillä ja innovatiivisella yhteistyöllä on tavoitteeseen mahdollista päästä.

LÄHTEET

- Aarresola, O. & Mäkinen, J. 2012. Liikuntajärjestöjen tulosohejaus. Teoksessa J. Mäkinen (toim.) Liikunta-järjestöjen toimialaselvitys. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:6, 38–49.
- Activity Alliance 2019. Engagement and partnerships. Viitattu 10.3.2019.
<http://www.activityalliance.org.uk/>
- Alanko, R., Remahl, V. & Saari, A. 2004. Ota minut mukaan. Erityistukea tarvitseva lapsi leikissä ja liikunnassa. Helsinki: SIU.
- Ala-Vähälä, T. 2006. Raportti kuntien erityisliikunnan tilanteesta 2005. Opetusministeriön julkaisuja 2006:21.
- Ala-Vähälä, T. 2018. Soveltavan liikunnan tilanne kunnissa 2017. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2018:3.
- Ala-Vähälä, T. & Rikala, S. 2014. Erityisliikunnan tilanne kunnissa 2013. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:5.
- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.
- Barnes, C. 2004. Theorising and researching disability from a social model perspective. Teoksessa C. Barnes & G. Mercer (toim.) Implementing the social model of disability: Theory and research. Leeds: The Disability Press, 1–17.
- Blomqvist, M., Mononen, K., Koski, P. & Kokko, S. 2019. Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa S. Kokko & L. Martin (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1, 49–55.
- Borremans, E., Rintala, P. & McCubbin, J. 2010. Physical fitness and physical activity in adolescents with Asperger syndrome: a comparative study. *Adapted Physical Activity Quarterly* 27(4), 308–320.
- Cara. Sport Inclusion Ireland. 2019. Cara Strategy 2019–2021. 2019. Viitattu 7.3.2019.
<https://caracentre.ie/>.
- Eriksson, S., Armila, P. & Rannikko, A. (toim.) 2018. Vammaiset nuoret ja liikunta. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 346.
- Erityisryhmien liikuntatoimikunnan mietintö 1981. Komiteamietintö 1981:44. Helsinki.

- Erityisryhmien Liikunta 2000-toimikunnan mietintö. 1996. Komiteamietintö. 1996:15.
Helsinki.
- Hakala, J.T. 2018. Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa R. Valli. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 14–26.
- Hakanen, T., Myllyniemi S., Salasuo M. 2019. Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:2.
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eräistä opetus- ja kulttuuritoimen vuoden 1994 rahoitusta koskevista järjestelyistä 1993. HE 151/1993. Viitattu 16.11.2015.
www.finlex.fi.
- Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 1997. HE 236/1997. Viitattu 16.11.2015.
www.finlex.fi.
- Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014. HE 190/2014. Viitattu 16.11.2015.
www.finlex.fi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Helsinki: Tammi.
- Ilmanen, K. 2015. Liikuntapalveluiden muutos 1800-luvun lopulta 2000-luvulle. Teoksessa H. Itkonen & A. Laine (toim.) Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Tutkimuksia 1/2015, 19–37.
- Isosoppi, S. 2014. Seuratuki 2014. Tuettujen hankkeiden hakemuserviointi. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissektori LIKES. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 291.
- Itkonen, H. 1996. Kenttien kutsu: tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Tampere: Gaudeamus.
- Itkonen, H. 2014. Notkeaa verkostoitumista ja kirjavoituvia tavoitteita – erityisliikuntakin eriytyy. Liikunta & Tiede 51(5), 29–32.
- Juppi, J. 1995. Suomen julkinen liikuntapolitiikka valtionhallinnon näkökulmasta vuosina 1917–1994. Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport, Physical Education and Health 36.
- Kansanterveyslaki 1972. 28.1.1972/66.
- Kaurala, O. & Väärälä, A. 2008. Erityisestä kaikille avoimeen liikuntaan. Suomalaisen erityisliikunnan muutos julkishallinnon näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Koivumäki, K. 1996. Paralympialaiset 1960–1996. Teoksessa M. Siukonen (toim.) Suuri Olympiateos 10. Jyväskylä: Gummerus, 399–404.

- Koivumäki, K. & Palosuo, M. 1980. Erityisryhmien liikunta: kokeilu- ja tutkimusprojekti 1976–1979: loppuraportti. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura.
- Koski, P. 2000. Maailma muuttuu, muuttuvatko seurat. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan kehittämiskeskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Koski, P. & Mäenpää, P. 2018. Suomalaiset liikunta- ja urheiluseurat muutoksessa 1986–2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:25.
- Koski, P. & Tähtinen, J. 2005. Liikunnan merkitykset nuoruudessa. Nuorisotutkimus 23(1), 3–21.
- Kujala, U. 2014. Liikunta kroonisten sairauksien hoidossa. Suomen Lääkärilehti 25–32/2014, 1877–1882.
- Kuntalaki 2015. 410/2015.
- Kurki, K. 2018. Periaatteet, velvoitteet ja edut liikkeessä. Systemiteoreettinen tulkinta lajiliittojen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyöstä. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Käypä hoito 2016. Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin ja Käypä hoito -johtoryhmän asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Viitattu 17.3.2019. www.kaypahoito.fi.
- Laasonen, K. & Saari, A. 2006. Yhteiseen ja kaikille avoimeen liikuntaan. Liikunta & Tiede 43(4), 20–23.
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987. 3.4.1987/380.
- Laine, E. 2014. Erityiskoulua käyvien lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuus. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Lehtonen, K. 2012. Selvitys lajiliittojen lasten ja nuorten liikunnan ja urheilun kehittämishankkeista 2000–2011. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 260.
- Lehtonen, K. & Hakamäki, M. 2009. Seuratuen haku 2009 - Arviointiraportti. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 229.
- Lehtonen, K., Paukku, J., Hakamäki, M. & Laine, K. 2013. Seuratuki 2013: Haku- ja jakoprosessin arviointi. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 286.
- Liikuntalaki 1980. 21.12.1979/984.
- Liikuntalaki 1998. 18.12.1998/1054.
- Liikuntalaki 2015. 10.4.2015/390.

- Luoto, J. & Poikolainen, M-E. 2013. Itsemäärääminen lasten erityisliikunnassa. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma.
- Metsämuuronen, J. 2009. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 4. Painos. Helsinki: International Methelp.
- Mälkiä, E. & Rintala, P. 2002. Uusi erityisliikunta: liikunnan sovellukset erityisryhmille. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura.
- Myllykoski, M. & Vasara, V. 1989. Suomen Invalidien Urheiluliitto 1964–1989. Helsinki: SIU.
- Ng, K. 2016. Physical Activity of Adolescents with Long Term Illnesses or Disabilities in Reference to ICF Personal Factors. Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport, Physical Education and Health 245.
- Ng, K., Rintala, P. & Asunta, P. 2019. Toimintarajoitteiden yhteyden liikuntakäyttämiseen. S. Kokko & L. Martin (toim.) Teoksessa Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1, 107–115.
- Oliver, M. 1996. Understanding disability: from theory to practice. Basingstoke: Macmillan.
- Opetusministeriö 2003. Erityisryhmien liikunnan kehittämisohjelma 2003–2005. Opetusministeriön julkaisuja 2003:12.
- Opetusministeriö 2008. Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla. Ehdotus kansalliseksi liikuntaohjelmaksi julkisen ohjauksen näkökulmasta. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:14.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016. Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä – varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:21.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018. Liikunta. Viitattu 21.12.2018. <https://minedu.fi/liikunta/>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018. Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2017. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:41.
- Piispanen, T. & Koivumäki, K. 2010. Erityisliikunnanohjaajajärjestelmän synty – laadukasta liikuntaa jo yli 25 vuoden ajan. Liikunta & Tiede 47(5), 72–75.
- Pyykkönen, T. 2016. Yhdenvertaisuus ja tasa-arvotyö valtion liikuntapolitiikassa – taustaselvitys valtion liikuntaneuvostolle ja sen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvojaostolle. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2016:1.

- Pyykkönen, T. & Rikala, S. 2018. Valtio soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistäjänä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2018:2.
- Rikala, S. 2015. Kohti yhdenvertaisia kuntien liikuntapalveluita. Erityisliikuntaa kuntiin 2013–2015 -hankkeen loppuraportti. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 12.
- Rimmer, J.H., Rowland, J.L. & Yamaki, K. 2007. Obesity and secondary conditions in adolescents with disabilities: Addressing the needs of an underserved population. *Journal of Adolescent Health* 41(3), 224–229.
- Rintala, P. & Huovinen, T. 2007. Erityisryhmien liikunnasta erityisliikuntaan. Teoksessa P. Heikinaro-Johansson & T. Huovinen (toim.) *Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan*. Helsinki: WSOY, 186–195.
- Rintala, P., Huovinen, T. & Niemelä, S. 2012. Soveltava liikunta. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 168.
- Saari, A., Rautio, S. & Remahl, V. 2008. Kohtaamisia lasten liikunnassa. Liikuntaa kaikille lapsille -hanke 2002–2008. Helsinki: Suomen vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry.
- Saari, A. 2011. Inklusion nostet ja esteet liikuntakulttuurissa. Tavoitteena kaikille avoin liikunnallinen iltapäivätoiminta. Jyväskylän yliopisto. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 174.
- Saari, A. 2015a. Erityisliikunta ja vammaisurheilu seuroissa. Helsinki: Suomen vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry.
- Saari, A. 2015b. Vammaisurheilu ja erityisliikunta lajiliitoissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:1.
- Soininen, M. 1995. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:43.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2006. Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:9.
- Suomen perustuslaki 1999. 11.6.1999/731.
- Suomen YK-liitto 2009. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Helsinki: Suomen YK-liitto.
- Suomen YK-liitto 2018. Vammaisten oikeudet. Viitattu 8.12.2018. www.ykliitto.fi
- Taub, D. & Greer, K. 2000. Physical activity as a normalizing experience for school-age children with physical disabilities: Implications for legitimization of social identity and enhancement of social ties. *Journal of Sport & Social Issues* 24(4), 395–414.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013. ICF: Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. 6. painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016. ICF-luokitus. Viitattu 17.11.2018.
<https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/icf-luokitus>.
- Tiihonen, A. & Ala-Vähälä, T. 2002. Erityisliikunnan arviointiraportti. Valtionhallinnon toimienpiteiden arviointia erityisliikunnan alueella. Opetusministeriö 6:2002.
- Torvinen, S. 2013. Toimijuus soveltavan liikunnan osallistujien puheessa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Turpeinen, S., Hakamäki, M., Hentunen, J., Laine, K. & Lehtonen, K. 2018. Seuratuki kansalaistoiminnan tukimuotona. Havaintoja seuratuun seurannasta vuosilta 2013–2017. Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhteistyö LIKES. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 343.
- UKK-instituutti 2008. Lasten ja nuorten fyysisen aktiivisuuden suositukset 2008. Viitattu 17.3.2019. <http://www.ukkinstituutti.fi/>.
- Uniek Sporten 2019. Uniek Sporten. Sporten & bewegen met een handicap. Viitattu 6.3.2019. <https://www.unieksporten.nl/>.
- Valli, R. 2015a. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Valli, R. 2015b. Numeroiden kautta kuvataan todellisuutta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 226–238.
- Valli, R. 2015c. Tulkintoja erilaisiin vastauskäyttäytymisiin. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 239–254.
- Valli, R. 2018. Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 92–116.
- Valli, R. & Perkkilä, P. 2018. Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 117–128.
- Valtion liikuntaneuvosto 2003. Erityisryhmien liikunnan käsitteistö 2. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja.
- Valtion liikuntaneuvosto 2015. Valtionhallinto liikunnan edistäjänä 2011–2015. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:4.

- Valtiovarainministeriö 2017. Suomen julkisen talouden näkymät ja haasteet. Valtiovarainministeriön julkaisu 2017:7.
- van der Ploeg, H., van der Beek, A., van der Woude L.H. & van Mechelen, W. 2004. Physical activity for people with a disability - A conceptual model. *Sports Medicine* 34(10), 639–649.
- Vastamäki, J. & Valli, R. 2018. Kyselylomaketutkimus. Tutkimusasetelman ja mittareiden valinta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I*. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 129–141.
- Vehmas, H. & Ilmanen, K. 2013. Finland. Teoksessa K. Hallman & K. Petry (toim.). *Comparative sport development. Systems, participation and public policy*. New York: Springer, 47–59.
- Vehmas, S. 2005. *Vammaisuus: johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vilkka, H. 2007. *Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet*. Helsinki: Tammi.
- Yhdenvertaisuus.fi. 2018. Mitä yhdenvertaisuudella tarkoitetaan? Viitattu 9.12.2018. www.yhdenvertaisuus.fi.
- Yhdenvertaisuuslaki 2014. 30.12.2014/1325.
- Yhdistyneet kansakunnat 2018a. YK on maailman kansojen tärkein yhteistyöjärjestö. Viitattu 8.12.2018. www.yk.fi.
- Yhdistyneet kansakunnat 2018b. Ihmisoikeudet. Viitattu 8.12.2018. www.yk.fi.
- Yhdistyneiden kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus 2018a. Perustietoa YK:sta. Viitattu 8.12.2018. www.uniric.org/fi.
- Yhdistyneiden kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus 2018b. Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Viitattu 8.12.2018. www.unric.org/fi.

LIITE 1. Kyselylomake

Kysely kuntien tukimuodoista liikunta- ja urheiluseuroille sekä yhdistyksille kaikille avoimen liikunnan sekä erityisryhmätoiminnan järjestämiseksi

Tämä kyselytutkimus on lähetetty VAU:n Löydä oma seura -palvelusta löytyville liikunta- ja urheiluseuroille ja yhdistyksille. Kysely on osa Jyväskylän yliopiston liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkimusta.

Kyselyn tarkoituksena on saada selville seurojen sekä yhdistyksien näkemyksiä ja kokemuksia kunnan tarjoamista tukimuodoista kaikille avoimen liikunnan sekä erityisryhmätoiminnan toteuttamiseksi. Ohjaathan kyselyn seurassa/yhdistyksessä oikealle henkilölle. Kyselyyn vastaminen kestää noin 20 minuuttia.

Kyselyyn vastanneiden kesken arvotaan 3kpl Intersportin lahjakortteja á 50e.

Toivomme vastauksia 01.06.2018 mennessä.

Kiitos ajastasi!

Taustatiedot

1. Kunta
2. Seuran tai yhdistyksen nimi
3. Laji/t
4. Vastaajan tehtävänimike seurassa
5. Kuinka monta jäsentä seurassa tai yhdistyksessä on? Anna arvio kymmenissä.

Kaikille avoin liikunta ja erityisryhmätoiminta seurassa/yhdistyksessä:

Kaikille avoimella liikunnalla tarkoitetaan tässä harjoitusryhmiä tai toimintaa, johon kaikki voivat osallistua oman toimintakykynsä mukaisesti. Erityisryhmätoiminta tarkoittaa harjoitusryhmiä, jotka ovat suunnattu jäsenille, joilla on jokin toimintarajoite (harrastajat tai jäsenet, joilla on jokin vamma, sairaus tai muu huomioitava tuen tarve).

6. Esitä arvio siitä, kuinka monella seurassa harrastavalla on jokin toimintarajoite? Mikäli et osaa sanoa, jätä vastaus tyhjäksi.

7. Millaisia erityisryhmiä tai kaikille avoimia ryhmiä tarjoatte toimintarajoitteisille harrastajille? Luettele kaikki mahdolliset vaihtoehdot.

8. Kuinka monta ohjaajaa tai valmentajaa seurassa/yhdistyksessä ohjaa kaikille avointa liikuntaa tai erityisryhmiä?

9. Anna arvio, kuinka monella näitä ryhmiä ohjaavilla on jokin seuraava liikunnan alan koulutustausta:

- Liikunnanohjaaja
- Liikunnanopettaja
- Fysioterapeutti
- Lajiliiton ohjaaja- tai valmentajakoulutus
- VAU:n koulutus
- Seuran oma
- Ei virallista koulutusta
- Muu, mikä?

Kuntien tuki erityisryhmätoiminnan sekä kaikille avoimen liikunnan järjestämiseksi

10. Saatteko tukea kunnalta kaikille avoimen liikunnan tai erityisryhmätoiminnan toteuttamiseksi? Jos vastaat "ei", siirryt suoraan kysymykseen 13.

- Kyllä
- Ei

11. Miten kunta tukee kaikille avointa liikuntaa tai erityisryhmätoimintaa seurassa/yhdistyksessä? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot:

- Suora rahallinen tuki
- Tiloihin tai tilamaksuihin liittyvä tuki
- Koulutus (kunnan järjestämät koulutukset, kunnan koulutusseteli tms.)
- Välineet (lainaaminen)
- Ohjaus (kunnan palkkalistoilla oleva ohjaaja ohjaa ryhmiä)
- Demo-tunnit (kunnan erityisliikunnan ohjaajan vetämä näytetunti)
- Materiaalipankki (kirjalliset ja kuvalliset ohjemateriaalit)
- Toiminnasta viestiminen
- Muu tukimuoto tai käytäntö?

12. Mitä konkreettista kunnalta saamanne tuki on mahdollistanut? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot:

- Lisää harrastajia
- Lisää ohjaajia/valmentajia
- Uusia tai lisää välineitä
- Lisää vuoroja
- Lisää lajeja
- Pääsy koulutukseen
- Nykyisen toiminnan jatkuminen
- Muu, mitä?

13. Kuinka merkityksellisenä pidät kuntien erilaisia tukimuotoja? Pyri antamaan numero kaikille vaihtoehdoille siitä huolimatta, saatteko kyseistä tukea.

Asteikko: 1: Ei lainkaan tärkeä, 2: Ei juuri tärkeä, 3: Ei tärkeä, mutta ei merkityksetön, 4: Melko tärkeä 5: Erittäin tärkeä

- Suora rahallinen tuki
- Tiloihin tai tilamaksuihin liittyvä tuki
- Koulutus
- Välineet
- Ohjaus
- Demo-tunnit
- Materiaalipankki
- Toiminnasta viestiminen
- Muu tukimuoto tai käytäntö?

14. Miten toivot kunnan tukeva seuranne erityisryhmätoimintaa ja kaikille avoimen liikuntaa?

15. Mitkä ovat suurimmat haasteet erityisryhmätoiminnan ja kaikille avoimen liikunnan järjestämisessä?

- 1.
- 2.
- 3.

16. Entä suurimmat mahdollistajat tai tukevat tekijät?

- 1.
- 2.
- 3.

17. Muita mieleen tulevia asioita kyselyn pohjalta:

Jos osallistut Intersportin lahjakorttien arvontaan, jätä nimi ja sähköpostiosoitteesi alle. Arvontaan osallistuville ilmoitetaan henkilökohtaisesti.

Etunimi
Sukunimi
Sähköposti

LIITE 2. Kyselykutsu

Kutsu vastaamaan Jyväskylän yliopiston sekä VAU ry:n kyselytutkimukseen

Hyvä yhdistyksen tai seuran yhteyshenkilö!

Tämä kyselytutkimus on lähetetty Suomen vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:n Löydä oma seura -palvelusta löytyville liikuntaa ja urheilua tarjoaville seuroille ja yhdistyksille. Kysely on osa Jyväskylän yliopiston liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkimusta ja tehdään yhteistyössä VAU ry:n kanssa.

Kyselyn tarkoituksena on saada selville seurojen ja yhdistyksien näkemyksiä sekä kokemuksia kunnan tarjoamista tukimuodoista kaikille avoimen liikunnan sekä erityisryhmätoiminnan toteuttamiseksi. Vastaamalla kyselyyn annat arvokasta tietoa, jota voidaan käyttää hyväksi kuntien tukimuotojen kehittämiseen. Samalla voitte saada hyödyllistä tietoa siitä, millaista tukea eri kunnat tarjoavat.

Mikäli et ole oikea henkilö vastaamaan kyselyyn, ohjaathan kyselyn seurassa/yhdistyksessä oikealle henkilölle. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 20 minuuttia. Pääset täyttämään kyselylomakkeen painamalla tästä.

Kyselyyn vastanneiden on mahdollista osallistua arvontaan, jonka palkintona jaetaan 3kpl Intersportin lahjakorttia á 50e.

Vastausaika on 1.6.2018 asti.

Kiitos ajastasi,
Vilja Sipilä

LIITE 3. Kyselyyn vastanneiden seurojen tai yhdistysten paikkakunta

Aura
Eura
Espoo
Harjavalta
Helsinki
Hyvinkää
Imatra
Joensuu
Jyväskylä
Jämsä
Järvenpää
Kaarina
Kajaani
Kangasala
Keuruu
Kirkkonummi
Kokkola
Korpilahti
Kotka
Kouvola
Kuopio
Kurikka
Kymenlaakso
Lahti
Lappeenranta
Lieto
Lohja
Loimaa
Nokia
Nurmijärvi
Oulu
Parainen
Pello
Pori
Raisio
Riihimäki
Salo
Seinäjoki
Siilinjärvi
Tampere
Turku
Vaasa
Vantaa
Vihti

Yhteensä: 44

LIITE 4. Seurojen ja yhdistysten tarjoamat lajit ja lajien määrät

Laji/t (n= 119)

Lajit	Määrä
Jalkapallo	16
Uinti	15
Salibandy	9
Istumalentopallo	7
Ratsastus	7
Taitoluistelu	5
Voimistelu	5
Yleisurheilu	5
Boccia	4
Judo	4
Keilailu	4
Koripallo	4
Curling	3
Futsal	3
Lentopallo	3
Pyörätuolikoripallo	3
Sulkapallo	3
Tanssi	3
Beach volley	2
Cheerleading	2
Jääkiekko	2
Kuntosali	2
Maalipallo	2
Purjehdus	2
Pyörätuolitanssi	2
Rytminen voimistelu	2
Sähköpyörätuolisalibandy	2
Taitouinti	2
Tennis	2
Triathlon	2
Vammaissulkapallo	2
Vesijumppa	2
Vesipallo	2
Yleinen liikunta	2
Aikuisten ryhmäliikunta	1
Alppihiihto	1
Ammunta	1
Asahi	1
Biljardi	1

Capoeira	1
Cheertanssi	1
Erytisryhmien jääkiekko	1
Golf	1
Harrastemelonta	1
Jousiammunta	1
Jooga	1
Jumppa	1
Kelkkajääkiekko	1
Kunto- ja terveystoiminta	1
Lasten liikunta	1
Luistelu	1
Luistelukoulu	1
Melonta	1
Miekkailu	1
Muu liikunta	1
Perheliikunta	1
Pyörätuolirugby	1
Pöytätennis	1
Ratamelonta	1
Sirkus	1
Soveltava liikunta	1
Soveltava luistelu	1
Sähköpyörätoiminta	1
Tarkkuuskävely	1
Tarkkuussuunnistus	1
Telinevoimistelu	1
Tules Sambic	1
Tuolijumppa	1
Uimahyppy	1
Vesiliikunta	1
Yleisseura	1

Yhteensä: 71